

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Jiří Marek

Novinářská činnost Tomáše G. Masaryka

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: Jiří Marek

Vedoucí práce: doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc

Rok obhajoby: 2011

Bibliografie:

MAREK, J.: *Novinářská činnost Tomáše G. Masaryka*. Praha 2011, 98 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Abstrakt:

Diplomová práce „Novinářská činnost Tomáše G. Masaryka“ si klade za cíl analyzovat Masaryka jako žurnalistu. Práce postihuje proces Masarykova vývoje od dětství a školních let přes vysokoškolská studia ve Vídni a Lipsku po jeho přestěhování do Prahy, kde působil na tamní univerzitě. Všímá si všech významných aspektů, které formovaly jeho osobnost. Zaměřuje se však především na jeho pozici v časopisech *Athenaeum*, *Čas* a *Naše doba*, jejichž prostřednictvím ovlivňoval tehdejší dění. Celá problematika je usazena do historického a kulturně společenského kontextu druhé poloviny 19. století.

Abstract:

The Diploma thesis „Thomas G. Masaryk's journalistic activity“ aims to analyze Masaryk as a journalist. The thesis describes the process of Masaryk's evolution from childhood and school years through his university studies in Vienna and Leipzig till his move to Prague, where he worked at the local university. It emphasizes all the major aspects that formed his personality. It focuses mainly on his position in the magazines *Athenaeum*, *Čas* and *Naše doba*, which then influenced many events. The issue is settled in the historical and cultural social context of the second half of the 19th century.

Klíčová slova:

Tomáš Garrigue Masaryk, česká média, žurnalistika, *Athenaeum*, *Čas*, *Naše doba*, univerzita

Key words:

Thomas Garrigue Masaryk, Czech media, journalism, *Athenaeum*, *Čas*, *Naše doba*, university

Rozsah práce: 75 normostran, tedy 186073 znaků včetně mezer.

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl všechnu použitou literaturu a prameny.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

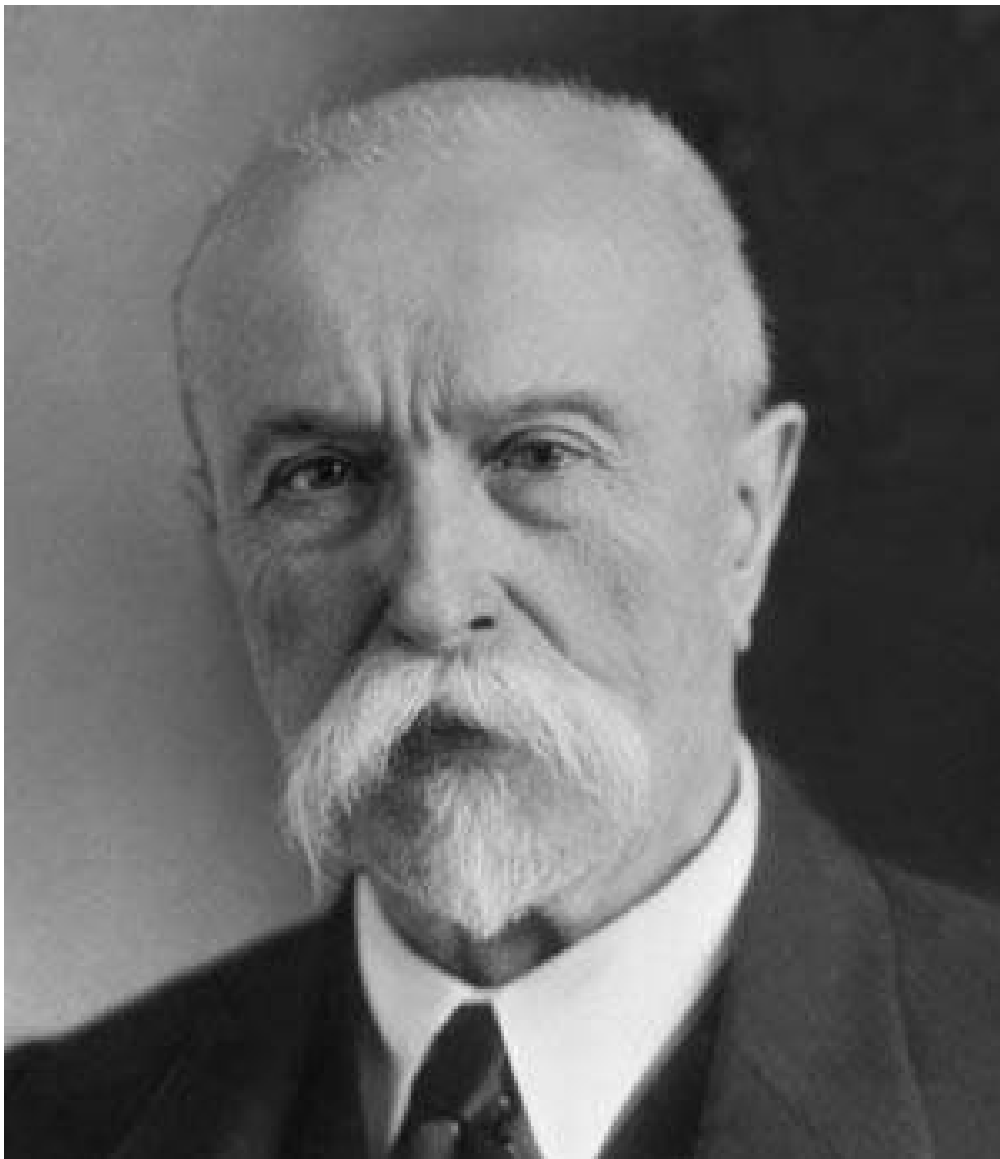
V Praze dne: 16. 5. 2011

Jiří Marek

Děkuji rodičům za jejich podporu, a to nejen při studiu.

Děkuji doc. Phdr. Barbaře Köpplové, CSc za vedení diplomové magisterské práce a za její velmi laskavou a odbornou pomoc.

Děkuji Phdr. Janě Malínské, Ph.D. za konzultaci a cenné rady.

„Nejčastěji jsem musel čelit lidem, kteří nevěděli, co říkám.“

T. G. Masaryk

Rozmezí časového období diplomové práce bylo z důvodu nepředpokládaného rozsahu a po dohodě s konzultantkou práce doc. PhDr. Barbarou Köpplovou, CSc. zkráceno.

Diplomová práce končí před vraždou v Polné a vypuknutím procesu s Leopoldem Hilsnerem, tedy rokem 1898.

Obsah

Obsah.....	1
1. Úvod	3
1.1 Prameny a literatura	4
1.2 Struktura práce	6
2. České země v druhé polovině 19. století.....	7
2.1 Historické a politické souvislosti.....	7
2.1.1 Dozvuky národního obrození, rok 1848, jeho důsledky	7
2.1.2 50. léta a další vývoj.....	8
2.2 Společenské postavení, podmínky k životu	9
2.3 Kulturní podmínky a mediální krajina.....	10
2.3.1 Česká kultura v druhé polovině 19. století	10
2.3.2 Mediální krajina	12
3. Tomáš Garrigue Masaryk	15
3.1 Domov, dětství a mládí.....	15
3.2 Vídeň.....	18
3.3 Lipsko	22
4. Masaryk novinář	25
4.1 Praha.....	25
4.1.1 Poměry na univerzitě	25
4.1.2 Novinářské aktivity Charlotty Masarykové	26
4.2 Athenaeum: listy pro literaturu a kritiku vědeckou	27
4.2.1 „Objev“ rukopisů a jejich vliv na umění.....	32
4.2.2 Rukopisné boje a Masaryk	33
4.3 Čas: list věnovaný veřejným otázkám	44
4.4 Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální.....	60
5. Závěr	72
6. Summary.....	74

7. Použitá literatura.....	76
7.1 Seznam použitých periodik.....	78
7.2 Elektronické zdroje	78
8. Seznam příloh.....	79

1. Úvod

Tomáš Masaryk se narodil na Moravě, postupně se mu dostalo dalšího vzdělání v Brně, Vídni a Lipsku. Nabyl velkého rozhledu, stal se světoobčanem. Oženil se s Američankou Charlottou Garrigue.

Když se přestěhoval do Prahy, začal přednášet na univerzitě, kde doposud převládalo autoritářské postavení starší generace profesorů, zejména Durdíka a Lindnera, kteří byli chápáni jako vševědoucí a neomylní. Masaryk sem přicházel kvůli rozvoji české vědy a osvětové činnosti, snažil se zde zavést jiný systém chápání vztahu učitel-student, v čemž mu pomáhali mladší kolegové. Ovšem pod tíhou dramatických událostí v 80. a 90. letech 19. století dostal jeho život docela jiný směr. Byly to zvláště rukopisné boje a hilsneriáda, které z něho udělaly nenáviděného člena společnosti. Masaryk však nikdy neustoupil ze svých zásad. Postupem času se stal symbolem spravedlnosti a pevných názorů. Několikrát myslel na emigraci, nikdy se k ní však neuchýlil, i když ho odrazovala česká „malost“, zůstával věren své rodné zemi a nadále se věnoval své práci na univerzitě.

V letech 1891-1893 a 1907-1914 byl poslancem říšského parlamentu ve Vídni. Byl činný jako novinář. Publikoval své články zejména v *Athenaeu*, *Času* a *Naší době*.

Sarajevský atentát roku 1914 rozpoutal peklo. Této „nepředvídatelné“ situace využily politické elity – v čele s Tomášem G. Masarykem – za podpory veřejnosti k rozsáhlé agitaci u zahraničních mocností o příslibení mezinárodní pomoci ve snaze „rozbít“ monarchii. Byl vůdcem zahraničního odboje za první světové války. Když první celosvětový konflikt vyhasl, suverenita českého státu byla opětně obnovena. Vzniklá republika měla z počátku své chyby, byla však svobodná. 14. listopadu 1918 se Tomáš G. Masaryk stal prvním prezidentem samostatného Československa.

Není mnoho jedinců, kteří se více zasloužili o vznik samostatného státu než právě Tomáš Masaryk. Je to jistě paradox, jak se nenáviděný a všemi zatracovaný jedinec stal ikonou české státnosti.

Důvodů zvolení tohoto tématu k zpracování je určitě mnoho. Mým záměrem je vyloužit, jak Masaryk jako žurnalista přispěl k povznesení nejen české vědy a české společnosti, ale celého národního povědomí.

Ediční poznámka: Citovaný text je vždy ponechán v původní podobě, tj. podle tehdejších norem a pravidel.

1.1 Prameny a literatura

Dobový tisk

Athenaeum

Čas

Časopis českého studentstva

Čech

Duch novin

Hlas národa

Moravská orlice

Naše doba

Národní listy

Osvěta

Politik

Světobzor

Vojenské listy

Paměti – Deníky

Hovory s T. G. M.

Paměti Dr. Karla Kramáře

Odborné časopisy a sborníky

Masarykův sborník

Slovníky

Ottův slovník naučný (elektronická verze)

Odborná a životopisná literatura

Masarykem se zabývalo a zabývá mnoho historiků a vědeckých pracovníků. Z Masarykových současníků to byli hlavně Jan Herben (*T. G. Masaryk Život a dílo presidenta Osvoboditele*) a Zdeněk Nejedlý (*T. G. Masaryk I-IV*). Ze současných autorů, kteří většinou pracují pod záštitou Masarykova ústavu AV ČR, bych jmenoval především Jaroslava Opata (*Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*) a Stanislava Poláka (*Za ideálem a pravdou I-III*).

Samostatnou kapitolu tvoří práce Milana Machovce (*Tomáš G. Masaryk*), která se zabývá vývojem Masarykovy osobnosti, přičemž sleduje Masaryka jako filozofa a myslitele.

Za výchozí dílo, které uvádí události do historického a společenského kontextu, považuji práci Otty Urbana (*Česká společnost 1848-1918*).

Celý seznam použité literatury je uveden příloze.

1.2 Struktura práce

První kapitola (Úvod) ozřejmuje důvody vybrání tématu. **Druhá** kapitola (České země v druhé polovině 19. století) se věnuje popisu společnosti a prostředí v Čechách v druhé polovině 19. století, jež jsou důležité pro uvedení do tématu. Charakterizuje politicko-historické, kulturní a mediální problematiku. **Třetí** kapitola (Tomáš Garrigue Masaryk) shrnuje Masarykův raný vývoj. Věnuje se jeho dětství a mládí, prostředí, ve kterém vyrůstal, jeho složité cestě za vzděláním. Klade zejména důraz na ty aspekty jeho života, které později formovaly jeho osobnost. Kapitola je ukončena rokem 1882, tedy rokem, kdy opouští Vídeň a odchází na Kvíčalovo pozvání do Prahy, kde začíná přednášet na právě rozdělené pražské univerzitě jako mimořádný profesor. **Čtvrtá** kapitola (Masaryk novinář) líčí Masaryka jako žurnalistu. Jejím úmyslem však není zevrubně analyzovat každý jeho článek či stať, nýbrž snaha tematicky postihnout celkový novinářský obraz, přístup, postoj a stanovisko skrze jeho příspěvky. Tato kapitola se věnuje Masarykovu životu od příchodu na univerzitu, založení vědecké revue *Athenaeum* přes jeho spolupráci s časopisem *Čas* až po založení a vydávání *Naší doby* roku 1893. Podstatnou součástí je jeho dosud největší střet s českou veřejností, probíhající povětšinou na stránkách novin, a to boje o Rukopisy. Těmto sporům je věnována velká pozornost, neboť měly značné následky; změnu vydavatele, později zánik celého listu *Athenaeum*. Důležité je i Masarykovo funkční období jako říšského poslance ve Vídni. Čtvrtá kapitola je ukončena rokem 1898, tedy dobou těsně před vypuknutím hilsneriády. **Pátá** kapitola (Závěr) přináší souhrn zjištěných poznatků.

Poté následují kapitoly **Summary**, **Použitá literatura** a **Seznam příloh**.

2. České země v druhé polovině 19. století

2.1 Historické a politické souvislosti

2.1.1 Dozvuky národního obrození, rok 1848, jeho důsledky

V roce 1835 zemřel František I. a na trůn nastoupil poslední korunovaný český král Ferdinand I. Dobrotivý, „*který byl sice nominálním panovníkem, ale ve skutečnosti spíš vším jiným než skutečným vladařem.*“¹ V důsledku toho nebylo Rakouské císařství v tomto období příliš stabilní. 40. léta 19. století představovala zřejmě nejvýznamnější etapu českého národního obrození, kdy byly položeny nové základy českého národa.² Důležitou roli při vytváření novodobého českého národa sehrála hospodářská, sociální, kulturní a posléze i politická emancipace.³

V roce 1848 zasáhla celou Evropu vlna nepokojů a revolucí, jež v březnu postihla i Čechy. Důvodů bylo hned několik, například nespokojenost s feudalismem a Metternichovským absolutismem. Podstatným impulsem byla rovněž úspěšná revoluce ve Francii, kde byla roku 1848 vyhlášena 2. republika. České zájmy měl hájit Národní výbor, v čele s hlavními představiteli politické reprezentace, Karlem Havlíčkem Borovským, Františkem Palackým, Františkem A. Braunerem a Františkem L. Riegrem. I díky jeho vlivu byl Ferdinand I. donucen ke značným ústupkům a kompromisům. Panovník propustil Metternicha a přislíbil ústavu. Dne 25. dubna byla oktrojována tzv. Pillersdorfova ústava, dle které měly země pod vládou Habsburků, tedy i Čechy, tvořit nedělitelnou konstituční monarchii. Ústava logicky nenaplnovala české vlastenecké tužby, což opět vyvolalo novou revoluci, která však byla brutálním způsobem potlačena Windischgrätzem.⁴ Nynější monarchie byla založena na dílčím dělení moci. Exekutiva byla v rukou císaře, o legislativu se pak dělil s tzv. Říšským sněmem.⁵

Ministerským předsedou se stal Felix Schwarzenberg, ministrem vnitra pak Alexander Bach. V prosinci roku 1848 abdikoval Ferdinand I. Dobrotivý a na trůn nastoupil jeho synovec František Josef I.

¹ Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982, s. 13.

² Kočí, J.: *České národní obrození*. Praha 1978, s. 390.

³ Kořalka, J.: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*. Praha 1996, s. 83.

⁴ Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982, s. 10-51.

⁵ Balík, S., Hloušek, V., Holzer, J., Šedo, J.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2004, s. 20n.

Od roku 1848 vznikaly první politické strany. V tuto dobu je možné vidět počátek Národní strany v liberálním křídle českého měšťanstva, jež vystoupilo na jaře 1848 s českým národním programem. Fakticky však Národní strana vznikla až v letech 1860-1861, kdy se vůdčí představitelé českého měšťanstva ujali zastupování zájmů celého českého národa.⁶

2.1.2 50. léta a další vývoj

Hlavním vykonavatelem panovníkovy vůle se v tomto údobí stal právě Alexander Bach, který úřad zastával do roku 1859, proto se pro politický systém celé habsburské monarchie 50. let 19. století vžil pojem Bachův (neo)absolutismus. „*Bach však nebyl ani formálně, ani fakticky samovládcem. Byl pouze jedním z nejvýznamnějších spoluvůrců systému a jeho navenek nejpatrnějším a také nejzranitelnějším představitelem.*“⁷

20. října 1860 přijal František Josef I. tzv. říjnový diplom, kterým se zříkal absolutismu a kterým zřídil Říšskou radu. V únoru 1861 zavedl v habsburské říši ministerský předseda Anton Schmerling ústavu, která předurčila celý pozdější politický osud Rakouska. Byla naprosto nedemokratická. Na protest opustili v roce 1863 čeští poslanci spolu se zástupci konzervativní šlechty říšskou radu, a přistoupili tak k pasivní opozici.⁸ Od počátku 60. let se na české politické scéně začaly objevovat neshody jednotlivých členů strany, související s odlišným myšlením a přístupem k problémům a situacím. Národní strana se postupně polarizovala, což vedlo roku 1863 ke vzniku opoziční frakce.⁹ V roce 1866 došlo k prusko-rakouské válce, ve které šlo o získání vůdčího postavení v Německém spolku. Konflikt skončil porážkou Rakouska, důsledkem které bylo v roce 1867 podepsáno rakousko-uherské vyrovnání a vzniklo nové státní zřízení – Rakousko-Uhersko – rozdělené do dvou správních celků, Předlitavska a Zalitavska. České země byly až do konce první světové války formálně spojeny s Předlitavskem.

Postupem času se poměry v Národní straně vyostřily natolik, že jak opoziční poslanci, pozdější mladočeši, tak zbývající členové Národní strany, později staročeši, měli takřka na jakýkoli politický problém rozdílný názor, resp. řešení.

⁶ Malíř, J., Marek, P. a kolektiv: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: Období 1861-1938.* Brno 2005, s. 109.

⁷ Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918.* Praha 1982, s. 105.

⁸ Šolle, Z.: *Století české politiky. Od Palackého k Masarykovi.* Praha 1998, s. 52an

⁹ Vojtěch, T.: *Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách.* Praha 1980, s. 15an.

Mladočeská kritika pasivní opozice, obhajovaná staročechy, která byla charakteristická pro českou politickou scénu téměř do konce 70. let, stále zesilovala. Z tohoto důvodu se v roce 1874 mladočeši organizačně osamostatnili a nazývali se Národní strana svobodomyšlná. Základem nové strany se stala skupina kolem Julia Grégra, které se už počátkem 60. let vzešla ideověpolitickému dohledu Palackého a Riegra.¹⁰ Ani jako samostatná strana se mladočeši příliš od staročeků nelišili. Rozdíl ale byl v tom, že sedm mladočeských poslanců vstoupilo na český zemský sněm. Vůči říšské radě však setrvali i oni v pasivní opozici, z čehož vyplývá, že ani po roce 1874 nebyli ve své podstatě samostatným směrem, ale pouze doplňkem oficiálního staročeského proudu.¹¹

2.2 Společenské postavení, podmínky k životu

Rakousko, respektive Rakousko-Uhersko bylo už na konci 18. století proti velkým západoevropským centralizovaným státům mocností druhého řádu, ale v průběhu 19. století se jí stávalo i vůči Německu. Takřka během celého 19. století vznikala a udržovala se všeobecná nespokojenost, na jedné straně s celkovou zaostalostí monarchie, na straně druhé se závislým postavením některých zemí a národů.¹² Tržní hospodářství bylo ještě málo rozvinuté. Úředníků, lékařů a učitelů v průběhu století přibývalo. Na vesnicích ovšem museli mít lékaři i učitelé i jiné další povolání, neboť je jejich profese neužívala. Dvojí zdroj obživy měli i chudší řemeslníci. Nové civilizační vymoženosti se uplatňovaly pouze pomalu, většinou ve velkých městech a u bohatých.¹³

Dle rakouského sčítání lidu z 31. prosince 1880 žilo v monarchii mezi lety 1880-1910 5,2-6,4 milionů Čechů; toto sčítání však nezjišťovalo řeč mateřskou, ale tzv. řeč obcovací, tedy řeč, jež občan používá při styku s okolím.¹⁴

Na přelomu 19. a 20. století se naprostá většina Čechů hlásila k římskokatolické církvi. V roce 1900 to bylo 96,6 % v Čechách, 96,2 % na Moravě a necelých 98 % ve Slezsku. Z čehož

¹⁰ Malíř, J., Marek, P. a kolektiv: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: Období 1861-1938*. Brno 2005, s. 139.

¹¹ Šolle, Z.: *Století české politiky. Od Palackého k Masarykovi*. Praha 1998, s. 71.

¹² Machačová, J., Matějček, J.: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Praha 2010, s. 29.

¹³ Machačová, J., Matějček, J.: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Praha 2010, s. 418-420.

¹⁴ Kořalka, J.: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*. Praha 1996, s. 86.

vyplývá, že rekatolizace českého obyvatelstva proběhla úspěšně. České katolictví ovšem bylo – s výjimkou Moravy a jižních Čech – povrchní a racionalistické.¹⁵

2.3 Kulturní podmínky a mediální krajina

2.3.1 Česká kultura v druhé polovině 19. století

Když byla roku 1848 potlačena revoluce, národ se vrátil ke kulturním hodnotám, jimiž se povzbuzoval a chránil. Kultura odrážela snahu o udržení svébytnosti. V této době dosáhl český nacionalismus vrcholu. Kulturní tvorba byla v druhé polovině 19. století ovlivněna hlavně realismem, jenž postupně nahrazoval romantismus. Během 19. století se také povlovně ustavovala kavárenská a salónní společnost. Vznikaly spolky, kulturní i umělecké. Umělecká beseda nebo Svatobor, spolek na ochranu spisovatelů.

Rozvíjela se i tělovýchova a sport. V roce 1862 byla Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem založena tělovýchovná organizace Sokol. Ve stejném roce vzniklo v Čechách vedle pražské osm dalších jednot, do počátku 80. let vzrostl tento počet na 130.¹⁶

2.3.1.1 Národní divadlo

V 50. letech byl založen Sbor pro zřízení českého Národního divadla, na počátku 60. letech, tedy po obnovení ústavního života, byla jeho činnost obnovena. V jeho čele stál František Palacký.¹⁷ Účelem Sboru bylo sehnat peníze na vybudování Národního divadla. V roce 1852 byly zakoupeny pozemky na stavbu, čímž se výrazně snížily finanční rezervy Sboru. Nyní existovaly dvě varianty. Buďto postavit zprvu menší divadlo, nebo počkat s výstavbou definitivní budovy Národního divadla. 18. listopadu 1862 zahájilo činnost Královské zemské prozatímní divadlo.¹⁸ „Česká veřejnost však usilovala o to, aby pro své divadlo získala budovu důstojnou, odpovídající

¹⁵ Kořalka, J.: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*. Praha 1996, s. 86an.

¹⁶ Lenderová, M., Jiránek, T., Macková, M.: *Z dějin české každodennosti*. Praha 2010, s. 362.

¹⁷ Polák, J.: *Česká literatura 19. století*. Praha 1990, s. 200.

¹⁸ Pacovský, J.: *Historie budovy Národního divadla*. Praha 1983, s. 48.

jeho kulturnímu významu, a pokračovala ve sbírkách.¹⁹ 16. května 1868 byl pak položen základní kámen Národního divadla. Když v roce 1881 vyhořelo, byla to národní katastrofa. Tato tragédie však vyvolala novou vlnu sbírek, které za pouhé dva měsíce vynesly milión zlatých,²⁰ proto mohlo být 18. listopadu 1883 znovu otevřeno.

2.3.1.2 Hudba

Hudba v tomto období je nejvíce ovlivněna třemi, zřejmě největšími a nejlepšími, každopádně nejznámějšími českými hudebními skladateli vážné hudby vůbec. Byli to Bedřich Smetana, Antonín Dvořák a Leoš Janáček. V roce 1861 byl založen mužský pěvecký sbor Hlahol. Od 30. října stanul v jeho čele Smetana. Dokázal tak, že se tento významný spolek stal ohniskem národní demokratické kultury.²¹

2.3.1.3 Literatura

V roce 1831 byla založena Matice česká, osvětová organizace a nakladatelský podnik, který se soustřeďoval zejména na vydávání české beletrie, ale také na překlad cizích autorů. V 70. a 80. letech vznikly dvě významné literární skupiny, které postupně přebíraly vliv po „odcházejících“ májovcích. Byli to ruchovci, nazývaní dle almanachu Ruch (poprvé vyšel 1868), a lumírovci, podle týdeníku Lumír (1861). Ruchovci, mezi které se řadili například Eliška Krásnohorská, Svatopluk Čech nebo (z počátku) Josef Václav Sládek, představovali tradiční názory v literárním životě, chtěli předně oprostít českou literaturu od cizích vlivů. K lumírovcům patřili Julius Zeyer nebo Jaroslav Vrchlický, ti naopak prosazovali naprostou svobodu literární tvorby a její světovost.²²

¹⁹ Belza, I.: *Česká klasická hudba*. Praha 1961, s. 47.

²⁰ Polák, J.: *Česká literatura 19. století*. Praha 1990, s. 202.

²¹ Belza, I.: *Česká klasická hudba*. Praha 1961, s. 48.

²² Kolektiv autorů: *Panorama české literatury*. Praha 1994, s. 137-146.

2.3.1.4 Umění

V umění se v tomto období výrazněji prosadil zejména spolek autorů známý pod označením „Generace Národního divadla“, do nějž patřili malíři Mikoláš Aleš, Vojtěch Hynais, Julius Mařák, sochař Josef Václav Myslbek a architekti Josef Zítek a Josef Schulz.

2.3.2 Mediální krajina

Česká žurnalistika vzniká a začíná se rozvíjet pozdě, až v roce 1848, kdy vznikl první český deník, *Národní noviny*, založený Karlem Havlíčkem Borovským, který položil základy české moderní politické žurnalistiky.²³ „*Havlíček žurnalista zasvítil jako hvězda prvního řádu a pouhých šest let jeho novinářské činnosti poznamenalo výrazně českou politickou žurnalistiku v jejím dalším vývoji. Na Havlíčka navazují další generace českých novinářů.*“²⁴ Dočasné uvolnění stavů bylo však záhy potlačeno. Skutečným počátkem moderní české žurnalistiky, která trvá dodnes, byl rok 1860.²⁵ Koncem roku 1860 získal Julius Grégr²⁶ koncesi na vydávání novin, a 1. ledna 1861 vyšlo první číslo *Národních listů* – nejvýznamnějšího a nejlivnějšího listu druhé poloviny 19. století. Dohodl se s družstvem, které tvořili F. Palacký, F. L. Rieger či J. E. Purkyně, jež zaplatilo kauci. V redakci byli např. bratři Julius a Eduard Grégrové, František Šimáček či Vítězslav Hálek. V listu převládal nesoulad kvůli politické stranickosti. Na konci roku 1861 měly *Národní listy* sice náklad 4160 výtisků, ale byly téměř bez inzerce. Jejich schodek dosáhl kvůli špatné administrativě 32000 zlatých. Julius Grégr se s členy družstva dohodl, že od nich převzme vedení deníku i s jeho ztrátou.²⁷ „*Grégr získal postupně významné žurnalisty z dalších opozičněji vystupujících redakcí. Nejdříve roku 1861 redaktory zaniklého Krásova Času a později novinářská esa z Hlasu, který roku 1865 koupil.*“²⁸ *Národní listy* byly zpočátku listem Národní strany,

²³ Končelík, J., Večeřa, P., Orság, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, s. 17.

²⁴ Beránková, M.: *Dějiny československé žurnalistiky I. díl*. Praha 1981, s. 126.

²⁵ Hoch, K.: *Dějiny novinářství od r. 1860 do doby současné*. In: Československá vlastivěda. VII. Písemnictví. Praha 1933, s. 437.

²⁶ Grégr Julius (19. 12. 1831 – 4. 10. 1896), český novinář a politik (poslanec zemského a říšského sněmu). Spoluzakladatel Národní strany svobodomyšlné. Zakladatel a později vlastník *Národních listů*. Bratr Eduarda Grégra.

²⁷ Hoch, K.: *Dějiny novinářství od r. 1860 do doby současné*. In: Československá vlastivěda. VII. Písemnictví. Praha 1933, s. 453-455.

²⁸ Vojtěch, T.: *Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách*. Praha 1980, s. 15.

později, roku 1863, se staly listem mladočeské frakce, v roce 1874 pak nově vznikuvší Národní strany svobodomyšlné.

Roku 1860 byla udělena ještě jedna koncese, Aloisi Krásovi, jenž započal vydávat *Čas*, jehož redakci tvořili Emanuel Vávra, Vincenc V. Haštalský, Karel Sladkovský, Josef Václav Frič, Jan Neruda nebo Josef Barák. *Čas* ovšem byl vládě a panovníkovi poplatný list, proto koncem roku 1861 velká většina redaktorů demonstrativně z redakce vystoupila a založila svůj vlastní list, *Hlas*, který spolu s ostatními, předně v součinnosti s *Národními listy*, nekompromisně vystupoval proti *Času*.²⁹

Mezi tiskové orgány staročeské strany patřil především česky psaný *Národ*, vydávaný od 15. prosince 1863, který byl ale pro nedostatek čtenářů 15. května 1866 zastaven. Po roce bez vlastního deníku, začala strana roku 1867 vydávat *Národní pokrok*, který se přejmenoval nejprve na *Pokrok*, později na *Hlas národa*. Hlavními postavami všech staročeských listů byli František Palacký a František Ladislav Rieger. Nejúspěšnějším staročeským listem byl však *Politik*, německy psaný list Jana Stanislava Skrejšovského.³⁰

60. léta znamenala postupnou liberalizaci mediální legislativy. 17. prosince 1862 byly schváleny dva zákony. Tiskový zákon a zákon o řízení tiskovém č. 6 a 7/1863, které tvořily základ mediální legislativy v českých zemích až do poloviny 20. století. Nadále však bylo povinností platit kauci, inzertní daň a novinový kolek.³¹ Inzertní daň byla zrušena roku 1874, kauce 1894 a novinový kolek 1899.³²

Důležitým prvkem české mediální krajiny druhé poloviny 19. století byl jistě i tisk dělnický. Od 1. prosince 1867 vydával František Ladislav Chleborád svůj čtrnáctideník *Dělník*.³³

V roce 1877 byl založen Spolek českých žurnalistů.

²⁹ Beránková, M.: *Dějiny československé žurnalistiky I. díl*. Praha 1981, s. 150an.

³⁰ Beránková, M.: *Dějiny československé žurnalistiky I. díl*. Praha 1981, s. 160-165.

³¹ Kolek, úřední známka na zapravení státních dávek, zároveň potvrzení o jejich zaplacení. Původně se kolek vyráběl do papíru, později se nalepoval nebo tiskl. Povinností platit kolek byli zatíženi i vydavatelé novin. Novinový kolek byl v Rakousku zaveden v r. 1764, v pozdějších letech byl – po přechodném uvolnění v tiskové praxi – obnovován, např. v r. 1802 nebo 1857. Kolek podstatně zdražoval noviny – musil se kolkovat každý potištěný arch – čímž se znemožňovalo i jejich rozšíření. Definitivně byla kolkovací povinnost zrušena v prosinci 1899. Citováno podle: Beránková, M.: *Dějiny československé žurnalistiky I. díl*. Praha 1981, s. 128.

³² Končelík, J., Večeřa, P., Orság, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, s. 18an.

³³ Hoch, K.: *Dějiny novinářství od r. 1860 do doby současné*. In: Československá vlastivěda. VII. Písemnictví. Praha 1933, s. 490.

V této „grégrovské“, (1860 – 1896) éře byly položeny pevné základy stranické žurnalistiky. Novinářství se ustavilo jako profese, šlo o tzv. „redakční žurnalistiku“, kdy v redakcích došlo k dělbě novinářské práce podle zaměření nově vznikajících rubrik. Důležitou roli sehrálo agenturní zpravodajství.³⁴

Kořalka předložil přehled počtu úředně schválených tiskovin, které vycházely mezi lety 1863 až 1895. Do souhrnu zahrnul odborné časopisy, politická a nepolitická periodika. Celkem v roce 1863 vycházelo 45 novin a časopisů, v roce 1879 jich bylo 122, v roce 1891 už 319 a roku 1895 dokonce 395.³⁵

³⁴ Jirák, J., Köpplová, B.: *Masová média*. Praha 2009, s. 80.

³⁵ Kořalka, J.: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*. Praha 1996, s. 102.

3. Tomáš Garrigue Masaryk

3.1 Domov, dětství a mládí

Tomáš Vlastimil³⁶ Masaryk se narodil 7. března 1850 v Hodoníně. Jeho otec, Josef Masárik³⁷ (nar. 1823), byl uherský Slovák, pracoval jako kočí na císařských statcích. Jeho matka, Terezie Kropáčková (nar. 1813 v Hustopečích, které byly tehdy poněmčené), po rodičích Češka, byla kuchařkou.³⁸ Tomáš měl ještě dva mladší bratry.³⁹ Martina (1852) a Ludvíka (1854). Nejmladší dcera, Františka (1858), krátce po narození zemřela. I když Masarykův otec postupoval po služebním žebříčku, rodina stále patřila k venkovské chudině. Kvůli otcovu zaměstnání se často stěhovali. Dětství tak Tomáš prožil střídavě v Hodoníně, Mutěnicích, Čejci, Čejkovicích a nakonec zase v Hodoníně, kde začal chodit v roce 1856 do základní školy, tu ale dokončil až v Čejkovicích, kam se opět přestěhovali. Masaryk byl od dětství silně věřící. S matkou se německy modlival. Cizí mu nebyla ani slovenština, kterou používal v komunikaci s otcem.⁴⁰

Po skončení základní školy ho rodiče poslali na německou reálku⁴¹ do Hustopečí. Poprvé musel opustit domov. V cizím prostředí působil jako samotář, o to více se však věnoval studiu. Po reálce, v roce 1864, se odešel učit do Vídně uměleckému zámečnictví. Práce mu ale připadla jednotvárná a nezajímavá, pročež po krátké době Vídeň opustil a vrátil se domů, do Čejče, kde ho dal otec vyučit k místnímu kováři. Práce to byla mnohem zajímavější, Tomáš v ní našel zalíbení. Brzy začal převyšovat svou šikovností ostatní učedníky i některé tovaryše.

³⁶ Masaryk byl v letech 1874-75 předsedou Českého akademického spolku, tehdy si po vlasteneckém způsobu přidal jméno Vlastimil. Více: Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 18. Masaryk tak později podepisoval některé své stati.

³⁷ „Masařík“, „Massařík“, „Maszarzik“. Tomáš měl samozřejmě příjmení po otci, ale v jeho dokladech se vyskytovaly nesrovnalosti. Nejednotný tvar jeho příjmení působil Tomášovi neustálé potíže. Legraci si z něho dělali dokonce i vyučující. Masaryk se svého tvrdého „r“ vzdát nechtěl, zašel proto pro radu k pateru Satorovi, který mu poradil, aby jen přizpůsobil pravopis, že po „r“ je v češtině správně „y“. Tomáš pak zašel do Hodonína na faru a dostal od tamního administrátora nový křestní list, ovšem s malou nepřesností – krátkým „a“ místo dlouhého, což mu už ale nijak nevadilo. Podrobněji viz: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 109.

³⁸ Terezie Kropáčková pocházela ze zámožného rodu prostějovských řezníků. Po smrti otce i matky opustila své rodiště a živila se jako kuchařka. Více Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 15.

³⁹ Po Tomášovi se narodil 22. prosince 1851 Jan, který ale 31. prosince téhož roku zemřel na spalničky. Viz více Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk I. díl. Kniha první*. Praha 1949, s. 122.

⁴⁰ Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 11.

⁴¹ Reálky byly zřizovány jako samostatné ústavy sloužící k tomu, aby podávaly všeobecné vzdělání se zvláštním zřetelem k vědám mathematicko-přírodním a jazykům živým, ale také, aby poskytovaly přípravu pro vyšší školy odborné, tj. pro vysoké školy technické, akademie lesnické a hornické i pro vysoké školy zemědělské. Více *Ottův slovník naučný*, sv. 21, s. 343an, elektronická verze.

Ani zde však nezůstal dlouho – když nosil od studně vodu do kovárny, náhodou jej potkal jeho bývalý učitel klavíru z hustopečské reálky Ludwig, zašel k rodičům a snažil se jim domluvit, aby bystrého chlapce poslali studovat.⁴² Tak Tomáš odešel do Čejkovic, kde pracoval jako učitelský praktikant. Nová zkušenost mu umožnila další vzdělávání, poskytla mu přístup ke knihám, zvláště německým. Tady získal oporu v místním kaplanu Satorovi, který ho vyučoval latině. Na jeho podnět začal studovat ještě francouzštinu.

Ve škole se stal brzy oblíbeným. Neomezoval se jen na předepsanou učební látku, někdy žákům vyprávěl i zajímavosti, které se dozvěděl z knih. Když pastor Satora viděl jeho pokroky v latině, poradil mu, aby nečekal na učitelský kurz, a přihlásil se rovnou na gymnasium do Brna.⁴³ Možná prý, že ho po složení zkoušek přijmou hned do sekundy. Zkouška, již musel absolvovat, se skládala z němčiny, matematiky, zeměpisu, náboženství, dějepisu, přírodopisu a češtiny.⁴⁴ Přechod na gymnasium byl jistě dobrý nápad, přinášel ovšem i hodně praktických problémů – dal se tedy hned do příprav a roku 1865 byl přijat. Příliš se netrápil tím, co bude, až dostuduje, byl rád, že může dělat to, co ho baví nejvíce.

Masaryk měl, na svůj mladý věk, velmi silné sociální cítění. Nikdy se například nesmířil s tím, jak vrchnost zacházela s jeho otcem. Někdy mu dokonce připadlo, že si ani mnozí neuvědomovali, že je s nimi jednáno jak s otroky, že nevěděli o svých právech.⁴⁵

Brno bylo v 60. letech velkoměsto, první, do kterého se Tomáš dostal. Mluvilo se zde především německy, což v něm jenom utvrzovalo jeho už tak velice pevné vlastenecké cítění. Velkoměsto, které nabízelo nové, prozatím nepoznané, možnosti. Proto nejprve oplýval nadšením, ale když si nakoupil všechny pomůcky nutné pro studium, peněz mu moc nezbylo; navíc tu nikoho neznal. Mnohdy pocítil bídu a hlad. Skrovné ubytování našel u jednoho ze zdejších ševců. Nedostatek peněz na ubytování a stravu řešil kondicemi.⁴⁶ Zanedlouho „začal učit chlapce jednoho nádražního úředníka; za to dostával měsíčně ty dvě zlatky pro bytného a v neděli ještě hubený oběd. Pekařovi učil dcerku – zadarmo, ale zato si tam mohl vzít chleba, kolik snědl.“⁴⁷

⁴² Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 13.

⁴³ Na gymnasium německé, protože české ještě tehdy nebylo. Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 13.

⁴⁴ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 81.

⁴⁵ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 66-68.

⁴⁶ Byl učitelem, dával soukromé hodiny.

⁴⁷ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 86.

Nyní, když se už nemusel zabývat sháněním peněz, se mohl soustředit předně na školu. Když si splnil školní povinnosti, chodíval Tomáš Masaryk se svým bytným v neděli na schůzku Jednoty katolické, kde se zájmem naslouchal vlasteneckému knězi Matěji Procházkovi. Od něho se poprvé dozvěděl o socialismu, o problémech dělnictva nebo Marxovi. V Procházkovi našel nového Satoru.⁴⁸ Díky svému nadání a pílí se na konci prvního pololetí stal premiantem třídy. Na doporučení svého učitele matematiky získal v roce 1866 místo preceptora syna policejního prezidenta v Brně Antona Le Monniera.⁴⁹ Masarykovi tím odpadly existenční starosti. Nadto mu Le Monnier poskytl přístup do své bohaté knihovny, což Tomáš hojně využíval.⁵⁰ Zakrátko byl brán jako člen rodiny, někdy dokonce zůstával i na oběd.

Svazován školní látkou, která povětšinou spočívala v neustálém memorování dějepisných dat a gramatiky, prahнул Masaryk po světové literatuře. Četl také noviny, přinášející aktuální informace o dění nejen v Evropě. Občasný pobyt u francouzské rodiny dokázal využít k zdokonalení ve francouzštině. Nástup do druhého ročníku gymnasiálních studií byl mnohem snazší. Služba u Le Monnierových mu zajišťovala klidné žití, k tomu ještě Masaryk získal roční stipendium přes 52 zlatých – to mu umožňovalo najít si lepší ubytování.⁵¹ V druhém pololetí přibyl Masarykovi nový spolužák, Polák Artur Herlth, kterého začal doučovat. Na oplátku ho Artur učil polsky.

Ve svých 17 letech byl Masaryk oporou rodiny. Jak morální, tak finanční. Po skončení prusko-rakouské války byl Josef Masaryk obviněn z vlastizrady. Vyšetřování a neustálé výsledky se táhly už více jak rok. Masarykův otec byl zbaven služby a pobíral jen minimální plat.

Masaryk si svým výbušným naturelem, který zdědil po svém otci, přivodil nejednu nesnáz. Často se hádával i s vyučujícími. Po konfliktu⁵² s ředitelem gymnasia mu dokonce hrozi-

⁴⁸ Machovec, M.: *Tomáš G. Masaryk*. Praha 1968, s. 38.

⁴⁹ Machovec uvádí Le Monniera jako třetí osobu, která Masaryka během jeho dospívání nejvíce ovlivnila (mimo matky a patera Satory). Podle Machovce měla Le Monnierova přízeň silný vliv na vývoj Masarykovy „statečnosti“, která se plně projevovala již během středoškolských studií, když si troufal provokovat a zesměšňovat svoje profesory. „(...) mohlo by nás totiž velmi snadno napadnout, že Masaryk si troufal provokovat malé byrokraty, protože byl kryt velkým... Vždyť co byl takový profesůrek proti policejnímu prezidentu, tehdy nejmocnějšímu pánu v Brně.“ Machovec, M.: *Tomáš G. Masaryk*. Praha 1968, s. 39.

⁵⁰ Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka*. Praha 2003, s. 16an.

⁵¹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 98.

⁵² Masaryk po nevydařeném vztahu s dívkou začal pochybovat o Bohu, odmítal chodit ke zpovědi. Ředitel gymnasia se ho ptal, proč tam nechodí, že prý je to jen formalita, že prý on těm kněžovským nesmyslům také nevě-

lo okamžité vyloučení. Masaryka se ale zastal sám Le Monnier, jenž se dohodl s ředitelem na tom, že nechá Masaryka v klidu dostudovat tento rok, on prý poté sám dobrovolně odejde. Paní Le Monnierová nechtěla v Masarykovi ztratit přítele a opatrovníka jejího syna, proto mu nabídla, aby s nimi odjel do Vídně. Masaryk – vědom si možnosti studia ve Vídni, kam byl policejní president Le Monnier převelen – nabídku s radostí přijal. Otvírala se mu tím možnost studovat na tamním proslulém gymnasiu a posléze na univerzitě.

3.2 Vídeň

Le Monnierovi se v listopadu 1869 stěhovali do Vídně, kam s nimi přijel i spolužák a vychovatel jejich syna Františka Masaryk. Vídeň byla mnohem větší město než Brno. Byla centrem celé monarchie, střediskem kultury, nejlepší světové činohry i opery, bylo zde sídlo císařského dvora. Mluvílo se tady hlavně německy. Po studiích na brněnském gymnasiu pro něho už ale nebyla němčina cizím jazykem. A také byl už dospělý, takže dlouhodobější odloučení od milované rodiny pro něho nyní neznamenal takový nepřekonatelný problém, jako když se tady před lety učil zámečnickem.

Po přímlově policejního ředitele Le Monniera byl Masaryk přijat do sexty prestižního Akademického gymnasia. Budova gymnasia byla jen kousek cesty od té univerzitní. Masaryk hojně navštěvoval univerzitní knihovnu, ve které našel svoji zemi zaslíbenou. Trávil zde celé dlouhé hodiny. Četl takřka vše, co mu přišlo pod ruce – a většinou v originále. Jen angličtina mu činila problémy. Aby mohl poznat i velikány anglické filozofie, přibral si proto ještě studium angličtiny.⁵³ Studia na gymnasiu ho nijak zvlášť neuspokojovala, proto se učil jen natolik, aby prošel. Místem skutečného studia mu nyní byla univerzitní knihovna. Gymnasium Masaryk dokončil a maturitu nakonec udělal. *„Dělal ji 4. července 1872 a udělal ji vlastně lépe, než jaký měl prospěch ve školním roce. Podle vysvědčení z 9. července má tři výborné (z náboženství, řečtiny a*

ří. Ale je úředník – a plní tím předpisy. Na což mu Masaryk odvětil: „Kdo jedná proti svému přesvědčení, je darebák.“ Více: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 115.

⁵³ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 127.

němčiny), dvě chvalitebné (z latiny a přírodopisu), dvě uspokojivé (z dějepisu a filosofie) a dvě dostatečné (z matematiky a fyziky).⁵⁴

Z domova vybaven češtinou a slovenštinou, částečně pak němčinou, kterou si na realce zdokonalil. Od patera Satory získal základy francouzštiny, které stále prohluboval v rodině Le Monnierových. Na brněnském gymnasiu si osvojil latinu a řečtinu. Ve Vídni – nejdříve na gymnasiu, později na univerzitě – angličtinu a ruštinu. Od přítele Herltha získal základy polštiny. Takto jazykově vybaven nastoupil na podzim 1872 Masaryk ve Vídni na filozofickou fakultu, obor klasická filologie. Obor volil z lásky k řečtině a latině. Nadto mu tyto jazyky umožňovaly porozumět původním pramenům antické literatury, potažmo kultury. Antiku považoval za základ, z kterého později vznikla celá evropská civilizace. Zájem měl především o Platóna.

Rok 1873 zasadil Masarykovi dvě těžké rány. V květnu toho roku zemřel na vojně jeho mladší bratr Martin. Masaryk byl přesvědčen, že zbytečně.⁵⁵ Necelý měsíc nato zemřel policejní ředitel Le Monnier, čímž se mnohé změnilo – Le Monnierovi byli nuceni opustit služební byt a najít si menší a skromnější bydlení, což znamenalo, že bylo takřka nemožné, aby u nich Masaryk nadále přebýval. Nové útočiště našel ve vychovatelském ústavu Petra Bílky, který byl čestným členem Akademického spolku,⁵⁶ kam Masaryk brzy taktéž vstoupil. Bílka byl Moravan. Na svůj původ nezapomínal, i když měl v ústavu studenty hlavně bohatých vídeňských rodin. Snažil se svým krajanům pomáhat zejména tím, že jim sháněl kondice. Loni, roku 1872, takto pomohl také Masarykovi, když mu zajistil jednoho z nejbohatších a společensky nejvýznamnějších studentů ústavu, Alfreda Schlesingera, který když zjistil, že je Masaryk nyní volný, vyžádal si jeho stálých služeb. A tak od nového školního roku 1873-74 přebýval Masaryk u Schlesingerových, kteří patřili k vídeňské smetánce. Rudolf Schlesinger, Alfredův otec, generální rada Anglobanky, dával Masarykovi mimo bytu a celého zaopatření 100 zlatých měsíčně.

⁵⁴ Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk I. díl. Kniha první*. Praha 1949, s. 325.

⁵⁵ Jeho velitel nedovolil vojákům, aby se při cvičení v zimě dostatečně oblékli. Mnoho z nich proto onemocnělo, Martin zaplatil za velitelovu nezodpovědnost životem. Zemřel na tyfus. Více: Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka*. Praha 2003, s. 17.

⁵⁶ Akademický spolek (Český akademický spolek) a Slovanská beseda byly dva hlavní české vlastenecké spolky ve Vídni.

ně, což byl plat více než štědrý.⁵⁷ Tomáš Masaryk tak mohl nyní finančně podporovat rodiče i bratra Ludvíka, který se učil typografem.

Od studia však Masaryk očekával něco docela jiného. Neustále v něm rostlo zklamání. Na seminářích trávil s ostatními studenty mnoho času nekonečnými rozbory historických spisů. Slovíčkářské rozpitvávání starých písemných památek. To jistě nebylo to, co v antické kultuře hledal. Nehledal mrtvou literu, ale živoucího ducha.⁵⁸ To byla nejsilnější pohnutka, pod kterou se Masaryk rozhodl následující rok změnit obor, přestoupil na filozofii. Na filologii ale zcela nezanevřel, stále navštěvoval vybrané přednášky.

Ve filozofii nalézal to, po čem toužil. Velkou zásluhu na tom měl nový profesor filozofie Franz Brentano, který začal ve Vídni přednášet roku 1874. Masarykovi Brentano imponoval nejen svým vzděláním, ale i kritickým vystupováním proti církvi a papeži.

Masaryk a Vídeň, to nebyla jen univerzita, ale i kulturní večírky, divadlo, tanec či Akademický spolek, který ale počátkem 70. let začal strádat – úroveň značně kolísala, jak se obměňovali jeho členové. Nyní převzali iniciativy Masaryk s kolegy Brandejsem a Všetečkou. Založili řečnicko-literární klub, který každou středu pořádal filozofické, filologické, literární i historické přednášky. V dubnu 1874 Spolek uspořádal oslavu 50. výročí vydání Kollárova básnického díla *Slávy dcera*. Jejich snahy však narážely na neschopné vedení, načež došlo k jeho kritice a k několika bouřím. Počátkem roku 1875 byl Masaryk zvolen novým starostou Spolku.⁵⁹ Dalším velkým úkolem, před kterým spolek stál, nyní už pod Masarykovým vedením, bylo uspořádání důstojné oslavy stého jubilea založení stolce českého jazyka na vídeňské univerzitě a 25. výročí nastoupení Aloise Vojtěcha Šembery⁶⁰ na tento stolec.⁶¹ Akademický spolek proto spojil své síly se Slovanskou besedou, která měla k dispozici několik místností. Záhy se členem Besedy stal i Masaryk. Všetečka ho současně představil samotnému Šemberovi, od kterého se dovídal o českém životě v monarchii. Později začal docházet k Šemberům i do rodiny, což pro Masaryka znamenalo velkou poctu. Zde také potkal jeho dceru Zdenku,

⁵⁷ Podrobněji viz: Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk I. díl. Kniha první*. Praha 1949, s. 337an.

⁵⁸ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 148

⁵⁹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 185.

⁶⁰ Alois Vojtěch Šembera (21. 3. 1807 – 23. 3. 1882) byl jazykovědec a literární historik, profesor češtiny a české literatury na vídeňské univerzitě; překladatel z němčiny.

⁶¹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 186.

kteřá – díky otcově profesi a postavení – přicházela, již jako dítě, do styku s předními českými učenici. Byla to energická, vzdělaná a silně emancipovaná žena, ale zároveň přehnaně sebevědomá, až pyšná, a to bylo Masarykovi dost nepříjemné.⁶² Byla rovněž o 9 let starší, což působilo nesoulad. Oba se však spřátelili a začali si i dopisovat, ovšem jako přátelé, nikoli milenci, neboť její přístup byl poněkud svérázný a Masaryka od vážnějšího vztahu odrazoval. Zdenka mu pomáhala s přípravou na otcovo výročí, které se stalo oslavou všeho slovanského. Masaryk zde pronesl slavnostní řeč.

Masaryk často přemýšlel o budoucnosti. Chtěl se dostat na pražskou univerzitu, proto mu přátelé doporučovali, aby již začal publikovat v českých časopisech. Zvolil kulturně zaměřený pražský časopis *Osvěta*. Jeho redaktorovi, Václavu Vlčkovi, poslal dopis, ve kterém mu vylíčil své plány. Přiložil úvodní článek, studii o Schopenhauerovi. Při výběru tématu nepochyboval o jeho důležitosti a vhodnosti, ale velmi pochyboval o jazykové formě své práce.⁶³ Masaryk sice česky od mala mluvil, ale jednalo se vlastně o slovácké nářečí. Spisovné češtině se učil jen v Čejkovicích a Čejči, ostatní školy byly německé. Po čase mu přišel rukopis zpět: „redaktor sice chválí jeho „bohaté vědění“, ale prosí o něco jiného; zdá se mu, že Masaryk Schopenhauera podceňuje.“⁶⁴ Masaryk proto odeslal druhý článek, pojednání o sebevraždě, jenž měl zpracovaný pro přednášku v Besedě, který ale také nevyšel.⁶⁵ Po dvou nezdarech se rozhodl pro jiný pražský časopis, krátce nato poslal do *Světozoru* studii o postavení žen ve společnosti, která byla z velké části inspirována předním anglickým filozofem 19. století Stuartem Millem, ani ta však nakonec tiskem nevyšla.⁶⁶ Jediné, co Masarykovi ve *Světozoru* vyšlo, byl nekrolog o jeho nedávno zesnulém příteli Josefu Brandejsovi 19. května 1876.⁶⁷

Studia na univerzitě Masaryk úspěšně dokončil v letním semestru roku 1875. Během prázdnin požádal o svolení doktorských zkoušek a začal přípravu na disertační práci. V ní spojil svůj zájem o psychologii a lásku k Platónovi. Psaní disertace bylo časově náročné. Pracoval

⁶² Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk I. Díl. Kniha první*. Praha 1949, s. 417.

⁶³ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 192.

⁶⁴ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 193.

⁶⁵ Vlčkově výzvě Masaryk okamžitě vyhověl zasláním studie o sebevraždě. Po několika měsících čekání však dostal zpět i svůj druhý příspěvek. Vlček odmítnutí práce odůvodnil její formální, jazykovou nedostatečností. Masaryk, T. G.: *Juvenilia: studie a stati 1876-1881*. Praha 1993, s. 156.

⁶⁶ Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk I. díl. Kniha druhá*. Praha 1950, s. 147.

⁶⁷ *Světozor*, 19. 5. 1876, roč. 10, č. 20, s. 305, příloha k č. 20.

na ní usilovně každý den až do prosince, kdy ji dokončil. Práci předložil pod názvem *Podstata duše u Platóna*. Dne 19. ledna 1876 zažádal o přípuštění ke zkouškám. Ty se konaly 4. března 1876. Masaryk vystudoval s vyznamenáním a 10. března byl promován na doktora filozofie.⁶⁸ V létě téhož roku zdárně maturitou ukončil studia i Alfred Schlesinger, také s vyznamenáním. Oba za odměnu odjeli na krátké prázdniny do střední a severní Itálie. Ještě před koncem semestru se Masaryk rozhodl, že pojede na roční studijní pobyt do Lipska. I když se mu nepodařilo sehnat si stipendium, mohl bez obav odjet. Jak se totiž o jeho plánu dozvěděl Rudolf Schlesinger, rozhodl se, že pošle syna s ním. Masaryk odjížděl s doporučujícími dopisy od paní Le Monnierové, Brentana a Šembery, s rozpracovaným dílem o sebevraždě a s úmyslem zasílat naučné stati do českých časopisů.⁶⁹

Nedlouho poté začaly Masarykovi vycházet jeho vědecké studie tiskem. Byly to: *Theorie a praxis* – 1876 v Moravské orlici,⁷⁰ *Plato jako vlastenec* – Zora v roce 1877, *Zákony osvěty a budoucnosti Slovanstva* – Moravská orlice, 1877.⁷¹

3.3 Lipsko

V říjnu 1876 odjel Masaryk na roční postgraduální studium na univerzitu do Lipska. S ním odjel i Alfred Schlesinger, jehož otec nechtěl v Masarykovi ztratit synova vychovatele a učitele. Alfred se v Lipsku zapsal na studia práv. Oběma veškeré studijní náklady hradil Alfredův otec. Ubytovali se v penzionu rodiny Göringových. Lipská univerzita měla pro další formování Masarykovy osobnosti důležitý význam. Hned v prvním semestru si zapsal svoji oblíbenou psychologii, dějiny moderní filozofie, dějiny materialismu a teorii poznání. Opětovně zhusta navštěvoval tamní knihovnu. V Lipsku ho především zaujala častá kontroverze názorů mezi studenty a profesory, čehož ve Vídni v takové míře nebylo.⁷² Masaryk navštěvoval i různé zá-

⁶⁸ Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk I. díl. Kniha první*. Praha 1949, s. 480an.

⁶⁹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 230.

⁷⁰ Masarykův první článek, kterým se prezentoval veřejnosti. Vycházel od dubna do června 1876 v Moravské orlici, celkem v deseti dílech. *Moravská orlice*, 23. 4. 1876, roč. 5 (14), č. 93, s. 1 – *Moravská orlice*, 20. 6. 1876, roč. 5 (14), č. 139, s. 1.

⁷¹ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 31an.

⁷² Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 235.

jmové spolky. 4. prosince se s velkým úspěchem konala ve Filozofické společnosti jeho přednáška o sebevraždě. Někteří přítomní profesoři mu radili, aby ji otiskl, jeden prý dokonce řekl, že by se jí mohl habilitovat.⁷³

Vzpomínky na Lipsko však neměly pro Masaryka být omezeny jen na hodiny strávené v posluchárně či knihovně. V červnu přijela ke Göringovým na návštěvu Charlotta Garrigová. Mnoho dní před jejím příjezdem slýchal, jak prý je krásná, milá, vzdělaná. Nyní se přesvědčil i on, jakkoli tomu věřil. Její povaha a přirozenost na něho okamžitě zapůsobila. Trávili spolu každou volnou chvíli téměř po dva měsíce. Četli spolu knihy, chodili do divadla, povídali si o všem možném. Přátelství postupně přerůstalo v lásku. Masaryk, snaže se řídit rozumem, bál se vyslovit. Cítil se nepřipraven. Nedokázal si představit, kde by v tuto chvíli vyzískal prostředky k zabezpečení rodiny. Po krátkém čase ale Charlottě nabídl manželství, která nejprve odmítla, avšak později řekla ano. Masaryk si slíbil, že do konce roku musí dokončit svoji habilitační práci, aby mohl získat lépe placenou práci. Rezignoval na funkci hofmistra u Schlesingerů a pustil se práce. Po návratu do Vídně jej však čekaly existenční starosti. Vrátil se ještě k Schlesingerovým a dohodl se s nimi, že bude vyučovat jejich mladšího syna, gymnastu Maxe, za 50 zlatých měsíčně. Ti, po předchozí zkušenosti s Alfredem, mu nabídli za jeho služby znovu plných 100 zlatých. Masaryk tak měl i nadále materiální zabezpečení a navíc i potřebný klid k psaní habilitační práce.⁷⁴ Práci musel nicméně přerušit, když koncem ledna 1878 dostal od Charlottina otce zprávu, že se jeho snoubenka při pádu z vozu zranila. Pan Garrigue zval Masaryka, aby přijel do Ameriky, dokonce mu poslal peníze na cestu. Po vyřízení nezbytných cestovních povolení se Masaryk vydal 20. února z Hamburku lodí na cestu do Ameriky. Když dorazil, shledal Charlottu již takřka uzdravenou.⁷⁵

Svatba se konala v pátek 15. března 1878 na místní radnici. Nyní si Masaryk plně uvědomoval tíhu existenčních problémů. Jeden čas dokonce přemýšlel, že by eventuálně setrval za oceánem a pokusil se získat místo na některé z univerzit nebo v redakci některých novin. Nakonec se ale oba manželé rozhodli pro návrat do Evropy, do Vídně.⁷⁶ Koncem března 1879

⁷³ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 237.

⁷⁴ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 273.

⁷⁵ Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka*. Praha 2003, s. 20.

⁷⁶ Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka*. Praha 2003, s. 20.

se Masaryk konečně habilitoval prací: *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, která později vyšla ve Vídni dokonce knižně. Začal přednášet na univerzitě jako soukromý docent.

Ludvík Masaryk, vyučený typograf, pracoval v jedné brněnské tiskárně a v lednu začal sám vydávat *Vojenské listy*. Tomáš mu k získání této práce dopomohl, byl přesvědčen, že tato profese je adekvátní Ludvíkovu nadání a schopnostem. Představoval si, že by Ludvík mohl časem vydávat jeho vlastní spisy.⁷⁷ Později pro *Vojenské listy* Tomáš Masaryk napsal několik článků.⁷⁸

3. května 1879 se manželům Masarykovým narodila dcera Alice a 1. května 1880 syn Herbert. Oba přírůstky do rodiny znamenaly značné komplikace. Bylo třeba více peněz a větší byt. Masaryk v tuto dobu neměl trvalý příjem a přivydělával si jen kondicemi, suplováním latiny a přednáškami.

Dne 11. dubna 1881 podepsal císař František Josef I. rozhodnutí a následný příslušný zákon, jenž vstoupil v platnost dne 3. března 1882, na jehož základě se rozdělila pražská univerzita na dva samostatné ústavy, český a německý. Při řešení personálního obsazení české poloviny nabídl profesor Jan Kvíčala Masarykovi místo mimořádného profesora, které Masaryk přijal.

⁷⁷ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 1*. Praha 2000, s. 279.

⁷⁸ Tomáš Masaryk publikoval v prvních číslech *Vojenských listů* několik svých článků. *Něco o samovraždě ve vojště*: *Vojenské listy*, 20. 1. 1878, roč. 1, č. 1, s. 3an; *O právu mezinárodním*: *Vojenské listy*, 27. 1. 1878, roč. 1, č. 2, s. 14an, pokračování: *Vojenské listy*, 4. 2. 1878, roč. 1, č. 3, s. 27an, 2. pokračování: *Vojenské listy*, 9. 2. 1878, roč. 1, č. 4, s. 40an, 3. pokračování: *Vojenské listy*, 16. 2. 1878, roč. 1, č. 5, s. 49an, 4. pokračování: *Vojenské listy*, 10. 5. 1878, roč. 1, č. 14, s. 162, a *Vojenství americké*: *Vojenské listy*, 10. 5. 1878, roč. 1, č. 14, s. 161.

4. Masaryk novinář

4.1 Praha

Masaryk sice kývl Kvíčalovi na jeho nabídku, ale ministerstvo mu stále váhalo stvrdit fixní plat ve slíbené výši 1800 zl. ročně. Masaryk proto napsal dopis profesoru Kvíčalovi, ve kterém mu vysvětluje svoji situaci. Píše, že mu bylo nabídnuto místo hofmistra v rodině šlechtice s ročním platem 3000 zl., kromě toho mu nabízel profesor Gomperz dalších 1800 zl. v případě, že se bude věnovat dvě a půl hodiny denně výuce a výchově jeho syna.⁷⁹ Přese všechny nesnáze ho to ale stále táhlo do Prahy.

„Masaryk se chtěl v létě 1882 věnovat jako vysokoškolský profesor vědě a výchově vysokoškolské mládeže, a to na jediné tehdy české univerzitě, v Praze. Tomuto zájmu dával přednost před možnostmi práce třebas i lépe placené, ale neuspokojující jej duchovně a mravně, nebo práce sice vědecké, ale na univerzitách německých. A o odchodu do Ameriky uvažoval jen jako o řešení krajním, nikoliv optimálním.“⁸⁰

Složitá situace se vysvětlila teprve 13. srpna 1882, kdy císař František Josef I. podepsal dekret, ve kterém byl Masaryk oficiálně jmenován mimořádným profesorem filozofie na české univerzitě v Praze, čímž mu byl přiznán i plat 1800 zlatých ročně. Navíc mu bylo slíbeno, že do tří let bude jmenován profesorem řádným.⁸¹

První přednášku pronesl 16. října. Tématem byla skepse filozofa Davida Huma. Přednáška později vyšla tiskem pod názvem *Počet pravděpodobnosti a Humova skepse*. 15. listopadu byl požádán spolkem Jungmann, aby přednesl studentům o Pascalovi.⁸²

4.1.1 Poměry na univerzitě

„Od počátku osmdesátých let byla úroveň české umělecké literatury srovnatelná se stavem poezie v sousedství. O próze to nemohlo být řečeno bez rozpaků. Naprostý nepoměr se však projevoval při pohledu na situaci vědecké literatury psané česky. S výjimkou zakladatelských děl ve slavistice a mimořádnosti díla Palackého česká věda neobohacovala podstatně sumu dobového vědeckého poznání.“

⁷⁹ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 45.

⁸⁰ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 46.

⁸¹ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 46.

⁸² Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 24.

(...) Jen česká univerzita mohla přivodit změnu této situace. Osud Masarykův byl po této stránce exemplární.⁸³

Masaryk zaujímal kritický postoj k intelektuální úrovni převládající na univerzitě. Jeho pojetí vědecké práce a metody vzdělávání se radikálně odlišovaly od převládajících schémat. Jeho spisy a přednášky se vyznačovaly jiným pojetím českého intelektuálního a kulturního života, což jej přivedlo do konfliktu se „starou gardou“,⁸⁴ kterou tehdy reprezentovali nacionalističtí konzervativní kolegové Václav V. Tomek, Josef Durdík, Martin Hattala a již zmíněný Jan Kvíčala, kteří se stále opírali o tzv. herbartismus.⁸⁵ Masaryk rozhodně odmítal podíl na tomto konformismu. Začal z vyšlapaných cestiček rakousko-německého myšlení vybočovat, když do svých přednášek a seminářů zhusta zařazoval francouzské či anglické autory.⁸⁶

80. léta byla obdobím myšlenkové revoluce. Rodily se nové snahy a tužby, vznikly nové frakce a směry. Centrem tohoto dění byla právě pražská univerzita. Staré poměry byly už po delší dobu neudržitelné.⁸⁷ Masaryk nekompromisně kritizoval „ospalost“ českého kulturního života. Proklamoval, že je nutnost psát odborné články, vydávat vědecké a populární časopisy, monografie, překládat světovou vědeckou literaturu, vytvořit novou českou encyklopedii.⁸⁸

Prvním krokem mělo být založení měsíčníku *Athenaeum*.

4.1.2 Novinářské aktivity Charlotty Masarykové

Charlotta byla hodně kulturně založená. Zájem měla především o výtvarné a hudební umění. Po příchodu do Prahy na ni udělal velký dojem Bedřich Smetana, o jehož tvorbě chtěla informovat i čtenáře v Americe. Články o něm i jiných kulturních událostech prostřednictvím svého otce posílala do newyorského listu *The Sun*, tak například dne 27. 11. 1883 zde vyšel pou-

⁸³ Marek, J.: *Česká moderní kultura*. Praha 1998, s. 197.

⁸⁴ Skilling, H. G.: *T. G. Masaryk. Proti proudu 1882-1914*. Praha 1995, s. 17.

⁸⁵ Herbartismus byl především pedagogicko-psychologický směr vycházející z učení Johanna Friedricha Herbart. Více: *Ottův slovník naučný*, sv. 11, s. 139-144, elektronická verze.

⁸⁶ Soubigou, A.: *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha 2004, s. 57.

⁸⁷ Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 25.

⁸⁸ Skilling, H. G.: *T. G. Masaryk. Proti proudu 1882-1914*. Praha 1995, s. 20.

tavý článek o novém světovém skladateli Bedřichu Smetanovi.⁸⁹ Stati se dochovaly v podobě výstřižků a dalších dokumentů v autorčině písemné pozůstalosti, která je uložena v Archivu T. G. Masaryka.

Iniciátorem její literární činnosti byl bezpochyby Masaryk, který se nejednou na vzniku článku autorsky podílel. Obecně známé jsou její práce o vídeňských výstavách výtvarného umění, Bedřichu Smetanovi či pojednání o pronásledování židů, které je ale zřejmě více prací Masarykovou.⁹⁰

4.2 Athenaeum: listy pro literaturu a kritiku vědeckou

Důvodů k vydávání nového vědeckého časopisu bylo několik. V Praze sice vycházely časopisy, které zajišťovaly jakousi reprezentaci české vědy, ale jejich koncepce byla nedostačující. Buď jejich přístup nebyl dostatečně vědecký, nebo byly příliš specializované. K nápravě se nabízely dvě varianty. Proměnit některý z již existujících listů, mezi které patřily *Osvěta*, *Časopis Národního musea*, *Sborník Slovanský*, *Literární listy*. Byl zde také *Sborník historický*, kam Masaryk před založením *Athenaea* po určitou dobu psal své články. Druhou variantou bylo založení zcela nového listu.⁹¹

První číslo *Athenaea* vyšlo 15. října 1883. Redaktorem „en chef“ byl sám Tomáš Garrigue Masaryk, jehož zvolení do čela redakce ambiciózního vědeckého periodika bylo zřejmým uznáním jeho kvalit, neboť patřil mezi nejmladší členy profesorského sboru, navíc byl v pražském prostředí cizincem.⁹²

Složení redakce pro jednotlivé obory bylo toto: profesor Klement Borový pro teologii, profesor Albín Bráf pro právo a státní vědy, profesor Karel Preis a profesor Antonín Vávra pro

⁸⁹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 33an. Pravděpodobně se jedná o bulvární newyorský deník *The Sun*, jenž byl založen 1833 Benjaminem Dayem. Více viz: Emery, E.: *The press and America: an interpretative history of journalism*. London 1962, s. 214-218.

⁹⁰ Polák, S.: *Charlotta Masaryková – dopisovatelka listu The Sun*. In: Masarykův sborník IX. Praha 1997, s. 111-113.

⁹¹ Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk IV. díl*. Praha 1937, s. 51-55.

⁹² Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 109an.

vědy technické, pro filozofii August Seydler a pro medicínu profesor Emerich Maixner.⁹³ Masarykovým oborem byly filozofie, psychologie, politika, náboženství, kulturní dějiny, estetika a etika.⁹⁴

Vydavatelem byl Jan Otto.⁹⁵

Název odkazoval k londýnskému vědeckému časopisu *Athenaeu*. V mnohém na první pohled připomínal francouzský „*Journal des Scavants*“, jež vydával Denis de Sallo v Paříži od roku 1665, a i jiné německé a anglické vědecké časopisy.⁹⁶ Byla rovněž stanovena periodicitu, vycházet měl jednou měsíčně, vždy 15., mimo prázdniny, pokaždé o 2 arších, za předplatné 5 zlatých ročně.⁹⁷

Na první straně prvního čísla byla uveřejněna stať „Náš program“, jejíž uvedení začíná slovy:

*„O naléhavé potřebě kritického listu vědeckého, kdo poměry naší literatury zná, zajisté jest přesvědčen. Schází nám list, jímž bychom seznávali vědeckou práci domácí a cizí a jímž bychom soudně obzírali se ve velikém oboru vědění lidského. Listu takového potřebu tím více pociťujeme, čím mohutněji vzrůstá naše literatura a čím vyšších stupňů domáhá se naše národní školství. Aby vyhovělo se požadavku časovému, odvážili jsme se vydávati **Athenaeum**, v němž pěstovati se má literatura a kritika vědecká. Jsme sobě dobře vědomi neschůdného podniku svého a hlavně toho se strachujeme, abychom neměli dosti mravní síly, vyslyšati druh ode druhu co sobě máme vytýkati v úmyslu arci nejšlechetnějším.(...)“⁹⁸*

První číslo bylo přijato s uznáním. Bylo zřejmé, že se objevilo něco nového a svrchovaně užitečného. Objevily se ovšem, a to hned po vydání prvního čísla, i kritiky, které naznačovaly, že nový měsíčník nebude mít pokojný život. Masaryk totiž v *Athenaeu* zavedl i tzv. auto-referáty, tedy posouzení, jejichž autory byli samotní autoři knih, spisů nebo pojednání, které byly recenzovány. Tento postup však často vedl k neúmyslnému chválení své vlastní práce.⁹⁹

⁹³ *Athenaeum*, 15. 10. 1883, roč. 1, č. 1, obálka

⁹⁴ Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 27.

⁹⁵ Jan Otto (8. 11. 1841 – 29. 5. 1916), byl český knihkupec a nakladatel. Vydával knihy, cestopisy, časopisy (Zlatá Praha, *Athenaeum*, Lumír, Světozor aj.). Mezi jeho nejznámější vydavatelské počiny patří Čechy, Brehmův život zvířat a Ottův slovník naučný.

⁹⁶ Zika, J.: *Masaryk a literatura*. In: Masarykův sborník VII. Praha 1992, s. 74.

⁹⁷ Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk IV. díl*. Praha 1937, s. 59.

⁹⁸ *Athenaeum*, 15. 10. 1883, roč. 1, č. 1, s. 1

⁹⁹ Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk IV. díl*. Praha 1937, s. 62.

Jednotliví redaktoři měli při své práci jistou volnost, přesto měl časopis hned na první pohled výrazné znaky Masarykova vedení.¹⁰⁰

Masaryka od svatby tížila finanční situace, která se ještě více prohloubila po narození dětí. Už z Vídně odjížděl zadlužen 5000 zlatých. Určitou úlevu přinesl až rok 1884, kdy Masaryk zdědil 62000 zlatých, které mu odkázal jeho někdejší student Isidor Flesch, syn bohatého brněnského továrníka, než se v listopadu 1883 zastřelil. Získané peníze Masaryk použil k zaplacení dluhů, finančně podporoval rodiče a bratrovi zařídil tiskárnu v Hustopečích. Masarykovi si nyní mohli dovolit lepší byt. Přestěhovali se nejdříve na Vinohrady, pak do vily Osvěta, kterou vlastnil Václav Vlček, redaktor a vydavatel literárního časopisu *Osvěta*.¹⁰¹

Do prvního vydání *Athenaea* napsal Masaryk dva články, resp. literární recenze. První recenze byla ostrou kritikou Váňova překladu *Dějiny vzdělanosti* od Thomase Buckla. Masaryk nejprve sdělil, že Bucklův spis v celém vzdělaném světě silně působil nejen na učence, ale i na širší kruhy. Ovšem aby byla tato kniha plně doceněna, je třeba dobrého překladu, což tento není. Masaryk upozornil už na špatný název knihy, dále kritizoval špatný český sloh s poklesky, nesrozumitelnost některých vět, ba celých odstavců. Druhá recenze byla na práci Otakara Hostinského *Über die Bedeutung der prakt. Ideen Herbart's für die allgemeine Aesthetik*.¹⁰²

Ve druhém, listopadovém, čísle otiskl Masaryk svoji krátkou úvahu o spisech Augusta Comta. Jeho druhým příspěvkem v tomto vydání byl článek nazvaný *Vysvětlivky k programu*, kde Masaryk v podstatě obhájí samotnou existenci *Athenaea*, když dodává, že časopis přináší čtenářům po jejich soudu kritiku nejlepších spisů, jež v Evropě vycházejí. Poté předkládá své dělení věd.¹⁰³

Velký rozruch vzbudil posudek habilitační práce Františka Věnceslava Jeřábka,¹⁰⁴ který byl otištěn v lednovém vydání 1884. Hodnocení vypracoval Jaroslav Goll a několik dalších kolegů z filozofické fakulty. Práce byla shledána zcela nevyhovující. Autorovi byla vytýkána zma-

¹⁰⁰ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 109.

¹⁰¹ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 49an.

¹⁰² *Athenaeum*, 15. 10. 1883, roč. 1, č. 1, s. 15an, 21an.

¹⁰³ *Athenaeum*, 15. 11. 1883, roč. 1, č. 2, s. 54, 62an.

¹⁰⁴ František V. Jeřábek, novinář a spisovatel divadelních her. Jako svoji habilitační práci předložil spis „Stará doba romantického básnictví“.

tenost, nehistoričnost, logická nejasnost a nesrozumitelnost. „*Toto nejasné pojmání předmětu svého jeví se ve spise v míře tak veliké, že pročetše knihu venkoncem, marně hádáme, proč byla sepsána a co vlastně p. sp. říci chtěl? Spis je nelogický veskrz a metoda je co možná nejhorší: nepořádnost a povrchnost taková je, že pochybujeme, ví-li auctor, co to značí opravdově pracovati vědecky. Pravíme bez přehánění: nenajdeš v celém spise snad ani jedné správné stránky! (...) Co se formálně stránky týká, je kniha p. J. i v této příčině skutečné monstrum: sloh je částečně buršikosní – nemáme pro vlastnost tu ani jiného jména – částečně triviální, ba až sprostý, plný germanismův a vůbec vyskytují se chyby, kterých by učitel na škole národní nestrpěl.*“¹⁰⁵ Kritika byla tak ostrá a zničující, že Jeřábkův záměr habilitovat se touto prací byl znemožněn.¹⁰⁶ Tento posudek zcela opodstatňoval existenci *Athenaea*, podryvat na svých stránkách autoritu pseudovědeckých textů i jejich autorů.

Identita přispěvatelů *Athenaea* byla většinou skryta za šifrou,¹⁰⁷ což je, jak tvrdí Zdeněk Nejedlý, „*zvláštní kapitola Athenaea, jako vůbec Masarykových časopisů a jeho žurnalismu.*“¹⁰⁸ Zjistit, jaké šifry patří Masarykovi, je obtížné, navíc se některé z nich stále proměňovaly. Celkově jich bylo v *Athenaeu* použito na 203.¹⁰⁹

Vydávání *Athenaea* sice vzbudilo určitou pozornost, ale moc odběratelů nemělo, protože mezi Čechy tehdy nebylo příliš vzdělaných čtenářů, ochotných odebírat vědecký časopis. Náklad se neustále snižoval.¹¹⁰ „*První číslo vyšlo z propagačních důvodů ve 2500 výtiscích, druhé v 1500, třetí v 1000 a čtvrté už jen v 600. Ke konci roku 1884 měl časopis pouze 297 odběratelů.*“¹¹¹

Proto nebyl Masaryk s dosavadní podobou *Athenaea* spokojen, chtěl pozměnit obsah, učinit časopis přitažlivější, a tak druhý ročník přinesl několik změn. Nyní byl časopis rozdělen na dvě části. První část tvořily „*Články*“, druhou pak „*Posudky a oznámení*“.¹¹² Každé další číslo mělo nově dva či tři aktuální články, některé z nich byly otiskovány dokonce na pokračová-

¹⁰⁵ *Athenaeum*, 15. 1. 1884, roč. 1, č. 4, s. 123-127.

¹⁰⁶ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 58.

¹⁰⁷ Seznam všech šifer, které Masaryk jako novinář používal, je možné nalézt zde: Vopravil, J.: *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Praha 1973, s. 921-923.

¹⁰⁸ Nejedlý Z.: *T. G. Masaryk IV. díl*. Praha 1937, s. 69.

¹⁰⁹ Masaryk, T. G.: *Z počátků Athenaea 1883-1885*. Praha 2004, s. 344an.

¹¹⁰ Švehla, J.: *Jan Otto. Kus historie české knihy*. Vimperk 2002, s. 235.

¹¹¹ Švehla, J.: *Jan Otto. Kus historie české knihy*. Vimperk 2002, s. 235.

¹¹² *Athenaeum*, 15. 10. 1884, roč. 2, č. 1, s. 1.

ní. Zájem vyvolaly zvláště: Cholera indická od Maixnera;¹¹³ Prusko a Rakousko ve spolkovém shromáždění Frankfurtském v l. 1851-1859 od A. Rezka;¹¹⁴ O zákoně Kvíčalově¹¹⁵ od Masaryka nebo Kaizlova stať Postátění železnic v Rakousku.¹¹⁶

Běžný rozsah ročníku byl okolo tří set stran, avšak ročníky, kdy probíhaly hlavní spory o Rukopisy, byly rozsáhlejší. Třetí ročník měl 464 stran, když jen dubnové číslo mělo 93 stran namísto obvyklých 30.¹¹⁷

Po podepsání smlouvy 6. listopadu 1884 se list stal majetkem nakladatele Otty. Masaryk se zavázal, že jej bude redigovat, za což dostával honorář 60 zlatých, z kterých také vyplácel ostatní spolupracovníky a přispěvatele.¹¹⁸

V předposledním čísle II. ročníku vyšel Masarykův článek nazvaný „Jak zvelebovati naši literaturu naukovou?“,¹¹⁹ který pouze dokládal, že bere rozvoj české vědy vážně.

Od příchodu do Prahy byl Masaryk přesvědčen o nutnosti vzniku nové moderní encyklopedie. Bylo potřeba nahradit zastaralý Riegrův slovník. Nakladatel Jan Otto, který již vydával *Athenaeum*, nabídl Masarykovi spolupráci, přičemž ho požádal, aby byl vedoucí redaktor; 22. září 1885 byla podepsána smlouva o přípravě a vydávání encyklopedie.¹²⁰

¹¹³ *Athenaeum*, 15. 10. 1884, roč. 2, č. 1, s. 1-5.; pokračování: *Athenaeum*, 15. 11. 1884, roč. 2, č. 2, s. 29-36.

¹¹⁴ *Athenaeum*, 15. 1. 1885, roč. 2, č. 4, s. 94-100, pokračování: *Athenaeum*, 15. 2. 1885, roč. 2, č. 5, s. 123-134, 2. pokračování: *Athenaeum*, 15. 3. 1885, roč. 2, č. 6, s. 157-163.

¹¹⁵ Zákon měl přispět k rozvoji českého školství. Jeho hlavní podstatou bylo, že se mělo stát pravidlem, aby děti byly vyučovány ve svém mateřském jazyce, což v době vydání zákona nebylo samozřejmé. „*Že nelze dítě náležitě vyučovati řečí mu neznámou, rozumí se samo sebou. (...) Řeč vyučovací často nejen žactvu, ale i učitelstvu nebývá dosti známa, a v tom případě neblahý účinek takové školy se dvojnásobí. Popisovati pak charaktery odrostlé v takových školách bylo by bohužel zbytečné, znát je každý bystřejší pozorovatel našich poměrů sdostatek, a právě proto všichni přejeme sobě, bychom zproštění byli všelikých škol, jimiž duch mládeže naší se mrzačí. Mateřský jazyk má podle Masaryka sloužit k získání základního věcného vzdělání, čímž však neekl, že by se děti neměly učit cizím jazykům. Jasně odděloval výuku v mateřském jazyce od studia cizích jazyků, které považoval za nutnost. Masaryk Kvíčalův zákon tímto článkem veřejně podpořil. *Athenaeum*, 15. 10. 1884, roč. 2, č. 1, s. 5-9.*

¹¹⁶ Kaizlův článek vyšel dokonce v pěti číslech.

¹¹⁷ Rejchrt, I.: *Athenaeum a literární věda*. In: Masarykův sborník XI-XII, Praha 1999-2003, s. 117.

¹¹⁸ Švehla, J.: *Jan Otto. Kus historie české knihy*. Vimperk 2002, s. 234.

¹¹⁹ Masaryk v první části kritizuje nedostatky české vědecké literatury, které mají za následek chatrnost vzdělání. Druhá část nastiňuje plán nápravy: 1. Překlady; 2. Česká akademie věd; 3. Nový Naučný slovník; 4. Odborné listy; 5. Popularizující list; 6. Kritika; 7. Politické listy; 8. Přednášky a knihovny; 9. Böhmsche Revue; 10. Znalost světových řečí; 11. Druhá univerzita. Ve třetí, závěrečné, části pak Masaryk naznačuje cesty i výzvy, jak by bylo možné onu změnu k lepšímu provést. *Athenaeum*, 15. 6. 1885, roč. 2, č. 9, s. 270-275.

¹²⁰ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 121.

Prorážet cesty české vědě začal Tomáš Masaryk i prostřednictvím denního tisku. Jednal s Grégrem o možném využití jeho *Národních listů* k popularizaci vědy, který nejenže souhlasil, ale dokonce mu nabídl, že pro něho založí týdenní kulturně vědní revue.¹²¹ Avšak Masaryk se nespolehal výhradně na *Národní listy*. 6. a 7. října vyšel jeho článek Mehr Gewerbe-Bildung! ve staročeské, německy vydávané *Politik*,¹²² kvůli kterému se s ním Julius Grégr nakonec pracovní rozešel, chápal to jako porušení smlouvy.¹²³

15. října 1885 začal vycházet již třetí ročník *Athenaea*. Masaryk byl spokojen – vydával revue, připravoval vydání nové encyklopedie, přednášel na univerzitě, pomáhal rozvíjet českou vědu. Konečně viděl výsledky své práce. Zdánlivý klid a pohoda, to všechno mělo zakrátko skončit.

4.2.1 „Objev“ rukopisů a jejich vliv na umění

V roce 1816 objevil Josef Linda¹²⁴ v deskách staré knihy Píseň pod Vyšehradem. 16. září 1817 byl nalezen ve sklepení kostela ve Dvoře Králové nad Labem starobylý rukopis. Svým stářím a hodnotou převyšoval všechny ostatní doposud známé české literární památky. Dle místa nálezů byl nazván Rukopis královédvorský (RK).¹²⁵ Jeho objevitelem byl Václav Hanka.¹²⁶ Rukopis vyšel roku 1819 tiskem. Jeho vydání vzbudilo rozruch nejen v českých zemích, ale i v celé Evropě. Postupem času byl přeložen téměř do všech evropských jazyků.¹²⁷ V roce 1818 zaslal anonym nejvyššímu purkrabímu v Praze hraběti Kolovratovi Libušin soud,¹²⁸ později nazvaný

¹²¹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 85.

¹²² *Politik*, 6. 10. 1885, roč. 24, č. 274, s. 1-2.; *Politik* 7. 10. 1885, roč. 24, č. 275, s. 1-2.

¹²³ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 97.

¹²⁴ Josef Linda (říjen 1789 – 10. 2. 1834) spisovatel, národní buditel a novinář.

¹²⁵ Rukopis královédvorský (RK), sbírka staročeských básní, skládající se z 12 listů a dvou úzkých pergamenových proužků. Obsahuje celkem 14 básní; 6 epických: Oldřich, O pobití Sasíkův, O velikých bojích křesťan s Tatary (nazývaná též Jaroslav), O víceství nad Vlaslavem (též Čestmír), O slavném sedání (též Ludišě), O velikém pobití (též Zábój); 2 lyrickoepické: Zbyhoň, Jelen; a 6 lyrických: Kytice, Jahody, Róže, Zezhulice, Opuštěná, Skřivánek. Při jeho objevu bylo údajně stáří stanoveno mezi roky 1290 – 1310. *Ottův slovník naučný*, sv. 15, s. 44-56, elektronická verze.

¹²⁶ Václav Hanka (10. 6. 1791 – 12. 1. 1861) byl filolog, pedagog a básník. Kustod a knihovník Národního muzea; žák J. Dobrovského.

¹²⁷ Kočí, J.: *České národní obrození*. Praha 1978, s. 284an.

¹²⁸ Otáhal, M.: *Význam bojů o rukopisy*. In: Masarykův sborník VII. Praha 1992, s. 42.

dle místa nálezu, Zelené Hoře u Nepomuku, Rukopis zelenohorský (RZ).¹²⁹ Jan Zimmermann, skriptor univerzitní knihovny, objevil v roce 1819 Milostnou píseň krále Václava.

Nutno podotknout, že falza značně ovlivnila českou uměleckou tvorbu 19. století. Rukopisy se nechali inspirovat přední čeští malíři Makovský, Trenkwald, Mánes, Aleš a generace národního divadla; spisovatelé Neruda, Hálek, Vrchlický, Zeyer; hudební skladatelé Smetana, Fibich, Dvořák, Tomášek; či sochař Myslbek.¹³⁰

4.2.2 Rukopisné boje a Masaryk

V době, kdy vypukla čtvrtá etapa rukopisných bojů, byla existence českého národa již zajištěna. Začaly se klást otázky po jeho smyslu a významu. Předmětem analýz se tak stal český nacionalismus.¹³¹ Už Josef Dobrovský napadl pravost Rukopisů, ale až v době, kdy proti nim začali vystupovat němečtí profesori, vypukl nacionální boj a každý, kdo pochyboval o jejich původu, byl nařčen z národního zrádovství.¹³² Původní tři etapy by se daly charakterizovat jako akademický boj, do kterého se zapojili především přední čeští myslitelé a vědci. Masaryk se nyní rozhodl udělat z celé záležitosti otázku veřejnou, k čemuž zajisté potřeboval dost odvahy. Neponechal to pouze mezi příslušnými odborníky, zároveň si ale od veřejnosti nesliboval pomoc, dobře věděl, že odtud mu hrozí největší nebezpečí. Tímto zveřejněním Masaryk však odejmul všem odborníkům možnost mlčet, nyní byli nuceni okolnostmi se k problému vyjádřit.¹³³

V roce 1882 Jan Gebauer¹³⁴ přijal nabídku ke spolupráci na lipské encyklopedii Ersch-Gruberově. K příspěvkům o české řeči a literatuře měl napsat stať o RK, ta vznikla na přelomu 1882-1883. V prosinci 1885 vyšel 38. svazek Ersch-Gruberovy encyklopedie, obsahující Geb-

¹²⁹ Rukopis zelenohorský (RZ) do roku 1859 nazýván podle jedné básně, která jej tvoří, Libušin soud. Je sepsán na 4 oktávových listech, tedy 8 stran textu. Písmem i jazykem se snaží napodobit dobu z přelomu 9. a 10. století, z které údajně pochází. Obsahuje 119 desetslabičných veršů, jež tvoří konec básně Sněmy a celou báseň Libušin soud. Více: *Ottův slovník naučný*, sv. 27, s. 529-534, elektronická verze.

¹³⁰ Otáhal, M.: *Význam bojů o rukopisy*. In: Masarykův sborník VII. Praha 1992, s. 42an.

¹³¹ Otáhal, M.: *Význam bojů o rukopisy*. In: Masarykův sborník VII. Praha 1992, s. 57.

¹³² Zika, J.: *Masaryk a literatura*. In: Masarykův sborník VII. Praha 1992, s. 79.

¹³³ Machovec, M.: *Tomáš G. Masaryk*. Praha 1968, s. 101an.

¹³⁴ Jan Gebauer (8. 10. 1838 – 25. 5. 1907) byl významný český bohemista a literární vědec, jeden z nejuznávanějších českých jazykovědců po Josefu Dobrovském.

auerův článek nešetřící kritikou¹³⁵ Rukopisů, přičemž doporučoval další zkoumání. Článek byl okamžitě napaden v *Národních listech*. 29. a 30. prosince 1885 zde začaly vycházet ukázky Obrany RK,¹³⁶ jejich autorem byl Martin Hattala.¹³⁷ Pokračování potom vyšlo 6. a 16. ledna 1886.¹³⁸

Masaryk přišel z Vídně, to u některých obhájců Rukopisů mohlo vyvolat dojem, že má za úkol prosazovat na pražské univerzitě vídeňské, resp. německé záměry. Boj ovšem přerostl problematiku RKZ, ta se stala pouhou záminkou k vyčištění ovzduší, k nastolení moderního chápání vědy.¹³⁹ Masaryk se narodil na Moravě, studoval v zahraničí. Nebyl tedy příliš ovlivněn českým myšlením a poměry. K rukopisným bojům nepřistupoval pouze jako k boji názoru s názorem, jako boji mezi dvěma vědeckými stanovisky, šlo mu předně o morální kredit české inteligence, české vědy a kultury vůbec,¹⁴⁰ což jasně naznačil i v rozhovoru v roce 1911:

„Ve sporu a boji o rukopisy Královédvorský a Zelenohorský pociťoval jsem především mravní význam pro náš národ, totiž že vynikající spisovatelé chtěli národu pomoci nepravdou, lží. Lež bývá zbraní slabého, potlačeného, a lež sama je slabá. Jest sebeklamem, sebeobelháváním. Falešné rukopisy nepomohly. Přímo úžasem mne naplňovaly důkazy obhájců, že podvrhy jsou základem všeho našeho kulturního úsilí, že bez nich propadneme. Obhájcové to pojímali zcela materialisticky – speciálně tato nekritičnost mne dráždila. (...)“¹⁴¹

Politicky nesourodá česká společnost měla v této chvíli jen jednoho nepřítele, nešlo o politickou šarvátku, nýbrž o ochranu národního kulturně-historického dědictví. Proti Masarykovým stoupencům se postavil jak staročeský, tak mladočeský tisk.

¹³⁵ Jan Gebauer pracoval v 80. jako redaktor ve Filologických listech. Když k němu v roce 1879 přišel Šembera a požádal ho, aby otisk jeho kritiku Rukopisů, Gebauer jeho článek nepřijal, byl totiž přesvědčen o jejich pravosti. Teprve o několik let později, po jejich důkladném rozboru, musel připustit, že se jedná o podvrh. Více: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 113an.

¹³⁶ Článek č. 1: *Národní listy*, 29. 12. 1885, roč. 25, č. 357, I. příloha k č. 357; Článek č. 2: *Národní listy*, 30. 12. 1885, roč. 25, č. 358, s. 2.

¹³⁷ Martin Hattala (4. 11. 1821 – 11. 12. 1903) byl slovenský pedagog, lingvista a římskokatolický teolog.

¹³⁸ Článek č. 3: *Národní listy*, 6. 1. 1886, roč. 26, č. 6, příloha k č. 6; Článek č. 4: *Národní listy*, 16. 1. 1886, roč. 26, č. 16, příloha k č. 16.

¹³⁹ Ivanov, M.: *Tajemství RKZ*. Praha 1969, s. 349an.

¹⁴⁰ Ivanov, M.: *Tajemství RKZ*. Praha 1969, s. 101.

¹⁴¹ *Boj o podvržené rukopisy. Vzpomínky po 25ti letech*. Redigoval J. Herben, Praha 1911, s. 44-45. Citováno dle: Otáhal, M.: *Význam bojů o rukopisy*. In: Masarykův sborník VII. Praha 1992, s. 60an.

Napadený Gebauer poprosil o pomoc svého kolegu a přítele, profesora Kvíčalu, který v pravost RK též nevěřil.¹⁴² Požádal jej o zveřejnění své odpovědi ve *Filologických listech*, jichž byl Kvíčala hlavním redaktorem. Kvíčala Gebauerův úmysl kvitoval, nechtěl ale jeho odpověď zveřejnit.¹⁴³ Doporučil mu, aby se obrátil na Masaryka a *Athenaeum*.¹⁴⁴

21. ledna se Gebauer, Masaryk a Kvíčala dohodli na následujících bodech: a) Gebauer zveřejní své výhrady vůči RKZ v *Athenaeu*; b) Masaryk požádá Gebauera zvláštním dopisem o zveřejnění tohoto výkladu; c) Kvíčala bude boj podporovat jen neveřejně. Příští číslo *Athenaea* vyšlo 13. února (s datem 15. února).¹⁴⁵ Objevil se v něm i ujednaný příspěvek. Článek Jana Gebauera „*Potřeba dalších zkoušek rukopisu Královédvorského a Zelenohorského*“, který byl rozdělený na dvě části. Třetí částí byl Masarykův dopis „*List redaktora Athenaea, prof. T. G. Masaryka, ke spisovateli článků předešlých*“. V první části se Gebauer zabýval tím, kdy a kým byly Rukopisy objeveny, přičemž nepřímě obvinil Václava Hanku z jejich padělání, i když připustil, že není formálně usvědčen. Poté uvedl rozdíly mezi staročeštinou, jejíž původ byl skutečně prokázán, a staročeštinou užitou v Rukopisech. Ve druhé části popsal, jak se postupně měnilo jeho nazírání na Rukopisy, od prvotní víry až nynějším pochybnostem, přitom vysvětlil, proč jsou další zkoušky nutné.¹⁴⁶

Gebauer ve druhé části píše:

„Rukopis Královédvorský i Zelenohorský pokládá jsem za staré a pravé. Pilně jsem prostudoval, co o nich kde bylo psáno, a pilně jsem se staral, abych k vysvětlení jejich přispíval; byla to povinnost, související s mým úřadem. Nalezl jsem vysvětlení a výklady k věcem mnohým. Nejraději bych našel důkazy, že oba texty jsou úplně přesné; ale to se mi nepodařilo, naopak odkrývaly se mi nové a nové známky, které budily pochybnosti. Nemohu vysloviti, jak mi nálezy tyto bývaly trapné a jaký mi způsobovaly zármutek. Bylyť úplně proti mému přání a nadání; bořily, co jsem dotud měl za pevné a co jsem se strojíval upevniti ještě více; a přiváděly mi na mysl, že mi časem nastane povinnost, předložiti

¹⁴² Když se Gebauer utvrdil, že Rukopisy jsou skutečně podvržené, svěřil se právě Kvíčalovi, který mu odpověděl, že jeho závěry jen potvrzují to, o čem byl on přesvědčen už dávno. Více: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 114.

¹⁴³ Kvíčala se bál, aby list neztratil předplatitele. Více: Syllaba, T.: *Jan Gebauer*. Praha 1986, s. 69.

¹⁴⁴ Z Kvíčalova návrhu, aby kritiku Rukopisů vydal v *Athenaeu*, nebyl Jan Gebauer příliš nadšen. Masaryk mu nebyl zvláště sympatický, také *Athenaeum* se mu zdálo příliš honosné. Více: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 116.

¹⁴⁵ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 141an.

¹⁴⁶ *Athenaeum*, 15. 2. 1886, roč. 3, č. 5, s. 152-168.

tyto věci ku povážení obecnému – povinnost zajisté vědecká a vlastenecká, ale spolu těžká a traplivá, poněvadž zpráva nepřijemná nikdy se ráda neslyší. Když nedávno spor veřejný o stáří obou jmenovaných rukopisův se obnovil, poznával jsem, že v námitkách přednesených jsou mnohé věci nepodstatné; ale všech námitek (zvláště Vaškových) nemohl jsem vyvrátiti.“¹⁴⁷

Poté Gebauer píše, jak byl požádán k napsání hesla pro lipskou encyklopedii, přičemž si později tohoto příspěvku všiml Masaryk.

„Požádal mne totiž prof. A. Leskien, t. č. redaktor Ersch Gruberovy Všeobecné encyklopedie, za článek o RKském. (...) Téhož článku mého všiml si také redaktor „Athenaea“ p. prof. Masaryk a požádal mne za nějaký zevrubnější výklad o odchylkách jazykových pro časopis svůj.“¹⁴⁸

Dále v článku žádá o další zkoušky, především o zkoušku paleografickou a chemickou, jimž by se zkouška gramatická případně podřídila, prokázaly by jejich pravost.

Budou-li tyto zkoušky s to, aby bezpečně dokázaly starobylost RKského i RZského, podřídí se tomu pochybnosti filologické a pro odchylky zejména jazykové bude nám očekávati a hledati pravděpodobných výkladů jiných. Nynější stav je nesnesitelný, a nesnesitelnost tato nedá se odstraniti žádným krasořečněním a žádným nedouckým mluvením, žádným kaceřováním a žádným terrorismem; jen uspokojivé zkoušky další, chemická a paleografická, mohou tuto nesnesitelnost odstraniti, a žádám-li důrazně za tyto zkoušky, jest to skutečná petition of rights.“¹⁴⁹

Masaryk píše:

„Ctěný Příteli,

četl jsem onehdy (u Náprstků) Vaše pojednání o RK. v Ersch-Gruberovi a velice jsem se jim potěšil i zarmoutil. Potěšil jsem se, proto že doufám, že konečně dostane se nám vyšetření rukopisů našich, které v zájmu pravdy dávno očekávám. Neboť myslím, že po Vašich slovích nesmíme déle trvati v posavadní své pasivné politice rukopisné. Zarmoutil jsem se však zároveň, očekávaje, že věc, o které věda má rozhodovati, hodí se před veliké publikum a že opět kaceřovati budou vášně, kde mluvíti má rozum. Dovolte, abych Vám, co o věci myslím, upřímně pověděl a tím zdůvodnil prosbu svou, byste nám – do „Athenaea“ – napsal o věci článek.“¹⁵⁰

Masaryk poté vyslovil své nejistoty a pochybnosti o původu Rukopisů. Nakonec nastiňuje další případně možné postupy zkoumání, přičemž postupuje od oborů nejméně průkaz-

¹⁴⁷ *Athenaeum*, 15. 2. 1886, roč. 3, č. 5, s. 160an.

¹⁴⁸ *Athenaeum*, 15. 2. 1886, roč. 3, č. 5, s. 162.

¹⁴⁹ *Athenaeum*, 15. 2. 1886, roč. 3, č. 5, s. 163.

¹⁵⁰ *Athenaeum*, 15. 2. 1886, roč. 3, č. 5, s. 164.

ných (výklady estetické, historické a speciálně kulturně historické); přes ty průkaznější (paleografické ohledání a chemický rozbor); až po nejprůkaznější (rozbor staročeské gramatiky).¹⁵¹

Gebauer ovšem Masarykův názor nesdílel. Nebyl jednoznačně přesvědčený, že by měl být jeho obor tím nejprůkaznějším, znal jeho přednosti i slabiny.¹⁵²

Tímto se Tomáš Masaryk oficiálně zapojil do rukopisných bojů. V každém následujícím čísle *Athenaea* vycházely další studie a články, které více a více zpochybňovaly rukopisný mýtus, což později logicky muselo vyústit v celou řadu nepříjemností.

Když přišly předběžné otisky únorového čísla *Athenaea* ke korektuře, poslal Masaryk jeden Grégovi. Masaryk od Gebauera věděl, že se Julius Grégr dal kdysi přesvědčit profesorem Šemberou o nepravosti RZ, proto doufal, že by nyní Grégr byl schopen pomoci při objasňování a hledání nových důkazů, mýlil se.¹⁵³

Reakce na sebe nenechaly dlouho čekat. Hned druhého dne, 14. února, zveřejnil staročeský *Pokrok* toto:

„Nikoho není zajisté tajno, jak velkou cenu přikládá národ českým památkám starého českého písemnictví, jakými jsou rukopisy K. a Z. Avšak právě tato okolnost jest nám zároveň důvodem, aby všeliké pronesené proti nim důvody všestranně byly objasněny ... Jak snadno státi se mohl ne-li slavným, aspoň pověstným ten, kdo vyslovil se proti rukopisné památce tak vzácné důležitosti. Opozice taková činila z jmen nevalného vědeckého významu jména, jež kolovala po světě ... Co však Gebauer pronáší, není opoziční zvláštnůstkářství ani umíněnost, nýbrž vývod vědecký. Gebauer vede si také v celé stati se střízlivostí vědeckou a nepronáší úsudky ukvapené.“¹⁵⁴

Jakmile si obhájci Rukopisů uvědomili význam únorového *Athenaea*, okamžitě reagovali, snažili se omezit jejich možnost promlouvat k veřejnosti.

Josefu Kalouskovi, který sice uznával, že Gebauer má určité vědecké důvody k pochybování, se nelíbilo, že Gebauer nepředložil kritiku Rukopisů soukromě komisi, ale že volil cestu veřejnou v *Athenaeu*, aby si vymohl další zkoušky.¹⁵⁵ 20. února koncipoval Kalousek mobi-

¹⁵¹ *Athenaeum*, 15. 2. 1886, roč. 3, č. 5, s. 165-168.

¹⁵² Ivanov, M.: *Tajemství RKZ*. Praha 1969, s. 351.

¹⁵³ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 118.

¹⁵⁴ Citováno podle: Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 67an.

¹⁵⁵ Kalousek, v minulosti přispěvatel do *Athenaea*, byl přesvědčen, že Gebauer tím ublížil nejvíce sobě. Varoval ho před vlnou kritiky a odporu, kterou tím rozpoutal, přičemž jej upozornil na jeho křehké zdraví. Josek, O.: *Život a dílo Josefa Kalouska*. Praha 1922, s. 217.

lizující leták, který podepsal redaktor *Osvěty*, Václav Vlček, a rozeslal redaktorům všech českých novin a časopisů,¹⁵⁶ leták měl následující znění:

„Velevážený pane!

*Na rukopisy Z. a K. byl v těchto dnech učiněn nový útok, nejhorší ze všech posavadních, se strany, odkud se ho žádný Čech byl nenadál. Avšak i tento útok bohdá vítězně bude odražen! Zajisté se mnou souhlasíte, že žádný vlastenecký časopis nemůže váhati, jaké by v této příčině zaujíti měl postavení – že jest povinností jednoho každého z nás, k útoku takovému nedívati se netečně, nýbrž rozhodně vystoupiti a k obhájení převzácného národního pokladu horlivě a statečně dle nejlepší možnosti své přispívati. (...)*¹⁵⁷

Byla to žurnalistika, kdo měl zasáhnout do rukopisné pře a hájit RKZ, aniž by sama jakýmkoli způsobem něco zjišťovala či alespoň čekala na výsledky vědeckých analýz. Nešlo tedy o pravdu, ale odrážení útoků na RKZ, o jejichž pravosti se nesmělo pochybovat. Nikoli věda, ale žurnalistika měla obhajovat Rukopisy. Útoky začaly *Národní listy*,¹⁵⁸ k nim se pak přidaly téměř bez výjimky všechny české i provinční časopisy. Cílem bylo vytvořit nenávistné veřejné mínění, jež mělo zastrašit a umlčet ty, kteří původ jakkoli Rukopisů popírali. Paradoxem je ovšem to, že většina redaktorů *Národních listů* v pravost Rukopisů nevěřila, a to již od dob Šemberových.¹⁵⁹ Tyto dvě skupiny, které se utvořily kolem časopisu *Osvěta* a deníku *Národní listy*, měly v řadách ochránců vůdčí slovo.

Zpočátku byly reakce na Gebauerův článek poměrně věcné, brzy ovšem vypukl surový boj. Ozývaly se hlasy hrubé, až nenávistně vulgární.¹⁶⁰ Nenávistná kampaň, jež se rozpoutala, srazila diskusi z výšin vědy na úroveň hrubých osobních útoků. Nejvíce byl napadán Masaryk, který byl právem považován za vůdčí osobnost tažení proti Rukopisům.¹⁶¹

„Od 4. března do počátku července 1886 v ní udávaly tón mladočeské Národní listy. Otiskovaly celý seriál statí jejich vydavatele Julia Grégra s názvem Na obranu rukopisů Královédvorského a Zeleňohorského. Odborným poradcem mu přitom byl – profesor Hattala. Hattala měl bezpochyby podíl na

¹⁵⁶ Syllaba, T.: *Jan Gebauer*. Praha 1986, s. 71.

¹⁵⁷ *Athenaeum*, 15. 3. 1886, roč. 3, č. 6, s. 221.

¹⁵⁸ Od 4. března začala v *Národních listech* vycházet série článků s *Na obranu rukopisů Královédvorského a Zeleňohorského*. Jejich autorem byl Julius Grégr. *Národní listy*, 4. 3. 1886, roč. 26, č. 63, s. 5, příloha k č. 63.

¹⁵⁹ Otáhal, M.: *Význam bojů o rukopisy*. In: Masarykův sborník VII. Praha 1992, s. 64an.

¹⁶⁰ Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*. Praha 2003, s. 43.

¹⁶¹ Skilling, H. G.: *T. G. Masaryk. Proti proudu 1882-1914*. Praha 1995, s. 23.

tom, když laik Grégr představoval v *Národních listech* uznávaného vědce Gebauera společně s Masarykem jako diletanty a národní nihilisty, nadto lidi nemravné, hodné nejen národního opovržení, ale i zatracení.¹⁶²

Masaryk však byl přesvědčen, že to musí být věda, kdo by měl rozhodnout, proto sestavil návrh, podle kterého by se mělo postupovat při odborných rozbořech; ten byl zveřejněn v březnovém *Athenaeu*.¹⁶³ Požadoval pečlivou a kritickou analýzu. Zároveň se ptal „*Jak má český, slovanský a vůbec každý jazykozpytec kriticky pracovati, nerozhodne-li se v otázce rukopisné? Jak může náš historik dějstva literárního, náboženského, politického atd. vědecky pracovati, nerozhodne-li se, jsou-li památky pravé nebo nepravé.*“¹⁶⁴

Grégrova rukopisná obhajoba má podle Milana Řepy dvě polohy. Tu první představuje snaha o věcné vedení sporu na vědecké úrovni. Grégr totiž dal k dispozici prostor ve svých *Národních listech* autorům, kteří se pokoušeli obhájit pravost Rukopisů všemi možnými způsoby. Zároveň ale vedl ostrou kampaň namířenou osobně proti odpůrcům Rukopisů, jež byla vedena v kazatelsko-moralistním duchu. V článcích, kde Grégr zpochybňoval vědecké způsobilosti odpůrců, se to hemžilo ironií a patosem. Grégr rovněž zpochybňoval jejich vlastenectví. Nazýval odpůrce nihilisty, ignoranty, kulturträgry nebo mravními patokáři.¹⁶⁵

Julius Grégr byl velký vlastenec, využil své *Národní listy* k ochraně národních památek. Grégrovi byl v útocích poradně nápomocen Hattala, který si získal pověst nadějného jazykovědce zpočátku své kariéry, v 50. letech, v letech 80. ovšem autoritou již nebyl. Pracovní neschopnost a nedostatečnost kritického ducha zakrýval neobsažným mluvením a hrubostí vůči každému, kdo Rukopisy jakkoli napadal.¹⁶⁶

V březnovém čísle *Athenaea* byla otištěna Gebauerovu odpověď na Kalouskův článek v *Osvětě*. Do dubnového vydání přispěli kromě Gebauera a Masaryka svými články také další, především Josef Truhlář, Jindřich Vančura, Jaroslav Vlček, Jiří Král, Matěj Opatrný nebo Karel Černý.¹⁶⁷ Masaryk předpokládal, že dubnové číslo přinese toužené uklidnění. Opak byl prav-

¹⁶² Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*. Praha 2003, s. 43.

¹⁶³ *Athenaeum*, 15. 3. 1886, roč. 3, č. 6, s. 188-192.

¹⁶⁴ *Athenaeum*, 15. 3. 1886, roč. 3, č. 6, s. 216.

¹⁶⁵ Řepa, M.: *Julius Grégr ve sporu o Rukopisy*. In: Bratři Grégrové a česká společnost druhé poloviny 19. století. Praha 1997, s. 165-167.

¹⁶⁶ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 146.

¹⁶⁷ *Athenaeum*, 15. 4. 1886, roč. 3, č. 7.

dou. Dočasný klid zbraní přetrhl František Zákrejs svým článkem v dubnové *Osvětě*, kde píše: „Vybudovali jsme si posléze svou samostatnou universitu a vyžadujeme po ní, aby se stala přední baštou naší národní obrany a přední korouhví na dráze vítězství. Česká universita musí býti národní universitou... Avšak tím trapněji překvapiti, ano ustrnutím naplniti musil každého z nás nepochopitelný zjev, ... že dva profesori naší uvolněné almae matris pospolu vkročili na nepřátelský povoz, jehož kola soma mají rozdraceny býti rukopisy Zelenohorský a Královédvorský.“¹⁶⁸

V reakci na dubnové *Athenaeum* označil Julius Grégr v *Národních listech* odpůrce Rukopisů jako „Literární Maffii“.¹⁶⁹

V dubnu 1886, uprostřed boje, přestal Jan Otto vydávat *Athenaeum*, pravděpodobně ze strachu. Rozzlobený Masaryk napsal Ottovi dopis, ve kterém reagoval podrážděně, až výhružně: „(...) já rozhodně stojím na tom, aby *Athenaeum* vyšlo, jak jsem je napsal. Budete-li bránit, tj. nedá-li se hned zítra tiskárna do lámání, mně to nevádí. Já po případě vytisknouti dám, co je proti Grégrovi napsáno, jinde, ale zároveň napíšu docela podobný článek o českém nakladatelství a doložím podobnými doklady. (...) lituji velice, že to, čemu se chcete vyhnouti, Vaším zabraňováním Vám se stane. (...) Přátelsky radím naposledy, abyste se nepřepočítali! (...)“¹⁷⁰

V květnu tedy číslo nevyšlo, v červnu pak vyšlo dvojčíslo, kde byl Masaryk označen jako redaktor, nakladatel i vydavatel.¹⁷¹

Pro Gebauera bylo zklamáním, když se profesor Jan Kvíčala, který zatím zůstával vždy na veřejnosti stranou všem sporům, přidal v polovině roku 1886 na stranu obránců, a dokonce napsal brožuru nazvanou „*Obrana*“.¹⁷² Samostatná česká univerzita byla nyní rozdělena na dva tábory, a to podle generací. Starý tábor vedl profesor Kvíčala, ten mladý pak Masaryk. Proti Masarykovi se postavili i ti, kteří se rukopisných bojů neúčastnili vědecky; botanici, matematici, archeologové nebo lékaři, zkrátka všichni, kteří se cítili jakkoli poškozeni kritikou jejich prací v *Athenaeu*; nebo ti, kteří se báli, že k tomu ještě dojde.¹⁷³

¹⁶⁸ *Osvěta*, 1886, roč. 16, č. 4, s. 333.

¹⁶⁹ Grégr, J.: *Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského*. Praha 1886, s. 74-80.

¹⁷⁰ Dopis TGM J. Ottovi z 16. 5. 1886. Citováno podle: Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká a slovenská politika 1882-1910*. Praha 1999, s. 48an.

¹⁷¹ Na obálce dvojčísla pro květen-červen Jan Otto oznámil, že počínaje 8. číslem postoupil nakladatelství a vydavatelství *Athenaea* panu univerzitnímu profesorovi T. G. Masarykovi. *Athenaeum*, 15. 5-6. 1886, roč. 3, č. 8-9, obálka.

¹⁷² Syllaba, T.: *Jan Gebauer*. Praha 1986, s. 72.

¹⁷³ Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 37.

„*Athenaeum* diferencovalo v české kulturní a vědecké veřejnosti. Nedělilo jenom vědu univerzitní od neuniverzitní, ale vedlo dělicí čáru i na univerzitní půdě. Někteří z těch, kdo původně s *Athenaeem* začínali, odpadli, když zažili důsledky bezohledné kritičnosti a když nebyly uspokojovány jejich osobní ambice. Místo nich však přicházeli noví a s *Athenaeem* sympatizovali i ti, kdo do něho nepřispívali. Vycítovali, že se stojaté vody české vědy začínají hýbat a že rozbití krunýře předsudků a konvencí spoutávajících svobodu vědy prospěje i jim.“¹⁷⁴

Osobní útoky z pera Jana Kvíčaly neustávaly – dokonce ani poté, co jej Masaryk několikrát, i písemně, žádal – ba naopak, proto se Masaryk s Gebauerem rozhodli jednat. Do červecového *Athenaea* napsal Masaryk stať o Kvíčalově společné dohodě z ledna 1886, kde se všichni dohodli zveřejnit Gebauerovu kritiku v *Athenaeu*.

Masaryk zde píše: „*Prof. Kvíčala* totiž pozval mne 21. ledna k sobě, vyložil mně obsah článku *prof. Gebauerova*, jež už několik dní u sebe měl, a vyzval mně k uvažování, co dítí se má. Poznal ovšem – *prof. Kvíčala* – že článkem *prof. Gebauera* rukopisy nadobro jsou ztraceny; také *prof. Kvíčala* sám prohlásil, že už 25 let v rky nevěří. (...) Po zralé úvaze ustanoveno, že má být uveřejněn v *Athenaeum*. Tak se i stalo a vyšel tedy prvý článek *prof. Gebauera* v *Athenaeu*, revidovaný od *prof. Kvíčaly*.“¹⁷⁵

Zastáncem pravosti Rukopisů byl například i Jan Neruda, který napsal mnoho fejetonů do *Národních listů*. Neruda ale zprvu v jejich pravost příliš nevěřil, zaujímal střízlivé stanovisko, dokonce připouštěl možnost falzifikátů. Uznával jejich velkou uměleckou hodnotu, ale zároveň žádal, aby byly, v případě, že jde o podvrh, podány vědecké důkazy. Dalo se tedy předpokládat, že když Gebauer tyto důkazy v *Athenaeu* předložil, Neruda to přivítá. Opak byl však pravdou – jeho stanovisko se postupem času změnilo.¹⁷⁶

Jeden z jeho fejetonů začíná těmito slovy: „*Jako konec obrovského ohňostroje zahrály tyto neděle naše národní slavnosti české – právě jako konec ohňostroje, když ještě jednou, na rozloučenou, lítají a víří ohnivá tělesa na všechny strany, bouchají a prskají, kmitají se a svítí. (...) Takovou samostatnou jiskrou v národním našem ohňostroji je teď slavnost v Králové Dvoře na oslavu nalezení*

¹⁷⁴ Marek, J.: *Jaroslav Goll*. Praha 1991, s. 163.

¹⁷⁵ *Athenaeum*, 15. 7. 1886, roč. 3, č. 10, s. 448. Citováno podle: Masaryk, T. G.: *Otevřený dopis panu Dru. Janu Kvíčalovi, zemskému poslanci a členu zemského výboru a t. d.* Praha 1886, s. 3.

¹⁷⁶ Budín, S.: *Jan Neruda a jeho doba*. Praha 1960, s. 517-521.

*Rukopisu.*¹⁷⁷ Vedle Nerudy se k obhájčům řadili i další literáti této doby. Adolf Heyduk či Eliška Krásnohorská.

Rozvážněji se v rukopisném boji choval staročeský tisk. Zachovával jistou zdrženlivost a jistou míru objektivity, k čemuž výrazně přispěl Josef Kaizl,¹⁷⁸ který měl jako staročeský poslanec v říšské radě na něj určitý vliv.¹⁷⁹

Radost a možnost na chvíli se odpoutat od každodenní vřavy v denním tisku, Masarykovi přineslo narození třetího dítěte, syna Jana 14. září 1886.

Spor mezi Kvíčalou a Masarykem nyní nabízel překvapivý smír. Na konci říjnového vydání *Athenaea* se objevilo Kvíčalovo vyjádření k celé situaci.¹⁸⁰

Během první poloviny roku 1887 se staly tři události, které měly na Tomáše Masaryka silný dopad. Koncem února odeslal dopis Janu Ottovi, že se vzdává redakce naučné encyklopedie¹⁸¹ a navrhl na své místo Otakara Hostinského. O měsíc později, koncem března, se Masaryk vydal na cestu do Ruska,¹⁸² jež ho přitahovalo nejen přírodním a kulturním bohatstvím. Masaryk sem odjížděl zejména kvůli Lvu Nikolajeviči Tolstému, který jej už dlouhou dobu zajímal, a to především svým životním postojem a náboženským smýšlením. 18. května se vrátil z Ruska domů. Nebyl ovšem připraven na zprávu, která ho tu čekala. Již 22. dubna mu zemřela matka, člověk jemu z nejmilejších. Otec ani Ludvík jej však nechtěli na cestách touto zprávou nijak rozrušovat.¹⁸³

Masaryk poté, kdy se vrátil ze své první návštěvy Ruska, dokonce opět zvažoval možnost emigrace. V dopise V. Jagičovi připustil, že kdyby pro něho bylo v Rusku volné místo, šel by tam bez váhání. Jistě by tam prý vykonal ve vědě mnoho pozitivního, což by prospělo i jeho vlasti. Věřil totiž, že člověk se má cítit doma tam, kde může nejvíce vykonat.¹⁸⁴

¹⁷⁷ *Národní listy*, 19. 9. 1886, roč. 26, č. 260, s. 1.

¹⁷⁸ Josef Kaizl (10. 6. 1854 – 19. 8. 1901), byl český národohospodář, právník a politik.

¹⁷⁹ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 147, 218.

¹⁸⁰ *Athenaeum*, 15. 10. 1886, roč. 4, č. 1, s. 47.

¹⁸¹ „Masaryk se jen obtížně smiřoval s pozicemi, z nichž nemohl bezprostředně řídit a organizovat chod podniků, na kterých byl zainteresován. Nová česká naučná encyklopedie, vynikající vědecký a kulturní počín, který bezesobně odpovídal jeho představám o dlouhodobém působení na osvětu národa, byla jedním z nich.“ Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká a slovenská politika 1882-1910*. Praha 1999, s. 50.

¹⁸² Na stejnou cestu po Rusku se Masaryk vydal i o rok později, na jaře 1888.

¹⁸³ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 144-156.

¹⁸⁴ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 206.

V létě 1887, po smrti profesora Lindnera, Masaryk opět předložil řediteli ministerstva ve Vídni žádost o řádnou profesuru – znovu byl odmítnut – prý z důvodu, aby nemohl ministerra nikdo podezřívát, že někomu nadržuje v rukopisných bojích.¹⁸⁵

Rukopisné boje (i Masarykova novinářská aktivita) se postupně přesouvaly na stránky *Času. Athenaeum* byl stále hlavně vědecký časopis – Masaryk, nechtěje nikterak ohrozit jeho vydávání, vystoupil z redakce. „*Athenaeum* bylo listem vědeckým, a Masaryk měl ve většině vlivných představitelů české vědy nepřátele. Dosud zachraňoval *Athenaeum* vlastními penězi, teď musel k záchraně udělat ještě víc – zmizet z jeho titulní stránky.“¹⁸⁶

Redakce se od VI. ročníku ujal Kaizl.¹⁸⁷ Jeho začátky však nebyly jednoduché. *Athenaeum* mělo v tuto dobu i notné finanční problémy. V důsledku rukopisných bojů poklesl počet odběratelů. Aby byla další jeho existence vůbec možná, podepsali Masarykovi přátelé a kolegové 7. 7. 1888 smlouvu, již se zavazovali finančně podporovat vydávání *Athenaeae*.¹⁸⁸

V VI. ročníku Masarykovi vyšel obsáhlý článek „*Slovanské studie – Slavjanofilství Ivana Vasiljeviče Kirějevského*“,¹⁸⁹ jenž byl rozdělen do šesti vydání. Od VII. ročníku Masaryk přispívá do *Athenaeae* spíše sporadicky. Dva jeho významné příspěvky byly poté ještě otištěny v IX. ročníku, *O reformě právnických studií*,¹⁹⁰ v 7. čísle, Masarykova přednáška *Jan Amos Komenský*,¹⁹¹ kterou přednesl 27. března 1892.

Poslední číslo *Athenaeae* vyšlo 15. 7. 1893, jeho poslední však ročníky byly slabé, časopis skomíral.¹⁹²

¹⁸⁵ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 159.

¹⁸⁶ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 173.

¹⁸⁷ Na obálce je jméno pouze Josefa Kaizla. *Athenaeum*, 15. 10. 1888, roč. 6, č. 1, obálka.

¹⁸⁸ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 147, 219.

¹⁸⁹ Statě *Slavjanofilství Ivana Vasiljeviče Kirějevského* vycházely od prosince 1888 do května 1889. *Athenaeum*, 15. 12. 1888, roč. 6, č. 3, s. 61-73 – *Athenaeum*, 15. 5. 1889, roč. 6, č. 8, s. 232-243.

¹⁹⁰ Masaryk píše, že je nutné reformovat vysoké školství, především však právnickou fakultu, aby mohlo být vyhověno požadavkům moderního státu. Je třeba jinak a lépe vzdělávat úřednictvo, má-li vyhovět všem úkolům. Dále předkládá předměty studijních řádů a předměty mimo, jež by měli studenti poslouchat. Upozorňuje, že se již dlouho o všem mluví, ale nic se pro věc ještě neudělalo. Nakonec popisuje, jak by se měla daná reforma provést; rozděluje předměty do semestrů. Více: *Athenaeum*, 15. 1. 1892, roč. 9, č. 4, s. 97-110.

¹⁹¹ *Athenaeum*, 15. 4. 1892, roč. 9, č. 7, s. 193-197.

¹⁹² Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 292.

4.3 Čas: list věnovaný veřejným otázkám

První číslo nového časopisu, nazvaného *Čas*, vyšlo 20. 12. 1886, Masarykovi přišlo poštou jako vánoční dárek. Byl to čtrnáctideník o osmi listech. Zakladateli a vydavateli byla skupina lidí okolo Jana Herbena¹⁹³ a Jaroslava Vlčka, lidí z řad mladočechů i staročechů, někteří byli i bez politické příslušnosti. Všichni souhlasili s Masarykem, Gebauerem a Gollem, odpůrci Rukopisů. Říkali si „Unterhaus“, aby se odlišili od těch, kteří byli soustředěni kolem *Athenaea*. Ti byli nazýváni „Oberhaus“ nebo „Athenčící“.¹⁹⁴

Když se u Masaryka objevili o vánočních svátcích oba mladí vydavatelé, netrpělivě čekali, co uslyší. Masaryk jim s humorem odpověděl: „*Máte špatný papír. A potom trhal nám článek za článkem, až jsme byli na padrť. První článek ‚Naše dvě otázky‘ pokládal za nevhodný a dosti povrchní, jiné články také za nahodilé, vcelku se mu zdálo, že první číslo nevyjadřuje určitého vědomí, co chceme a kam jdeme. I lečjaké hlouposti našel. Napřed se nám smál, že by měl chuť v Athenaeu nás zřezat, nakonec přece jsme pozorovali, že ho první číslo vážně mrzí, poněvadž očekával, že Národní listy se do nás pustí a že zlému výprasku neujdeme. A to podle jeho mínění právem. Jaksi školácký zdál se mu náš milý Čas. Odvažovali jsme se namítat, že tak pronikavě a hluboce denní tisk náš nemyslí jako on a že Čas i při chybách, jež on vidí, přece není mezi ostatními listy tak dětinský, jak on soudí. Šli jsme zmoklí a schlíplí po schodech Osvěty domů.*“¹⁹⁵

Herben s Vlčkem šli do nejistého podniku z jednoho jediného důvodu, chtěli, alespoň částečně, vyrovnat značný nepoměr sil, *Athenaeum* stálo téměř proti všemu ostatnímu tisku. Kolem *Času* se vytvořil kruh malých žurnalistů, stoupců Masaryka, kteří se mezi sebou dohodli, že bude každý přispívat jednou zlatkou měsíčně, to vše s bojovým heslem: Ať třeba vyjde jen pět čísel nějakého plátku, ale nedejme se umlčet. Do prvního vydání psali tajně, přesto se o nich vědělo. Masaryk ovšem o jejich talentu neměl valného mínění, navíc neschvaloval ani úmysl vlastního časopisu. Nedbaje Masarykových rad, začali vydávat *Čas* vlastním nákladem.¹⁹⁶ Ten nyní vycházel 5. a 20. každého měsíce; předplatné pro Prahu a venkov 4 zlaté

¹⁹³ Jan Herben (7. 5. 1857 – 24. 12. 1936) byl český novinář, spisovatel, historik a politik. Po vystudování historie na pražské univerzitě vstoupil do redakce *Národních listů*, když ale vypukly rukopisné boje, byl Grégrem vyhozen pro své smýšlení; Herben měl přátele v redakci *Athenaea*, navíc nesouhlasil Grégrovým typem boje.

¹⁹⁴ Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 37.

¹⁹⁵ Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 107.

¹⁹⁶ Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 100-105.

ročně, 1 zlatý čtvrtletně. Vydavatelem a redaktor byl Jan Herben. Tisk obstarávali Bedřich Grund a Vilém Svatoň na Královských Vinohradech.¹⁹⁷

Za úvodník prvního čísla *Času* byl zvolen anonymní článek¹⁹⁸ *Naše dvě otázky* mladého autora Huberta Gordona Schauera.¹⁹⁹

O situaci, které nastala při výběru úvodníku prvního čísla *Času*, píše Herben roku 1898 toto: „Přiblížiloť se najednou 15. prosince, za pět dní první číslo *Času* mělo vyjít – a nebylo úvodního článku. (...) Všeho ostatního měli jsme hojnost: literárních úvah, drobností, vtipů; místo 16 stran měli jsme vysázeno v tiskárně 24: ale milion za úvodník! Úvodního článku nebylo, a tak se stalo, že jsme vzali za vděk článkem Schaurovým, ač jsme s ním nikdo plně nesouhlasili. (...)“²⁰⁰

Při jejich formulaci Schauer vycházel z toho, že naše politika nemá žádný stabilní program, nanejvýše si tu a tam v nějakém úvodníku vzpomene na svoje potřeby. Český národ žije „ze dne na den“. Ale národ nemůže žít jen v přítomnosti, národ musí přece neodvratně a stále hledět do budoucnosti. Zde Schauer klade svoji první zásadní otázku: **Co jest úkolem našeho národa?** A následují další, doplňující, všechny ovšem bez jakékoli uchopitelné odpovědi: *Máme-li pak určitý cíl a můžeme-li ho dosíci? Dostačí pro život národa udržování jeho jazyka? Je zde český národ proto, aby jako osamělá pivoňka vypučel, vykvetl, uvadl, či aby prostředkoval mezi svým okolím, na př. aby byl přechodiskem mezi romanogermanským Západem a slovanským Východem? Či je povolán, aby sám za sebe vytvořil vlastní, novou kulturu, zcela nový zdroj tepla a světla?* A řada dalších, na které „odpovídá“ onou druhou hlavní otázkou: **Jaká je naše národní existence?** Za kterou opět následovala série otázek.²⁰¹

Stalo se přesně to, co Masaryk přepokládal. 19. února otiskly *Národní listy* článek, také anonymní, nadepsaný *Filosofové samovraždy*,²⁰² který začínal: „Od vánoc vychází v Praze dvakráte za měsíc nový časopis. Dal si název ‚Čas‘ a praví o sobě, že jest věnován ‚veřejným otázkám‘. Jakožto redaktor a vydavatel je jmenován dr. Jan Herben. Obsah a směr tohoto listu jest takového druhu, že pokládáme za svou vlasteneckou a časopiseckou povinnost, vystoupiti proti němu se vši roz-

¹⁹⁷ *Čas*, 20. 12. 1886, roč. 1, č. 1, obálka, s. 1, 16.

¹⁹⁸ *Čas*, 20. 12. 1886, roč. 1, č. 1, obálka, s. 1-4.

¹⁹⁹ Hubert Gordon Schauer (27. 10. 1862 – 26. 7. 1892) byl český spisovatel, literární kritik a novinář.

²⁰⁰ *Čas*, 6. 8. 1898, roč. 12, č. 32, obálka, s. 503.

²⁰¹ Otázek Hubert Schauer v článku předložil mnoho, celý článek byl ve své podstatě jejich výčetem. Zde uvádím, dle svého uvážení, ty nejdůležitější. Více: *Čas*, 20. 12. 1886, roč. 1, č. 1, s. 1-4.

²⁰² *Národní listy*, 19. 2. 1887, roč. 27, č. 49, s. 1.

hodností a zatratiti jej jako nejtěžší zločin, jenž v těchto dobách na naší národní věci se páše.²⁰³ Článek pokračoval nařčením, že autoři Času mají proněmecké smyšlení, poté přišly na řadu asociace Masarykova habilitačního spisu *Sebevražda*, Schauerovy *Naše dvě otázky* bere jako návrh na národní samovraždu.²⁰⁴ Článek je zakončen kletbou: „*I jdi k čertu, ohavný zrádče, a přimkni se svou pochybnou duševní troškou a svou mravní mizérií ke komu chceš; jen neopovažuj se už ani užívatí našeho posvátného jazyka a pokáleti jej svým podlým duchem a otravným dechem! Jdi, přimkni se k nepříteli, jemuž sloužíš, zapomeň, že jsi se narodil z české matky, že jsi kráčel po české půdě, my tě z našeho národního těla vylučujeme jako škaredou hlízu. Jdi, utec z této svaté země, než se pod tebou otevře, aby tě pohltila.*“²⁰⁵

Všechna tato kritika mířila samozřejmě na Masaryka, který s článkem sice nesouhlasil, přesto byl dlouhou dobu považován za jeho autora. Sám Masaryk v Čapkových *Hovorech* říká: „*Ten článek pak přičítali mně, spisovatel Ferdinand Schulz na mne v Národních listech uvalil národní kletbu jako na filosofa sebevraždy, a milá Krásnohorská, taková pěkná pracovnice, proklela i mou matku. Později se Schauer k autorství toho článku přihlásil, ba i do Národních listů vstoupil jako redaktor, ale proti mně ten hněv trval dlouho.*“²⁰⁶

Čas byl nazýván listem masarykovským, což byla pravda jen neúplně. Byl jím potud, že všichni lidé kolem něho se snažili následovat Masarykův odkaz, nebyl jím ovšem potud, že se všeobecně myslelo, že Masaryk dává peníze na jeho chod. Masaryk věděl, že kruh jeho stoupců chystá vydávání časopisu, ale do příprav nijak nevstupoval, ba ani nevěděl, kdy má vyjít první číslo. To dostal současně se všemi, kterým jej Herben s Vlčkem zaslali na ukázkou jako příštím žádoucím odběratelům.²⁰⁷

I když je z Herbenových výpovědí zřejmé, že Masaryk vydávání Času finančně nepodporoval, je nasnadě předpokládat, že měl již od počátku vliv na jeho obsah, tento fakt připomíná také Polák: „*Herbenův časopis byl velice nedokonalý. Ale byl už na světě a prozrazoval dobrou vůli a odvalu. Jen Herben chtěl jít za Masarykem jako apoštol. Začal navštěvovat jeho domácnost,*

²⁰³ *Národní listy*, 19. 2. 1887, roč. 27, č. 49, s. 1.

²⁰⁴ „*Filosofie p. T. G. Masaryka nejraději pracuje v otázce samovraždy. Poněvadž se jí to náramně dobře vyplatilo u ‚individuá‘, které dle jeho receptu také počalo uvažovati, ‚stojí-li ta existence skutečně za námahu?‘ a dospělo k poznání, že jest lépe se zastřelit: pokouší se nyní v Čechách získati pro svou theorii o samovraždě celý pětimilionový národ.*“ *Národní listy*, 19. 2. 1887, roč. 27, č. 49, s. 1.

²⁰⁵ *Národní listy*, 19. 2. 1887, roč. 27, č. 49, s. 1.

²⁰⁶ Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha 1969, s. 85.

²⁰⁷ Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 106an.

aby vyslechl mistrův soud o textu připravovaném ke zveřejnění nebo aby si podle jeho diktátu zaznamenal osnovu článku, který se má objevit v Čase.“²⁰⁸

Masaryk začal s Herbenovým *Časem* soustavně spolupracovat teprve číslem 6 ze dne 5. března 1887, kde byl otištěn Masarykův úvodník „*Vlastenecká policie*“.²⁰⁹

Předchozí konstatování o Masarykově snaze podílet se na obsahu *Času* potvrzuje také Herben. „*Nějaký den po této neveselé audienci profesor Masaryk přišel však ke mně a přinesl mi kritiku Vrchlického Exulantů, na niž se podepsal F. O. Pisarevský. Jak mi srdce poskočilo, pochopí každý. A za den nebo dva dal mi ještě kritický posudek Sládkových písní pro mládež Zlatý máj.*“²¹⁰

Masarykův článek *J. Vrchlického „Exulanti“* vyšel hned ve druhém čísle.²¹¹ V tomto čísle vyšel rovněž i *Zlatý máj*.²¹²

V čase vycházela ještě jedna Schauerova studie, *O povaze myšlenkové krise naší doby*, rozdělená do pěti částí. První díl vyšel už v prvním čísle, poslední v č. 7, 20. 3. 1887. Příspěvek byl podepsán: H. G. Schauer, po jeho posledním pátém díle.²¹³ Na jaře roku 1887 se Schauer s *Časem* rozešel pro názorové neshody.²¹⁴

Masaryk na útoky Ferdinanda Schulze z *Národních listů* odpověděl již zmíněným článkem v *Čase*.²¹⁵ Článek byl nepodepsaný, ale je s určitostí jisté, že autorem je Masaryk, neboť se o něm zmiňuje v dopise,²¹⁶ jenž adresoval Eduardu Albertovi.²¹⁷

Masaryk příspěvek *Vlastenecká policie*²¹⁸ začíná udivením, že *Národním listům* trvalo dva měsíce, než si všimly sebevražedných a vlastizrádných snah v Schauerových *Našich dvou otázkách*; uvádí jasné souvislosti s Rukopisy. Podle Masaryka chtěly *Národní listy* zakrýt svoji porážku v aféře rukopisné – když 15. února 1887 byly zveřejněny výsledky chemických zkoušek dokazujících podvrženost Rukopisu královédvorského, potřebovaly od sebe odvrátit po-

²⁰⁸ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 142.

²⁰⁹ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 81-87.

²¹⁰ Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 108.

²¹¹ *Čas*, 5. 1. 1887, roč. 1, č. 2, s. 17-20, pokračování: *Čas*, 20. 1. 1887, roč. 1, č. 3, s. 33-40, dokončení: *Čas*, 5. 2. 1887, roč. 1, č. 4, s. 55-59.

²¹² *Čas*, 5. 1. 1887, roč. 1, č. 2, s. 28-30.

²¹³ *Čas*, 20. 12. 1886, roč. 1, č. 1, s. 4-6 – *Čas*, 20. 3. 1887, roč. 1, č. 7, s. 103-107

²¹⁴ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 167.

²¹⁵ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 81-87.

²¹⁶ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 167.

²¹⁷ Eduard Albert (20. 1. 1841 – 26. 9. 1900) byl přední český chirurg, univerzitní profesor ve Vídni, překladatel a básník.

²¹⁸ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 81-87.

zornost.²¹⁹ Pak uvádí, že česká inteligence nemůže mít k žurnalistice žádnou úctu, neboť žurnalistika sama se nectí. Stačí si povšimnout vnitřních rozbojů dvou našich redakčních táborů, které se neustále snaží vnutit veřejnosti své duchovní vůdce;²²⁰ poté Masaryk uvádí příklady nesnášenlivosti mezi mladočechy a staročechy, probíhající především prostřednictvím jednotlivých stranických tiskovin. Později však dodává, že vrána vráně oči nevyklove. Když proti Času začaly útočit mladočeské *Národní listy*,²²¹ ihned se přidal staročeský *Hlas národa*.^{222, 223} Nato navazuje konstatování, že *Národní listy* v „*Našich dvou otázkách*“ jednoduše zfalšovaly otázky a vytrhovaly věty z kontextu přesně tak, aby jim daly obsah, jaký potřebovaly, aby Čas lépe působil na čtenáře frází, hrubostí a lží.²²⁴ Masaryk také odmítl, že článek hlásal přenárodnění.²²⁵ Poté konstatoval, že *Národní listy* již nejsou mluvčím české inteligence.²²⁶ Chtěly prý být *Neue Freie Presse*, ale dotáhly to sotva na *Tagblatt*.²²⁷ Na závěr uvedl, co chtějí autoři po české žurnalistice.²²⁸ Byly to slušné, poctivé a pracovitě žurnály, kromě toho rovněž aby

²¹⁹ „A proč teprve teď vrhly se dle jména na ‚Čas‘, ve skutečnosti však na ty, kdož neohroženě hájí svobody myšlení? ‚Národní Listy‘ chtějí zakryti svou porážku v aféře rukopisné: vidouce, že přese vše zkrucování konečně přece jen pravda vítězí, ztrhly hluk, aby odvrátily od sebe pozornost.“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 81.

²²⁰ „Česká intelligence nemůže mít k naší žurnalistice vůbec úcty, protože žurnalistika sama se nectí. Kdo jen trochu sleduje vnitřní boje našich dvou redakčních táborů, s politováním se odvrátiti musí od těch, jenž se mu krok za krokem vnucují za duševní vůdce.“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 81.

²²¹ *Národní listy*, 19. 2. 1887, roč. 27, č. 49, s. 1.

²²² „Když ‚Národní Listy‘ spustily proti ‚Času‘ skřek své slaboty, nikdo jiný než – ‚Hlas Národa‘ přikulhal a opsal z ‚Národních Listů‘ denunciaci téměř doslova. Tak augur přiučuje se od augura. V témž čísle ‚Hlas Národa‘ denuncuje ‚Národní Listy‘, vině je z největší vlastizrády, avšak bezmyšlenkovitě opisuje též svého protivníka.“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 82.

²²³ „Národní nihilisté kážou nové evangelium a národní demagogové vystupují na řečniště. Oni první ženou se na plano vpřed za mátohami své mysle, za novým stavem věcí, jenž jim samým jest naprosto temný a zamotaný. (...) Prozatím usilují zbožiti, co jest. Nepřítel, proti němuž vytáhli do svatého boje, jest autorita a ideální snaha národní.“ *Hlas národa*, 26. 2. 1887, roč. 1, č. 57, s. 1.

²²⁴ „Tu osvědčenou metodu – vytrhovati věty z celku – žurnály naše všech barev provádějí ode dávna. Originální není, neboť již Francouz státník pravil: ‚Dejte mi od někoho pět psaných slov, a já ho přivedu na šibenici.‘ Je to umění staré, ale zákeřné bylo hned, když bylo zánovní.“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 84.

²²⁵ „My jsme se nikdy netázali, ‚stojí-li naše národní existence skutečně za tu námahu,‘ my jsme nikdy nehlásili ‚přenárodnění.‘ My ve článku ‚Naše dvě otázky‘ probíráme okolnosti, za jakých národ náš může mít zabezpečenou budoucnost.“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 83.

²²⁶ „Národní Listy‘ již nejsou mluvčím české intelligence. Národ český za poslední dobu pokročil ve vzdělání. (...)“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 85.

²²⁷ „Všecko v národě pokračuje a pokročilo, ale naše žurnalistika se opozdila. ‚Národní Listy‘ vlastenci ještě pořád způsobem, jenž se již Havlíčkovi hnusil, a nedostatek věcných vědomostí zakrývají hrůzovládou. Ony chtěly býti českou ‚Neue fr. Presse‘ a nedovedly to nežli na ‚Tagblatt‘.“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 85.

²²⁸ „My chceme, aby národ měl slušné, poctivé a pracovitě žurnály, my chceme, aby ‚Nár. Listy‘ ne jedně a ‚Hlas Národa‘ na druhé straně reprezentovaly, jeden směr rozhodně národně-liberální, druhý národně-konzervativní. My chceme, aby tyto politické noviny jako všude u vzdělaných národů vyhovovaly svému politickému programu a ne se navzájem ubíjely, aniž společně ubíjely všecko, co se nějakému členu redakce nelíbí. My chceme, aby na-

česká žurnalistika byla poctivá jak domácím, tak i cizím odpůrcům, aby přestala být vlasteneckou policií, aby vychovávala národ k práci a myšlení, aby přestalo panství fráze, hrůzovláda nevědomosti a mor nepoctivosti.²²⁹

Po obvinění *Národními listy*, že Schauerův článek je silně proněmecký, že hlásá přenárodnění, bylo v *Čase* č. 7, 20. 3., zveřejněno toto prohlášení redakce: „Vypisujeme tímto odměnu 100 zl. r. č. tomu, kdo nám ukáže, kde jsme v *Čase* hlásili ‚přenárodnění, ‚národní samovraždu‘ a ‚přimknutí k národu německému.‘ Zasláné důkazy budou předloženy soudu, o jehož sestavení redakce *Času* dohodne se s pány zasylateli. Jména přihlášených uveřejníme v příštím čísle *Času*.‘ Pokud se nám tyto věci neukážou, každého prohlašujeme za **lháře**, kdo tak tvrdí, nebo po jiných opakuje.“²³⁰

Jako odpověď na tento Masarykův článek, otiskl Julius Grégr během dubna 1887 sérii celkem 7 článků nazvaných *Filosofové samovraždy*.²³¹

Bylo zřejmé, že článek z 19. února byl jen začátkem k dopředu dobře připravené, koordinované kampaně urážek a pomluv.

7. července 1887 zaslalo 14 členů profesorského sboru pražské univerzity Akademickému senátu stížnost na Masaryka a jeho *Athenaeum*. V podstatě tím podpořili Hattalu, který již předtím požádal senát, aby zavedl proti Masarykovi a Gebauerovi disciplinární řízení za kritiku, jíž byl v *Athenaeu* vystaven. Senát rozhodl až 3. února 1888, Masarykovi byla udělena přísná důtka s výstrahou: že bude-li v údajně ostouzejícím chování proti kolegům pokračovat, navrhne senát ministerstvu do Vídně jeho odvolání z univerzity.²³²

Informace o výsledcích jednání akademického senátu zveřejnily i *Národní listy*: „Panu prof. Dr. Masarykovi udělena taktéž přísná důtka a zároveň bylo mu dáno na srozuměnou, že akade-

še žurnalistika byla poctivá k domácím i cizím odpůrcům, aby přestala býti vlasteneckou policií; my chceme, aby vychovávala národ k práci a myšlení, aby přestalo panství fráze, hrůzovláda nevědomosti a mor nepoctivosti.“ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 87.

²²⁹ *Čas*, 5. 3. 1887, roč. 1, č. 6, s. 81-87.

²³⁰ *Čas*, 20. 3. 1887, roč. 1, č. 7, s. 97.

²³¹ 1. článek, nazvaný *Filosofové samovraždy I.*: *Národní listy*, 6. 4. 1887, roč. 27, č. 95, s. 5, příloha k č. 95, 2. článek, nazvaný *Filosofové samovraždy II.*: *Národní listy*, 7. 4. 1887, roč. 27, č. 96, s. 5, příloha k č. 96, 3. článek, nazvaný *Filosofové samovraždy III.*: *Národní listy*, 8. 4. 1887, roč. 27, č. 97, s. 5, příloha k č. 97, 4. článek, nazvaný *Filosofové samovraždy IV.*: *Národní listy*, 14. 4. 1887, roč. 27, č. 102, s. 5, příloha k č. 102, 5. článek, nazvaný *Filosofové samovraždy V.*: *Národní listy*, 16. 4. 1887, roč. 27, č. 104, s. 5, příloha k č. 104, 6. článek, nazvaný *Filosofové samovraždy VI.*: *Národní listy*, 22. 4. 1887, roč. 27, č. 110, s. 5, příloha k č. 110, 7. článek, nazvaný *Filosofové samovraždy VII.*: *Národní listy*, 23. 4. 1887, roč. 27, č. 111, s. 5, příloha k č. 111.

²³² Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*. Praha 2003, s. 46.

mický senát byl by nucen rozhodnouti se pro trest nejpřísnější, kdyby pan professor nadále v osobních útocích proti jednotlivým profesorům české univerzity pokračoval.“²³³

Vzruch kolem Schauerova článku z přelomu roku byl druhou významnou vlnou anti-masarykovské zloby od vypuknutí rukopisných bojů. Jinak ale od říjnového smíru²³⁴ s Kvíčalou rukopisné pře konečně doznávaly. Polemických článků stále ubývalo a i ze strany obránců byly již méně nenávistné. Zásadní smysl pro výsledek sporu měly filologická a historická kritika RKZ, jež nezvratně prokázaly, že se jedná o novodobá falza. Zůstalo sice mnoho nezavězených otázek, ale v pravost již málokdo věřil. Závěr sporu o Rukopisy se takřka kryl s dozníváním konfliktů kolem *Našich dvou otázek*. Nyní se jen diskutovalo o zkouškách chemických RK, zahájených na jaře 1886, které stále měly podstatnější věcný význam. Nastal čas k bilancování.²³⁵

Uprostřed léta 1888 změnil *Čas* vydavatele. Na počátku června Grund vypověděl Herbenovi smlouvu. Důvodem bylo to, že mu prý obec Královské Vinohrady odejme obecní práce, bude-li nadále tisknout *Čas*.²³⁶ Novým tiskařem se stal Antonín Renn.²³⁷

V září roku 1888 píše Masaryk Albertovi dopis do Vídně, kde říká, že současná úroveň staročeských listů *Politik* a *Hlas národa* je hanebně nízká, proto je nutné je kvapně reformovat. Ve druhém dopise Masaryk Alberta seznamuje s dosavadními úmysly a pokusy i budoucími možnostmi zlepšit *Čas* či založit nový časopis. Když se Albert vrátil z Vídně do svého rodného Žamberka, pozval Tomáše Masaryka na návštěvu. Na tomto setkání byla dohodnuta zásadní věc, a to vstup Masarykovy strany do politiky.²³⁸

Masarykovi bylo jasné, že zdali chce realizovat i nadále svůj program na vzkříšení české vědy uveřejněný před několika lety v *Athenaeu*, musí nabýt určitého vlivu rovněž v kruzích politických.

²³³ *Národní listy*, 22. 3. 1888, roč. 28, č. 82, s. 2.

²³⁴ *Athenaeum*, 15. 10. 1886, roč. 4, č. 1, s. 47.

²³⁵ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 177-191.

²³⁶ Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 190an.

²³⁷ O této změně není uvnitř listu zmínky. Změna je patrná jen z tiráže. 12. číslo roku 1888 vytiskl ještě Bedřich Grund a Vilém Svatoně: *Čas*, 5. 6. 1888, roč. 2, č. 12, s. 192; 13. číslo už Antonín Renn: *Čas*, 20. 6. 1888, roč. 2, č. 13, s. 208.

²³⁸ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 177an.

Začalo vyjednávání Masarykovy strany se staročechy, a to konkrétně s Antonínem Zeithammerem. Masaryk vypracoval politický program, s kterým před něho předstoupil. V jednotlivých bodech představil svůj plán na reformu strany. Jedním z cílů bylo také zlepšení politických časopisů staročeské strany. Průběh jednání sliboval nadějně vyhlídky. V cestě k definitivnímu ujednání však stál neústupný a nevyzpytatelný Rieger. Projekt, který byl nyní téměř v konečném stádiu svojí realizace, byla Masarykova snaha o samostatný politický časopis. Na jeho nutnost upozorňoval především Kaizl, zkušený žurnalista, který již dva roky pomýšlel na nový týdeník, na který ovšem nebylo dostatek peněz. Kaizl měl také nemalé pochybnosti, zda by nový list odolal spojenému útoku mladočeské a staročeské žurnalistiky. Nakonec se Masaryk s Kaizlem dohodli na tom, že by bylo nejlepší, kdyby nabídli Herbenovi redakční a vydavatelskou spolupráci a program politického týdeníku vtělili do již etablovaného listu. Když později Masaryk Herbenovi tuto nabídku předložil, Herben souhlasil. Finanční příspěvek tisíc zlatých na reformovaný týdeník *Čas*, zaslal Kaizlovi také Eduard Albert, který ale odmítl přistoupit k družstvu²³⁹ a nabýt jakéhokoli vlivu na tento list. Měl sice mnoho nápadů a námětů, jimiž chtěl do *Času* přispívat, ale hodlal zůstat v pozadí a v anonymitě.²⁴⁰

Herben k tomu: „Rozhodl jsem se postoupiti *Čas* s dosavadními odběrateli družstvu. Ti odběratelé měli představovat můj podíl v družstvu. Družstvo zase ponechalo mi redaktorství s měsíčním služným. Do vánoc byla uzavřena písemná smlouva mezi mnou a družstvem, kterou sepsal profesor Kaizl. Kdo mimo dr. Kramáře na založení týdeníku ještě tlačil, nevídal jsem a nevím podnes; rovněž nevím, kdo a jakým podílem k základnímu fondu přispěl. Kauce ve státních papírech 3500 zlatých byla složena u zemské pokladny na jméno profesora Kaizla.“²⁴¹

Do počátku 1889 byly politické listy pouze mladočeské a staročeské. Jak už bylo řečeno, úroveň staročeského tisku, do kterého patřil rovněž klerikální list *Čech* – vyjma již zmíněných *Hlasu národa* a *Politik* – nebyla dle Masaryka dobrá.²⁴² Žádný z těchto listů nemohl soutěžit s popularitou mladočeských *Národních listů*, nejčtenějšího českého deníku.

²³⁹ Družstvo byla skupina, jež vydávala týdeník *Čas*. Tato skupina se utvořila kolem Masaryka a Kaizla na konci roku 1888.

²⁴⁰ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 181-184.

²⁴¹ Herben, J.: *Kniha vzpomínek*. Praha 1935, s. 367.

²⁴² Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 177.

Do této společnosti počátkem ledna 1889 vstupoval staronový *Čas*, a to jako politický týdeník nově vznikuvší skupiny Masarykových stoupenců. Doposud vycházel čtrnáctidenně, nyní měl týdenní periodicitu. Změna byla uvedena i v samotném *Čase*: „*Oznamujeme přátelům našeho listu, že „Čas“ příštím ročníkem vycházeti bude týdně a prosíme při té příležitosti všechny do- savadní své přátele o zachování přízně, jakou nám dosud po dvě léta osvědčovali, což vděčně uzná- váme. My se své strany můžeme všechny již nyní ubezpečiti, že list náš v každém směru bude dokona- lejší a že ničeho neopomineme, co bychom na prospěch věci národní i čtenářstva našeho učiniti mohli. Pokud se rozšířeného programu týká, odkazujeme čtenáře na první číslo nového ročníku, jež vyjde ještě na konci měsíce prosince 1888. (...)*“²⁴³

Herben zůstal odpovědným redaktorem, vydavatelem a administrátorem. V tiráži sice figurovalo pouze jeho jméno, Herben byl ale formálně podřízen vlastním redaktorům, přede- vším Rezkovi, Masarykovi a Kaizlovi. Změnilo se i zaměření *Času*, původně byl hlavně literár- ním časopisem, nynější koncepce byla kompromisem mezi ideou Masaryka a Kaizla. Kaizl vy- žadoval list ryze politický, Masaryk ale trval na širším záběru. Úvodník prvního čísla ze dne 2. ledna 1889 se nazýval „*Co chceme*“.²⁴⁴ Vznikl z diskuse všech tří redaktorů, Kaizla, Masaryka a Rezka.²⁴⁵

V březnu byl Masaryk ve Vídni seznámen s Gustavem Eimem,²⁴⁶ vídeňským dopisova- telem *Národních listů*. Eim chtěl zlepšit vztahy mezi *Národními listy* a *Časem*, které se vyostři- ly díky tomu, že *Národní listy* začaly pociťovat konkurenční tlak reformovaného týdeníku *Čas* a mezi mladočechy se rychle množili nespokojenci, kteří se chtěli vymknout diktátu Grégrova listu a sblížit se s hnutím realistickým.²⁴⁷

Masarykova představa o stranickém tisku byla zřejmá: „*Dnes strana ku provádění svých cílů nutně potřebuje veřejných orgánů, časopisů, v nichž vykládá své názory, tuží své stoupence, zjed- nává přívržence. Strana nesmí býti závislá na svých listech. Je charakteristickým symptomem slaboty, když listy předpisují straně. Dnes často žurnály pohánějí nejen svou, ale i protivné strany; důkaz to, že strany jsou nevěčné. Strana nepotřebuje jen denních listů, potřebuje nezbytně i přesnějších orgánů, ve*

²⁴³ *Čas*, 5. 12. 1888, roč. 2, č. 24, s. 384.

²⁴⁴ *Čas*, 2. 1. 1889, roč. 3, č. 1, s. 1-4.

²⁴⁵ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 185.

²⁴⁶ Gustav Eim (7. 10. 1849 – 7. 2. 1897) přední český novinář, politik a příležitostný překladatel. Od roku 1874 redaktor *Národních listů*, od roku 1879 jejich vídeňským zpravodajem.

²⁴⁷ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 202.

*kterých se politické otázky podrobněji a vědecky probírají. Denní list nemá pokdy, aby těžké problémy řešil, k tomu jsou větší revue, brošury, spisy a vůbec všechny možné prostředky, jimiž strana svým denním, praktickým cílům upevňuje a buduje teoretické základy.*²⁴⁸

Karel Kramář se ve svých *Pamětech* o úkolech *Času* před volbami do zemského sněmu vyjádřil takto: „Vím od Kučery o roztržce s Grégrem a myslím, že ‚Čas‘ I tomu mnohým přispěl, 9/19 důvěrníků *Mladých* jsou prý vlastně *Časisté*. Roztržka ta není nám užitečná. Mladí tím volbami mnoho nezískají, Staří se budou pak mít za silnější. Podobně působení Eimovo není v náš prospěch: mohlo by dokonce *N. Listy* se staroč. listy postaviti se žurnálně a politicky proti nám. (...) Eim dobře postřehl, že zesílení *Mladých* je zeslabení *N. Listů*, resp. jeho a proto nepřije si, aby *Mladých* bylo tolik, aby si udělali vlastní orgán, buď prý jim budou *N. Listy* nebo něco jiného.“²⁴⁹

Reakce na první číslo „nového“ *Času* byly různé. Od sympatií, vyjadřovaných většinou v krajském tisku nebo některými vídeňskými listy – až po reakce zcela nepřátelské, například od *Kvíčaly v Čechu*.²⁵⁰

Úspěšnost *Času* jako politického týdeníku v číslech: ještě jako Herbenův čtrnáctideník měl *Čas* pouze 188 stálých předplatitelů; k 1. únoru 1889, přibližně měsíc existence pod družstvem, měl 288 předplatitelů, počátkem dubna překročil hranici 500 výtisků. *Mladočeský deník, Národní listy*, vycházel v nákladu 10000; deník staročeské strany *Hlas národa* přes 6000. Po úspěšném začátku všechno napovídalo tomu, že by mohl *Čas* v dohledné době dosáhnout náklad tisíc výtisků, v tomto případě by bylo jeho vydávání finančně zabezpečeno. Přišlo však zklamání. 1000 výtisků bylo tištěno a rozesíláno, počet předplatitelů ale po dosažení hranice 500 stagnoval, proto po určité době dolehly na *Čas* existenční potíže. Týdeník se neustále zadlužoval. Družstvo peníze nutné na jeho zachování ale nakonec sehnalo, *Čas* tak mohl vycházet dál.²⁵¹

Realisté se snažili při volbách do zemského sněmu pomoci svým stoupencům, ať už by kandidovali za jakoukoli stranu. Masaryk byl připraven, měl vypracovanou strategii. *Athenaeum* mělo působit vědecky a nepřímo také politicky; *Čas* měl publikovat dobré, věcné příspěv-

²⁴⁸ *Čas*, 2. 3. 1889, roč. 3, č. 10, s. 161.

²⁴⁹ Kramář, K.: *Paměti Dr. Karla Kramáře*. Praha 1938, s. 119.

²⁵⁰ *Čech*, 18. 3. 1889, roč. 21, č. 64, s. 2, nebo viz poznámka č. 256.

²⁵¹ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 247an.

ky a obratně polemizovat. Hlavní tribunou realistů byl ovšem *Čas*. Ten si získal vzdělané čtenáře především díky vysoké úrovni svých článků i šíří tematického záběru.²⁵²

Každé číslo přinášelo úvahy na aktuální téma, po kterých následoval souhrn nejnovějších politických událostí z domova i zahraničí. Zprávy byly téměř ze všech oborů, umění, literatury, vědy či ze školství. Zvláštní rubrikou byla „Směs“, která přinášela kritické poznámky a komentáře, polemické glosy.²⁵³

Herben k tomu dodává: „*Týdeník Čas stal už listem opravdu politickým. Psali do něho nejvíce Kaizl, jednu dobu Kramář, a přece to byl list – masarykovský. (...) Rubriky literární, hlavně polemiky, plnili hojně mladší Maffiáni. Rubrika Směs byla postrachem. Obecenstvo čítávalo Čas pro tuto rubriku odzadu.*“²⁵⁴

Volby do českého zemského sněmu, jež se konaly 2. července 1889, skončily v poměru 37 mladočeských a 47 staročeských z celkového součtu 84 poslanců, v předchozím sněmu byl poměr staročeských 77 a 10 mladočeských z celkem 87 poslanců. Tento výsledek se tedy bral jako určité mladočeské vítězství. Realisté se zúčastnili předvolebního boje pouze glosami v *Čase*, které ovšem kritizovaly obě dvě hlavní strany, jejichž reakce na sebe nenechaly dlouho čekat. *Národní listy* zase kritizovaly realisty za nekonkrétní politický program. Masaryka v odpovědi na tuto výtku zajímal především vztah mezi *Národními listy* a Juliem Grégrem. Byla to nářezka na Grégrovu vládu nad stranou prostřednictvím jeho tiskového orgánu.²⁵⁵

Masaryk si podmínil vstup do staročeské strany tím, že se strana předně zbaví Kvíčaly, který ho stále napadal, využívaje k těmto aktivitám list *Čech*.²⁵⁶ Všechna vyjednávání se stranou – postupně jednal s Kalouskem, Bráfem, pak opětovně s Riegrem – nakonec skončila díky Kvíčalovi neúspěchem, jehož denunce neznaly hranic. Masaryk jej tušil v pozadí každé křivdy, každého útoku na jeho osobu.²⁵⁷

²⁵² Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 202.

²⁵³ Například: *Čas*, 20. 12. 1887, roč. 2, č. 1.

²⁵⁴ Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 41.

²⁵⁵ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 260an.

²⁵⁶ Například Kvíčalův článek *Třetí strana: Čech*, 18. 2. 1889, roč. 21, č. 40, s. 1, dokončení: *Čech*, 19. 2. 1889, roč. 21, č. 41, s. 1. Na tento článek pak volně navazovaly další: *Strana 3. nebo střední?* In: *Čech*, 22. 2. 1889, roč. 21, č. 44, s. 1, nebo *Realisté*. In: *Čech*, 26. 2. 1889, roč. 21, č. 44, s. 1.

²⁵⁷ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 187-191.

V těchto dnech Masaryk uvažoval o možnosti přeměnit *Čas* na deník. Současně byl ve spojení s Františkem Pazdírkem, novinářem, který v Praze nedávno založil německy psaný list nazvaný *Slavische Warte*, nyní chtěl založit ve Vídni německý deník, německou obdobu *Času*, kde by česká otázka stála v popředí.²⁵⁸

Popularitu, kterou Masaryk ztrácel mezi staršími, rychle získával zpět mezi mládeží a studenty. 3. května 1889 začal vycházet *Časopis českého studentstva*,²⁵⁹ který nesl pečeť masarykovských myšlenek a přesvědčení.

Jeho nakladatelem a vydavatelem byl Karel S. Sokol, politický vůdce mladých. Sokol si svým nekompromisním kritickým vystupováním proti některým starším profesorům v tomto listu „vysloužil“ bezpodmínečné vyloučení z pražské univerzity. Masaryk si byl vědom důležitosti podobného listu, ve kterém se formují ideály a cíle mladé generace. Proto se jej rozhodl chránit před možnými nežádoucími vlivy. Rovněž se rozhodl, že pro něho získá Kramáře, dosud mladého, ale již vyzrálého politika, věkově studentům stále blízkého. Kromě tohoto studentského časopisu založil Sokol roku 1890 *Vzdělávací bibliotéku* – sérii volených titulů, které měly potírat přežitá předsudky a otevírat nové obzory.²⁶⁰

Program, s kterým Masaryk přišel, byl zveřejněn v *Času*.²⁶¹

Po neúspěšném vyjednávání se staročechy vstoupili realisté nakonec do mladočeské strany. Realistům nešlo o založení vlastní strany, snažili se předně o obrodu existujících stran, pro ni byli rozhodnuti pracovat.²⁶² Doubek o tom říká: „*Realisté, a o Masarykovi to platí dvojnásob, nevstupovali ani do strany mladočechů s cílem převzít stávající politickou linii, ale zcela jednoznačně se snahou prosadit ve straně svůj vliv a stranu reformovat dle svých vlastních představ daleko sahajícího obrodného kulturního a politického programu.*“²⁶³

Národní listy o vstupu realistů do mladočeské strany: „*Časopisy stany p. dra. Riegra prohlašující, že v připojení stoupenců směru realistického k národní straně svobodomyšlné nelze naléztí pokroku zdravé národní organizace, hledí tvrzení své odůvodniti dřívějším poměrem mým a Národních*

²⁵⁸ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 206.

²⁵⁹ Hned do jeho druhého čísla napsal Masaryk článek *Několik myšlének o úkolech českého studentstva*. In: *Časopis českého studentstva*, roč. 1, č. 2, s. 39-46.

²⁶⁰ Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha 1946, s. 40an. Více: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 216an, 230-232.

²⁶¹ *Návrh programu lidového*. In: *Čas*, 18. 11. 1890, roč. 4, č. 44, s. 689-694.

²⁶² Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 225.

²⁶³ Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká a slovenská politika 1882-1910*. Praha 1999, s. 66.

*listů k prof. Masarykovi a k jeho stoupencům. Mohou však bývalé osobní neshody a spory náležející minulosti býti překážkou v přítomnosti, aby nezdužily se strany a skupiny na základě společných zásad ke společnému vlasteneckému cíli? (...) Při združování se různých politických faktorův má rozhodovati jen shoda v otázkách zásadních, o něž pávě jde, a stejná vlastenecká snaha. (...)*²⁶⁴

Po víceméně vynuceném sloučení obou politických skupin však mnohdy docházelo ke sporům na stránkách jednotlivých jejich periodik. *Národní listy* měly ve společnosti obrovský zvuk. Docházelo proto k neustálému potlačování vlivu realistů a *Času*. Masaryk ovšem odmítal představu, že by *Národní listy* mohly pohltit *Čas* jako „škaredou smrt“.²⁶⁵

Masaryk trávil od konce 80. let prázdniny většinou na Slovensku. Jeho styky se Slováky byly více než vřelé. Ze Slovenska měl v Praze na univerzitě také několik studentů sdružujících se ve spolku Detvan. Usmyslíl si, že jim navrhne, aby v Praze započali redigovat měsíčník pro slovenské čtenáře. Přislíbil dokonce zajištění finanční podpory a odpovědného redaktora. Nakonec však z tohoto smělého plánu sešlo.²⁶⁶

Času se ale zatím dařilo velmi dobře. „*Týdeník Čas* byl už sice mezi vzdělanými čtenáři ne-smírně populární, každé nové číslo se stávalo senzací, v kavárnách – shromaždištích inteligence, diskutérů a čtenářů – šel z ruky do ruky, první den bylo těžko se k němu dostat a koncem týdne zpravidla už z něho zbývaly jen cáry; ale kolik práce dala jeho redakční příprava! Masaryk usiloval o jeho neustálé zdokonalování, mnoho si sliboval od blízké budoucnosti, až začnou přispívat nadějní vědci rozmanitých oborů, kteří se absolvování univerzity rozjeli do světa, i ti z nejmladších, kteří se už pouštěli do vědecké práce doma – Drtina, Tille, Vančura, Niederle, Koloušek, Jokl a mnozí další.“²⁶⁷

Jak byl Masaryk spokojen s *Časem*, tak nebyl a ani nemohl být spokojen s jeho redaktorem, Janem Herbenem. Neshody mezi oběma neustále rostly. Když Masaryk pobýval mimo Prahu, byl nucen se spoléhat na Herbenovu samostatnost, což byl nejednou problém. Masaryk ztrácel trpělivost. Když nepomohly domluvy, rozhodl Masaryk Herbena z redakce odstranit. Řekl mu, že musí do konce roku odejít; na jeho místo měl přijít Emil Čermák z brněnských *Moravských listů*. Herben si nedovedl život bez *Času* přestavit, proto se raději vzdal k živěj-

²⁶⁴ *Národní listy*, 17. 12. 1890, roč. 30, č. 346, s. 2.

²⁶⁵ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 310.

²⁶⁶ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 235an.

²⁶⁷ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 244an.

ší činnosti.²⁶⁸ Masaryk se k tomu vyjadřuje v dopise Karlu Kramářovi do Vídně: „*Čas' není pro Herbena ani Herben pro ,Čas'.*“²⁶⁹

V roce 1890 se Ludvík Masaryk Tomášovi vzdaluje. Svůj staromládenecký život vyměnil za rodinný. Oženil se se svou hospodyní Eliškou, stal se otcem. Zanechal vydavatelské činnosti, přičemž rozšířil svoji živnost hostinskou. 26. května 1891 se i Tomáš stal otcem, již počtvrté. Narodila se mu dcera Olga.²⁷⁰

V březnu 1891 vyhráli mladočeši v parlamentních volbách, což mělo za následek změnu v orientaci české buržoazní politiky. Vítězství mladočeské strany se sice očekávalo, ale výsledek předčil i ta nejmělejší očekávání. Svým způsobem jim k tomu dopomohla i staročeská strana sama, neboť tzv. punktace v roce 1890 pouze dopomohly k jejímu rozkladu. Proti opotřebovanému, vyčerpanému a fakticky bezprogramovému staročeství se ustavovalo na bázi liberálně demokratického programu mladočeství, jež se stalo sjednocujícím činitelem všech alternativních koncepcí.²⁷¹ Tak se T. G. Masaryk stal v dubnu roku 1891 poslancem říšské rady ve Vídni. Na schůzích rady slyšel Masaryk kritiku mladočeského venkovského tisku. Účastníci zasedání diskutovali o cestě, jak jej co nejdříve zlepšit. Podle Masarykových představ měly být pozornost, energie i finanční prostředky použity především ke zlepšení *Národních listů*, neboť venkovské listy by si právě z nich měly brát dobrý příklad jako z hodnotného ústředního orgánu.²⁷²

Když se Hubert G. Schauer rozešel v roce 1887 s časopisem *Čas*, odešel zpět do Vídně. Po vstupu realistů do mladočeské strany, po částečném urovnání vztahů mezi Masarykem a Grégrem, přimluvil se Masaryk u Julia Grégra za Schauera. Grégr jej vyslyšel, povolal Schauera do Prahy a nabídl mu místo v *Národních listech*,²⁷³ kde však Schauer dlouho nevydržel, ne-

²⁶⁸ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 244.

²⁶⁹ Kramář, K.: *Paměti Dr. Karla Kramáře*. Praha 1938, s. 136.

²⁷⁰ Olga byla Masarykovým pátým dítětem. Jako čtvrté dítě manželů Masarykových se narodila 2. března 1890 dcera Eleanor, která ale 18. července téhož roku zemřela.

²⁷¹ Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982, s. 410an.

²⁷² Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 322an.

²⁷³ Jako doklad působení Schauera v *Národních listech* může posloužit jeho článek nazvaný *Český lid* v rubrice *Česká literatura*. Článek je recenzí na 1. číslo časopisu *český lid. Národní listy*, 3. 10. 1891, roč. 31, č. 272, s. 6, příloha k č. 272.

boť se u něho rozmohla zákeřná tuberkulóza. Schauer, autor *Našich dvou otázek*, předčasně zemřel dne 26. července 1892.²⁷⁴

Když realisté vstupovali do politiky, existovalo uvnitř strany tzv. pokrokové hnutí, jež bylo tvořeno převážně studenty, pro které byl Masaryk velkou autoritou. Toto hnutí započalo v květnu roku 1889 vydávat měsíčník *Časopis českého studentstva*. V prosinci 1892 pak radikálně orientovaný deník *Neodvislost*, nyní, v únoru 1893, začalo vydávat literární časopis *Nové proudy*.²⁷⁵ Všechny tyto studentské aktivity byly pouhým potvrzením ohromného Masarykova vlivu na mládež.

O *Nových proudech* píše Tomáš Masaryk v *Čase* toto: „(Nové Proudý vycházejí 2krát do měsíce v Praze, redaktor Josef Škába. Předplatné za rok 4 zl.) Jak už jméno označuje Nové Proudý jakožto orgán naší omladiny, raziti chtějí v literatuře nové řečiště. Hloubku a šířku Nových Proudů samých z úvodních slov programových není snadno poznati. Program slibuje mnoho, nemnohými ale velikými slovy. Nejsem přítelem velikých slov, – ale od mládeže lze je snést. Mladá generace – tak asi v proslovu čtete – není spokojená s nynějšími poměry literárními a proto sama ujímá se práce, práce myšlenkové, práce literární. Kdo netěšil by se z tohoto předsevzetí, ba více z toho již činu? Kdo nepoznal by značný rozdíl mezi mládeží nynější a let nedávno prošlých? Kdo netěšil by z toho ruchu, z toho úsilí, z té práce? (...)“²⁷⁶

Masaryk ovšem v říšské radě nevydržel ani tři roky. V září 1893 se vzdal pro neshody s mladočechy svého mandátu po předchozím rozporu s Grégrem a volil samostatný postup.²⁷⁷ Tento konflikt s Grégrem byl pouhým vyvrcholením všech výpadů *Národních listů* proti realistům a zvláště Masarykovi. Zdálo se, že za vším stál Eim,²⁷⁸ velmi pracovitý člověk, který platil za největšího novináře své doby. Masaryk byl nejprve zaujat Eimovou prací, později však poznal, že jsou oba příliš rozdílní, aby si mohli porozumět. Neshody se objevovaly také u realistů. Masarykovy politické názory nesdíleli už ani jeho doposud nejbližší spolupracovníci, Kramář s Kaizlem. Když T. Masaryk odešel z aktivní politiky a nepodílel se ani na finanční podpo-

²⁷⁴ *Čas*, 30. 7. 1892, roč. 6, č. 31, s. 487an.

²⁷⁵ Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990, s. 368, 378.

²⁷⁶ *Čas*, 15. 4. 1893, roč. 7, č. 15, s. 228.

²⁷⁷ *Čas*, 16. 9. 1893, roč. 7, č. 37, s. 589, *Čas*, 23. 9. 1893, roč. 7, č. 38, s. 605-607, *Čas*, 30. 9. 1893, roč. 7, č. 39, s. 620.

²⁷⁸ Například: *Čas*, 3. 2. 1894, roč. 8, č. 5, s. 65.

ře *Času*, bylo mu taktně naznačeno, že se už se nepočítá ani s jeho příspěvky do tohoto listu. Kaizl s Kramářem si přáli o jeho budoucnosti rozhodovat sami.²⁷⁹

Masaryk o rozporech s Eimem a jeho zákeřné povaze píše také v *Čase*.²⁸⁰

Není jednoduché zodpovědět otázku, proč realisté a Masaryk vstoupili právě do mladočeské strany. Masaryk měl po řadu let s Grégrem konflikty. Ale zároveň si ho osobně vážil a svého rozchodu s ním nepokrytě litoval. Jednou z příčin mohla být Masarykova žurnalistická ambice. Lze dokonce říci, že Masaryka více lákal vliv v *Národních listech* než pozice v mladočeské straně.²⁸¹

Tomáš Garrigue Masaryk byl nejvydatnějším spolupracovníkem *Času*, ač sám do něho psal velmi málo. Byl autorem literárních a uměleckých kritik, které povznášely list na tehdejší úroveň. Při jeho odporu k psaní z něho bylo mnohdy těžké dostat řádku.²⁸² „*Ale profesor Masaryk byl spolupracovník nejvydatnější proto, že jsme se z jeho hovorů všichni učili, že jsme byli ohlaselem jeho pokynů a poznámek. Pokud jsme to ovšem dovedli. Všichni jsme většinou žili z něho a v něm. Ta duševní poplatnost šla někdy tak daleko, že já i jiní bezděky reprodukovali jsme nejen jeho myšlenky, nýbrž i jeho sloh. Po nějakém čase nebylo mně samotnému možno určit, které věty on sám přímo napsal a které vyšly jen z jeho školy.*“²⁸³

Nyní se Masaryk rozhodl přijmout nabídku, kterou dostal už vloni od mladého nakladatele Jana Laichtera, který si přál vydávat vlastní periodikum a v Masarykovi chtěl mít jeho redaktora. Takto vypadaly počátky *Naší doby*, do které přizval Masaryk k redakční spolupráci i Kaizla.²⁸⁴

²⁷⁹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 290-303. Více také: Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982, s. 426-430.

²⁸⁰ *Čas*, 6. 10. 1894, roč. 8, č. 40, s. 634an. Masaryk se po odeznění Kramářova a Kaizlova vlivu, do časopisu vrátil.

²⁸¹ Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká a slovenská politika 1882-1910*. Praha 1999, s. 82an.

²⁸² Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 192.

²⁸³ Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997, s. 192an.

²⁸⁴ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 2*. Praha 2001, s. 292, 302an.

4.4 Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální

Dne 20. října 1893 vyšlo první číslo *Naší doby*,²⁸⁵ nového časopisu, jenž vycházel jednou měsíčně. Jeho záběr byl širší, než jaký byl u striktně vědeckého *Athenaea*.

Na obálce první čísla je uvedeno, že vydavatelem *Naší doby* bude Josef Laichter, redigovat ji budou společně František Drtina, Josef Kaizl a T. G. Masaryk.²⁸⁶ Roční předplatné 6 zl. 60 krejcarů.²⁸⁷

Úmysly, s kterými vystoupila před společnost, byly zveřejněny na úvod: „*Nechceme říci, že žijeme v době nad jiné vážnější, – každá doba, každý okamžik v životě jednotlivce i národů je vážný a může býti nejvážnější; národ náš má tak těžké úkoly a pracuje o nich již tak dlouho, že nechtěli bychom obvyklou frásí vážnost právě naší doby obzvláště vyvyšovati. Ale tolik smíme říci, že naše doba, doba posledních několika let vyznamenává se mohutným vzrušením: vědomí o našich úkolech národních široce hluboko se zakotvuje, všude znamenati snahu a úsilí, zasahovati do práce národní účinněji. Do práce svolávání jsme všichni, a hlásí se dělníků mnoho; i my stavíme se v řadu jejich.*“²⁸⁸ Dále je uveden program listu.²⁸⁹

O *Naší době* informuje také týdeník *Čas*: „*Revue ‚Naše doba‘ vytkla si za program seznámovati český svět nejen se všelijakým hnutím a všelijakou prací domácí, nýbrž podávati i co nejširší obzor po celém konání lidstva. Nechce však omeziti se na pouhý úkol zpravodaje, nýbrž zasahovati i činnou účastí. Toho cíle se domáhajíc, hodlá jednak v člancích pojednávat i o všech důležitých otázkách vědy, umění a společenského vývoje, jednak i volnější causerii v t. zv. besedě přetřásati významnější časové otázky. Zvláštní oddíl věnován bude vnitřní i zahraniční politice a povšechnému sociálnímu rozhledu, samostatná rubrika umění výtvarnému, divadlu a hudbě a další oddíl rozborům kritickým, které svými úvahami a referáty mají poskytnouti vhled do duševní dílny armády pracovníků na poli duševním. ‚Zprávy‘ určeny jsou pro zajímavé drobnosti a ‚Obzor časopisů českých‘ má seznámiti čtenáře alespoň přibližně se vším tím, čím v okamžité době český mozek se obírá. Poslední část vyhrazena je bibliografii. Redakce i vydavatel jsou si vědomi nesnadného úkolu, jehož se podjali. Nebude*

²⁸⁵ „*Naše doba, doba posledních několika let vyznamenává se mohutným vzrušením: vědomí o našich úkolech národních široce hluboko se zakotvuje, všude znamenati snahu a úsilí, zasahovati do práce účinnější. Do tohoto vzrušení postavil se v říjnu nový měsíčník Naše doba, v revue přerobené Athenaeum, jež za 10 let svého života kritiku vědeckou znamenitě pozvedlo a v některých oborech rádně náš život pročistilo. (...)*“*Čas*, 4. 11. 1893, roč. 7, č. 44, s. 692.

²⁸⁶ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, obálka

²⁸⁷ *Čas*, 4. 11. 1893, roč. 7, č. 44, s. 692.

²⁸⁸ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, s. 1.

²⁸⁹ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, s. 2-3.

lehko a možno rázem cele jej splniti. Ale lze doufat, že ze skromnějších počátků ‚Naše doba‘ vzroste a že stane se tím, čím v jiných zemích a u jiných národů podobné revue dávno již jsou.“²⁹⁰

O obsahu nového listu napsal *Čas*: „Přináseti bude: I. články, II. vnitřní, zahraniční a sociální rozhledy, III. pojednání o umění výtvarném, divadle a hudbě, IV. besedu, V. referáty a kritiky spisů vědeckých a beletrie, VI. zprávy, VII. obzor časopisů, VII. nové spisy.“²⁹¹

Naše doba měla nejen informovat o soudobém dění, nýbrž být i jeho aktivním účastníkem; měla vychovávat novou generaci. Masaryk chtěl prostřednictvím tohoto listu znásobit okruh svých posluchačů, chtěl pro něj získat co největší počet specialistů a expertů takřka ve všech vědních oborech.²⁹²

O prvním čísle nového listu informují článkem i *Národní listy*.²⁹³

Úvodníkem k prvnímu číslu *Naší doby* byl Masarykův článek *Bratři Karamazovi*.²⁹⁴

Na Masarykovu výzvu napsala Charlotta do prvního čísla *Naší doby* článek o Bedřichu Smetanovi,²⁹⁵ který přetrhal poslední vazby Masaryka s Gollem a Hostinským. Především Goll reagoval podrážděně,²⁹⁶ snažíce se zastat Hostinského – velkého obdivovatele Smetany – na Masarykovu výtku, že dosud nebylo o Smetanovi nic kloudného napsáno.²⁹⁷

Když Masaryk požádal Kramáře o příspěvek do *Naší doby*, netušil, že mu Kramář zašle do prvního čísla článek natolik obsáhlý,²⁹⁸ že jej bude muset zkrátit. Kramář se tímto Masarykovým činem cítil uražen a do nového časopisu vícekrát nenapsal. Masaryk ovšem nyní získal nového spolupracovníka v Josefu Svatopluku Macharovi. Machar byl jedním z mnohých, Masarykovi ale nade všechny blízký, názorově i lidsky.²⁹⁹

Na druhé číslo *Naší doby* upozorňovaly i *Národní listy* ve své inzerci.³⁰⁰

²⁹⁰ *Čas*, 23. 9. 1893, roč. 7, č. 38, s. 597.

²⁹¹ *Čas*, 23. 9. 1893, roč. 7, č. 38, s. 597, rovněž také: *Čas*, 4. 11. 1893, roč. 7, č. 44, s. 692an.

²⁹² Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 14an.

²⁹³ *Národní listy*, 27. 10. 1893, roč. 33, č. 298, s. 4

²⁹⁴ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, s. 4-16, pokračování: *Naše doba*, 20. 11. 1893, roč. 1, č. 2, s. 93-108, 2. pokračování: *Naše doba*, 20. 12. 1894, roč. 1, č. 3, s. 174-186.

²⁹⁵ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, s. 30-41.

²⁹⁶ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 31.

²⁹⁷ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, s. 30an.

²⁹⁸ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, s. 52-60.

²⁹⁹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 33, 40.

³⁰⁰ *Národní listy*, 12. 11. 1893, roč. 33, č. 314, s. 14. Nebo také: *Národní listy*, 19. 11. 1893, roč. 33, č. 321, s. 5.

V červnu 1894 zakládal ve Vídni Hermann Bahr nový list nazvaný *Die Zeit*. Záběr tohoto listu měl být celoevropský. Bahr stál rovněž o příspěvky z oblasti českého sociálního a politického života, obrátil se tedy nejprve na Albína Bráfa,³⁰¹ který ho odkázal na Masaryka. Machar, jenž ve Vídni žil, usiloval o to, aby se české příspěvky nesly v duchu Masarykova realismu.³⁰²

Machar a Bahr se znali již od roku 1891. Machar tedy spolupracoval s *Die Zeit* od prvního čísla. Byl to právě on, kdo doporučil Masarykovi Krejčího, s nímž se znal z nově vznikající vídeňské pokrokové revue, kterou Masaryk plně podporoval. Imponoval mu obzvláště zájem *Die Zeit* o českou scénu a také jednoznačný slib Bahra otisknout všechny příspěvky, jež Masaryk napíše.³⁰³

O stylu a formě, v jaké přinášela *Naše doba* články, svědčí dodatek k programu, který byl uveřejněn na poslední straně třetího čísla.³⁰⁴

Naší době nebyly cizí ani otázky školství a vzdělání, ba naopak. Příspěvků na toto téma bylo již v prvním ročníku několik: *Ethika a socialism*,³⁰⁵ *Školství v cizině*,³⁰⁶ *Studium právnické*,³⁰⁷ *Jak český sněm upravuje služné učitelů*,³⁰⁸ *Reforma klassických studií*,³⁰⁹ *Inteligence a dělnictvo*.³¹⁰ Školství získalo dokonce v 5. ročníku *Naší doby* samostatnou rubriku nazvanou „*Rozhledy školské*“.³¹¹

³⁰¹ Albín Bráf (27. 2. 1851 – 1. 7. 1912) český právník, národohospodář, politik a novinář.

³⁰² Polák, S.: *Za ideálem a pravdou* 3. Praha 2004, s. 42.

³⁰³ Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká a slovenská politika 1882-1910*. Praha 1999, s. 91an.

³⁰⁴ „ (...) Vidíme úkol české revue, t. j. revue pochopivší naše zvláštní literární poměry, v pečlivém vybírání poučující látky a v její spracování pro ty naše zvláštní poměry. Nám neběží o to, podávati na rychlo, kde co nového a zajímavého se naskytne, ale běží nám hlavně o to, aby vážné otázky časové co nejsvědomitěji se podaly. Časovými nejsou však vždycky jen otázky nové a nejnovější; více rozhoduje směr myšlenkový, způsob nazírání, názor o věcech vůbec. (...)“ *Naše doba*, 20. 12. 1893, roč. 1, č. 3, s. 240.

³⁰⁵ *Naše doba*, 20. 10. 1893, roč. 1, č. 1, s. 81-92.

³⁰⁶ *Naše doba*, 20. 1. 1894, roč. 1, č. 4, s. 241-253.

³⁰⁷ *Naše doba*, 20. 1. 1894, roč. 1, č. 4, s. 275-280.

³⁰⁸ *Naše doba*, 20. 2. 1894, roč. 1, č. 5, s. 320-346.

³⁰⁹ *Naše doba*, 20. 6. 1894, roč. 1, č. 9, s. 641-654, pokračování: *Naše doba*, 20. 7. 1894, roč. 1, č. 10, s. 761-766, 2. pokračování: *Naše doba*, 20. 8. 1894, roč. 1, č. 11, s. 845-850.

³¹⁰ *Naše doba*, 20. 8. 1894, roč. 1, č. 11, s. 801-813, dokončení: *Naše doba*, 20. 9. 1894, roč. 1, č. 12, s. 921-933.

³¹¹ *Naše doba*, 1897-1898, roč. 5.

Masaryk byl rovněž jedním z prvních, kdo se zasazoval o vznik druhé univerzity,³¹² na toto téma také pronesl známou řeč na půdě vídeňského parlamentu 6. července 1892.³¹³

V srpnu 1894 zařadil Masaryk do *Naší doby* Körnerovu zprávu o schůzi svobodomyšlných poslanců, přičemž odsoudil její výsledky.³¹⁴ Kaizl s formulací Masarykovy kritiky nesouhlasil, dokonce reagoval velmi rozčileně, protože Masaryk publikoval kritiku bez jeho souhlasu, přestože on byl také spoluredaktorem.³¹⁵ Po této příhodě se Masaryk rozešel i s Kaizlem, jehož jméno se od druhého ročníku *Naší doby* na titulní stránce již neobjevovalo. Zanedlouho pozici hlavního spoluredaktora opustil i Drtina.³¹⁶

Už zde však nebyl pouze *Čas a Naše doba*, od léta existoval ještě vídeňský list *Die Zeit*, jehož vydavatel se neobával žádných konfliktů. 17. 11. 1894 tady vyšel první Masarykův článek,³¹⁷ který pojednával o procesu s „Omladinou“.

Tento Masarykův článek byl v *Die Zeit* rozdělen na tři části. Všechny tři byly poté přeloženy a otištěny v *Čase*.³¹⁸

Masaryk vyžadoval u všech svých spolupracovníků důkladnou přípravu před napsáním článku nebo kritiky. „Devizou polemik *Naší doby* byl, v přísně masarykovském duchu, důraz na zodpovědnost a pracovitost autorů při přípravě statí. Hloubka studia kritizovaných děl, či příprava jednotlivých polemik nebyla sice srovnatelná s odbornou průpravou, v žánru časopisecké publicistiky však byla příkladná. (...) víme, jak pilně se připravoval ke svým článkům v naší době Machar. Na druhé straně trpěly statí této revue (jako i *Času*) stále častěji projevy zahořklé jízlivosti a samoučelné provokativnosti, které přehlušovaly někdejší osvětové, poučné tóny, jak je známe z počátků *Athenaea*. (...) Provokovat, vyvést obecně přejímaný názor a jeho zastánce z rovnováhy – to se stávalo nebezpečným úmyslem. (...) Tato provokativnost, vedená pod heslem nových směrů, ostentativního odporu k šosáctví, staromilství a tradicionalismu, byla příznačným rysem nových, zvláště kulturních proudů konce

³¹² „(...) Druhá universita, poskytujíc více svobody studentstvu a po případě i profesorovi, urychlila a posilnila by vědecký vývoj. Tento moment dá se označit slovem: vědecká konkurence – student měl by větší výběr učitelů, byl by na osobách profesorů méně závislý, a vědecké proudy a směry university jedné měly by nebádající vliv na universitu druhou. (...)“ *Naše doba*, 20. 6. 1894, roč. 1, č. 9, s. 672-676.

³¹³ Kovtun, J.: *Slovo má poslanec Masaryk*. Praha 1991, s. 89-94.

³¹⁴ *Naše doba*, 20. 8. 1894, roč. 1, č. 11, s. 857.

³¹⁵ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 47.

³¹⁶ Od druhého ročníku je veden jako redaktor pouze T. G. Masaryk. *Naše doba*, 20. 10. 1894, roč. 2, č. 1, obálka.

³¹⁷ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 49.

³¹⁸ 1. část: *Čas*, 20. 4. 1895, roč. 9, č. 16, s. 243an, 2. část: *Čas*, 27. 4. 1895, roč. 9, č. 17, s. 258-260, 3. část: *Čas*, 11. 5. 1895, roč. 9, č. 19, s. 291-294.

století. Ve značné míře byla vázána generačně, současně ale plně splývala s tendencí listů, stojících pod Masarykovým vedením či vlivem.³¹⁹

I když byl Masaryk značně vytížen redigováním *Naší doby* a literární činností, neustále podporoval Herbena a psal do *Času*.³²⁰

Úvodník do prvního čísla druhého ročníku *Naší doby* připravil J. Machar, měl název *Vítězslav Hálek*.³²¹ Jednalo se v podstatě o kritiku Hálkova díla.³²² Macharův článek vzedmul vlnu kritiky. V *Osvětě* vyšel článek *Vítězslav Hálek. Kritika o kritice*,³²³ jehož autorem byla Eliška Krásnohorská. Pozadu nezůstal ani klerikální list *Čech*: „Po revizi všeho materiálu k tomuto článku potřebného promlouváme dnes k české veřejnosti o věci, jež opět a úzce souvisí s činností profesora Masaryka, tak úzce, že i zde pravým vinníkem a původcem jest Masarykův zlý duch.“³²⁴ Na Kvíčalovu reakci opět odpověděl *Čas*: „Známý staročeský výtečník Johannes Politicus,³²⁵ jenž má od dávného času volontérské místo v časopise *Čechu*, zakvíčel dne 8. listopadu klasickým úvodníkem o Macharovi. (...)“³²⁶

Koncem 1894 začal vycházet nový list, *Český časopis historický*. Redaktory byli Rezek a Goll. Časopis měl sloužit jako protipól Masarykovu tisku.³²⁷

V druhém ročníku *Naší doby* se v rubrice *Rozhledy časopisecké* začaly objevovat články³²⁸ pod novou šifrou, *Sursum!* Za ní se skrývali Tomáš G. Masaryk, Josef S. Machar a František V. Krejčí.³²⁹

Roku 1895 vyšel v říjnovém vydání literárního časopisu *Rozhledy* článek *Česká moderna*. Později byl přetištěn i v *Čase*,³³⁰ autorem byl Machar.

³¹⁹ Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká a slovenská politika 1882-1910*. Praha 1999, s. 88an.

³²⁰ Dokladem, že Masaryk nepřestal s *Časem* spolupracovat, jsou tři jeho anonymní úvodníky komentující aktuální dění: *Čas*, 2. 2. 1895, roč. 9, č. 5, s. 65an; *Čas*, 9. 2. 1895, roč. 9, č. 6, s. 81an; *Čas*, 16. 2. 1895, roč. 9, č. 7, s. 97-99. Srov: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 57.

³²¹ *Naše doba*, 20. 10. 1894, roč. 2, č. 1, s. 3-15.

³²² „Hálek byl talent druhého řádu. Pustota, jež panovala v literatuře, když on vystoupil, přátelé, zaslepení jeho osobním milým zjevem, nedostatkem poctivé kritiky v čas, podkuřování popularita, získanou milostnými veršičky, postavily jej na místo, jemuž neodpovídaly jeho síly, pro něž on nevyrostl. A vším tím tlačem, věře v sebe tak, jak v něj věřilo okolí, hnál se Hálek šíleným letem k výškám, kam nikdy nemohl doletnout.“ *Naše doba*, 20. 10. 1894, roč. 2, č. 1, s. 14.

³²³ *Osvěta*, 1894, roč. 24, č. 12, s. 1122-1130.

³²⁴ *Čech*, 8. 11. 1894, roč. 26, č. 255, s. 1.

³²⁵ Přezdívka Jana Kvíčaly v Masarykově tisku.

³²⁶ *Čas*, 24. 11. 1894, roč. 8, č. 47, s. 742.

³²⁷ *Naše doba*, 20. 12. 1894, roč. 2, č. 3, s. 271. Srov: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 59.

³²⁸ Poprvé se šifra objevila v prvním čísle druhého ročníku. *Naše doba*, 20. 10. 1894, roč. 2, č. 1, s. 74.

³²⁹ Vopravil, J.: *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Praha 1973, s. 922.

Manifest měl vyjadřovat nespokojenost se starými poměry. Začínal takto: „Sražena typickými representanty starých směrů v jeden, přinucena obhajovati své přesvědčení, volnost slova, právo bezohledné kritiky nejprudším a nejuvášnivějším bojem, jaký česká literatura vůbec zaznamenává, přijala část mladé generace literární jméno, které s despektem bylo hozeno na ni: Česká moderna. (...) Chceme v kritice to, zač jsme bojovali a co jsme si vybojovali: míti své přesvědčení, volnost slova, bezohlednost. Kritická činnost jest prací tvůrčí, umělecko-vědeckou, samostatným literárním genrem, rovnocenným všem ostatním. (...)“³³¹

Pod manifestem byly podepsány tyto osobnosti: Krejčí, Šalda, Třebický, Sova, Březina, Machar, V. Mrštík, Šlejhar, Choc, Koerner, Pelcl, Soukup.³³²

Jan Herben se k prohlášení v příštím čísle *Času* rovněž připojil a podepsal jej.³³³

Je zřejmé, že Machar byl při psaní silně ovlivněn Masarykem, mnohé myšlenky v textu nesly jasnou pečeť Masarykova ducha. František Václav Krejčí, který prohlášení, odsuzující i *Národní listy*, také podepsal, začal s nimi však v tomto období zároveň spolupracovat. Důvody byly pravděpodobně finanční, neboť *Národní listy* platily své přispěvatele štědře. Masaryk za této situace neznal kompromisu, Krejčího z další spolupráce s *Naší dobou* okamžitě vyloučil.³³⁴

Po vzdání se poslaneckého mandátu nebyl Tomáš Masaryk činný výhradně jako novinář a vysokoškolský profesor,³³⁵ ale rovněž jako literát. Během roku 1895 vyšly u nakladatele Jana Laichtera dvě jeho práce: *Česká otázka*. Snahy a tužby národního obrození; *Naše nynější krize*. Pád strany staročeské a počátkové směrů nových. V roce 1896 pak *Jan Hus*. Naše obrození a naše reformace; *Karel Havlíček*. Snahy a tužby politického probuzení. O dva roky později, koncem roku 1898, *Otázka sociální*. Základy marxismu sociologické a filozofické.

Masaryk ve druhém ročníku *Naší doby* publikoval několik odborných článků s politickým a nacionálním zaměřením, které později tvořily hlavní osu *České otázky*.³³⁶

³³⁰ *Čas*, 26. 10. 1895, roč. 9, č. 43, s. 675-677.

³³¹ *Čas*, 26. 10. 1895, roč. 9, č. 43, s. 675an.

³³² *Čas*, 26. 10. 1895, roč. 9, č. 43, s. 677.

³³³ *Čas*, 2. 11. 1895, roč. 9, č. 44, s. 692-693.

³³⁴ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 99.

³³⁵ O nadšeném Masarykově přijetí za katedrou píše *Čas*: *Čas*, 21. 10. 1893, roč. 7, č. 42, s. 669.

³³⁶ *Časové směry a tužby*. Článek rozdělen na tři části, v prvním, druhém a třetím čísle druhého ročníku. *Naše doba*, 20. 10. 1894, roč. 2, č. 1, s. 16-37, 20. 11. 1894, roč. 2, č. 2, s. 110-124, 20. 12. 1894, roč. 2, č. 3, s. 193-212. *K šestému červenci*. 20. 8. 1895, roč. 2, č. 11, s. 961-973, dokončení: 20. 9. 1895, roč. 2, č. 12, s. 1057-1071.

Česká otázka se stala kamenem úrazu mezi Masarykem a Kaizlem, jejichž vztah byl už dlouhou dobu chladný. Celá situace vyvrcholila zrovna v čase, kdy se Eduard Beaufort snažil založit deník *České noviny*,³³⁷ které měly od počátku blízko ke skupině realistů. Beaufort dokonce zašel za Masarykem s programem deníku a s žádostí o pomoc. Setkání skončilo dohodou – Masaryk sestaví redakci a bude mít poradní slovo při řešení důležitých otázek. Masaryk se rozhodl přizvat Krejčího, Čermáka, Kaizla, Kramáře a Machara. Věděl také, že Beaufort vidí v novém listu jen dobrý obchod, zároveň ovšem doufal, že podaří-li se vhodně složit redakci, mohly by *České noviny* sloužit jako protiváha *Národních listů*. Celý podnik ale ztroskotal právě na Kaizlovi. *České noviny* vycházely pouhé tři měsíce, zanikly v srpnu 1895.³³⁸

V letech 1895-1896 byl Julius Grégr již velmi nemocen. Masaryk i jeho okolí byl přesvědčen, že u něho zákeřná choroba propukla někdy počátkem roku 1894.³³⁹ Stanislav Polák ovšem uvádí, že Grégr byl nemocen již koncem roku 1890, když u něho Masaryk s Kramářem vyjednávali vstup realistů do svobodomyšlné strany. Již v tuto dobu podle Poláka probíhaly v redakci *Národních listů* boje o jejich ovládnutí.³⁴⁰ „Masaryk netušil, že v době, kdy on sám rozvíjí svou poslaneckou aktivitu a snaží se vnést nějaký řád v rozhárané poměry strany a jejího listu, předák této strany a majitel tohoto listu se mění v bezduchou postavu, jež sice nepřestává docházet do své redakce, hovoří, udílí a podepisuje svá rozhodnutí, ale v hovoru začíná mísit realitu s vlastními halucinacemi a v rozhodování ztrácí soudnost, takže v jeho redakci se tvoří zvláštní vztah personálu k šéfovi, jemuž se i nadále projevuje plná úcta, jehož vůdcovství se obecně uznává a jehož vůli nikdo zjevně neodporuje, za jehož zády však už vládne, bez ohledu na vůli Grégrova a jím udílené příkazy, triumvirát jeho zaměstnanců, kteří před veřejností jeho stav úzkostlivě tají v přesvědčení, že z politických důvodů se nesmí prozradit Grégrova mozková choroba.“³⁴¹ Hlavní slovo měl Eim, který se snažil získat tiskový orgán strany pro sebe.

³³⁷ *Čas*, 4. 5. 1895, roč. 9, č. 18, s. 273-276.

³³⁸ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 62-64.

³³⁹ Po Grégrově smrti napsal Jan Hrben do *Času* nekrolog, kde píše: „(...) Zemřel po dvouleté chorobě mozkové, která zachvátila ocelový jinak organism jeho po 35leté práci plné chvatu, rozčilení a neumdlévající duševní energie. Zemřel u věku 65 let, věku mezi žurnalisty vysokém, neboť ten nekonečný nepokoj, nepřetržitý řetěz napjaté pozornosti, chvat a zodpovědnost ztravuje nervy, morek i kosti. (...)“ *Čas*, 10. 10. 1896, roč. 10, č. 41, s. 642.

³⁴⁰ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 114an.

³⁴¹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 115.

Julius Grégr zemřel 4. října 1896,³⁴² ještě v říjnu vyšla kniha Karla Tůmy, kde autor obvinil Masaryka, že může za jeho smrt. Tůma své nařčení odůvodňuje omluvným listem, který údajně Grégr odeslal hraběti Thunovi – aby nebyl stíhán z velezrady – poté, co roku 1893 napsal ve smyslu slovanské politiky zahraniční článek, jenž se nelíbil úřadům. Dále Tůma objasňuje, že celá situace byla zcela jinak: Po jubilejní výstavě, která se vydařila přes všechnu nelibost Němců, chtěli pořadatelé na výstavu pozvat i panovníka. Thun přislíbil, že se u panovníka za návštěvu přimluví, ale pod jednou podmínkou: Grégr měl v *Národních listech* upomínat lid, aby demonstrativně nevítal slovanské a francouzské návštěvníky výstavy, neboť se to nelíbí Němcům. Grégr odmítl, odmítl i podruhé. Thun ho tedy požádal, aby alespoň v *Národních listech* neoznamoval příjezdy vlaků, jež přivážejí francouzské a slovanské hosty – k tomu Grégr svolil. Když však přišel do redakce, byli už zpravodajové, kteří o výstavě informovali, pryč, proto na druhý den opět Grégrův list přinesl informace o příjezdu vlaků. Kvůli tomu prý odeslal Grégr omluvný dopis hraběti Thunovi.³⁴³ – Ten dopis, za který jej Masarykův tisk popotahoval.³⁴⁴

Po tomto vysvětlení žádal Julius Grégr po Masarykovi omluvu. Když se Masaryk neomluvil: „(...) rozčililo to dra Julia Grégra tou měrou, že hněvem všecek bez sebe odešel ze schůze výkonného výboru a doma ochuravěl návaly krve ku hlavě tak prudkými, že počaly se mu dělat temné a jiskrné mžítka před očima... Tehda prvně propukla jeho osudná nervová choroba, z níž neměl se více vybrati. (...)“³⁴⁵

Masaryk i po složení poslaneckého mandátu nadále sledoval české politické dění „(...) zprvu se pokoušel zasahovat do něho aspoň nepřímo – ovlivňováním svých realistických druhů Kramáře a Kaizla; to však vedlo jen k prohlubování sporů a posléze k úplnému rozchodu a přerušení komunikace. Masaryk zůstával jen věrným komentátorem a kritikem strany svobodomyšlné a v ní i svých někdejších realistických spojenců – sledoval, jak se oba časem přizpůsobují jejímu tradičnímu duchu a tím vzdalují programovým zásadám realismu – zásadám, s nimiž zprvu oba provázeli Masaryka při

³⁴² Grégrově smrti věnují *Národní listy* celé číslo: *Národní listy*, 5. 10. 1896, roč. 36, č. 274, s. 1-8. Zmínka o úmrtí je i v odpoledním vydání: *Národní listy*, 5. 10. 1896, roč. 36, odpolední vydání k č. 274, s. 1.

³⁴³ Tůma, K.: *Život Dra. Julia Grégra, slavného obrance svobody české*. Praha 1896, s. 395-398.

³⁴⁴ Například úvodník *Času* datovaný 14. 8. 1893: *Čas*, 15. 8. 1893, roč. 7, č. 28, s. 433-435.

³⁴⁵ Tůma, K.: *Život Dra. Julia Grégra, slavného obrance svobody české*. Praha 1896, s. 398.

vstupu do této strany v úmyslu pracovat k jejímu povznesení.³⁴⁶ Tento Masarykův zájem je nejvíce patrný z jeho úvodníků v *Čase*.³⁴⁷

Několikrát byl Masaryk nařknut, že svými přednáškami kazí mládež. Studenti měli ale na toto obvinění odlišný názor. Mnoho z nich prošlo v dětství katolickou výukou, během dospívání však ztratili víru – právě k těmto mladým jedincům se Masaryk nyní obracel, snažil se v nich znovu probudit lásku k Bohu.³⁴⁸ Touto myšlenkou se Masaryk hojně zabýval ve 4. a 5. ročníku *Naší doby*, kde o náboženství publikoval mnoho článků.³⁴⁹

7. února 1897 nečekaně zemřel Gustav Eim. Zprávu o jeho úmrtí otiskly následujícího dne *Národní listy*.³⁵⁰ Jeho nekrolog přinesl také *Čas*: „Černá obruba pondělních *Nár. Listův* hlásala neočekávanou zvěst: dne 7. února o 9. hod. več. Gustav Eim zemřel ve Florencii. Odebral se do Itálie na zotavenou uprostřed ledna, a daleko od země české zasáhla ho smrt. Gustav Eim je nejčelnějším žurnalistou českým za celé toto století. Stojí mnohem výše než Skřejšovský. Opustiv studia právnická (narodil se v Štáhlavech u Rokycan 1849), neboť byl rozeným žurnalistou, vstoupil roku 1870 do *Politik*, potom redigoval *Šimáčkovy České noviny*, od r. 1874 byl získán pro *Nár. Listy*, kdež redigoval lokální část a psal články. Roku 1879 poslán byl do Vídně jako zpravodaj z říšské rady. A tu teprv Eim ukázal všechny dary ducha svého, tu se rozvinul bohatý jeho žurnalistický talent. Jeho činnost novinářská byla přímo omračující a ohromující. (...)“³⁵¹

O týden později se *Čas* pozastavuje na tím, jak *Národní listy* přistoupily k jeho pohřbu. „1. Ani prapor z domu *Nár. Listů* nebyl vyvěšen; 2. ani redakce ani mladočeská strana neměly řečníka

³⁴⁶ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 152an.

³⁴⁷ *Čas*, 16. 1. 1897, roč. 11, č. 3, s. 33an, *Čas*, 23. 1. 1897, roč. 11, č. 4, s. 49an, *Čas*, 30. 1. 1897, roč. 11, č. 5, s. 65an. Všechny úvodníky jsou anonymní, ale lze je dle kritického komentáře a myšlenek přisuzovat Masarykovi. Srov: Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 152an, 370.

³⁴⁸ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 143.

³⁴⁹ Byla to především série článků nazvaná *Moderní člověk a náboženství*, která vyšla celkem v 8 číslech. Vycházela v podstatě přes celý 4. ročník, od 1. do 10. čísla, vyjma čísla 3. a 8. *Naše doba*, 20. 10. 1896, roč. 4, č. 1, s. 28-41 – *Naše doba*, 20. 7. 1897, roč. 4, č. 10, s. 911-921. V 5. ročníku vyšly na náboženskou tematiku například tyto články: *Moderní člověk a náboženství: moderní titanismus*. *Naše doba*, 20. 10. 1897, roč. 5, č. 1, s. 32-42 či *Moderní titanism. A. de Mussett: nemoc století*. *Naše doba*, 20. 11. 1897, roč. 5, č. 2, s. 142-157.

³⁵⁰ „Nezapomenutelný, milovaný kollega a přítel náš, pan Gustav Eim, geniální publicista a politik český, poslanec na říšské radě za města Litomyšl, Poličku, Ústí nad Orlicí, Českou Třebovou, Chotěboř, Skuč a Hlinsko, čestný měšťan mnohých měst a obcí českých a t. d., a t. d., zemřel včera dne 7. února o 9. hodině večerní ve Florencii, kamž se byl na zotavenou uchýlil. Český národ ztrácí v něm věrného, nadšeně oddaného syna a borce, žurnalistika česká vysoce vynikajícího pracovníka a redakce „*Národních Listů*“ druha neunavně činného, duchaplného, osobně milovaného a ve všem dobrém nad míru horlivého. **Nehynoucí čest a sláva jeho památce!** (...)“ *Národní listy*, 8. 2. 1897, roč. 37, č. 39, s. 1.

³⁵¹ *Čas*, 13. 2. 1897, roč. 11, č. 7, s. 108.

*nad hrobem Eimovým; 3. Redakce Nár. Listů úmrtí Eimovo odbyla (neuměla napsat slušnější úvahy o svém spolupracovníku, neuveřejnila soustrastné projevy ministrů atd). (...)*³⁵²

Během posledních let se Herben vypracoval na nenahraditelného Masarykova spolupracovníka. Nyní měl Masaryk *Čas* plně pod svou kontrolou. Pochybování o Herbenově kompetentnosti řídit časopis bylo pryč. „Každou středu v poledne přicházel k Masarykovi na poradu, a teď už stačilo několik stručných pokynů, aby se v příštím čísle Času objevily články podle Masarykových představ.“³⁵³

Během roku 1897 se rozvíjela socialistická aktivita. Již roku 1896 vznikla Dělnická akademie.³⁵⁴ Masaryk do *Naší doby* napsal, jak by měl vypadat její další program: „*Dělníci mají po soudu našem tři větší úkoly praktické. První: mít denník a vůbec organizovat a reorganizovat žurnalistiku. Nemýlíme-li se, tříští se síly žurnalistické a tím i výdaje předplatitelů. Druhé: dělnický dům v Praze. Také Plzeň a jiná města měla by tu započít. Doporučují se sbírky krejcarové. Konečně třetí: Zařizování konsumních spolků. Volby ukázaly dělníkům, do které míry menší živnostenstvo, na dělnictvu závislé, slouží jiným stranám proti dělnictvu. Vydalo se heslo: bojkot – ale to je heslo nápravě nevedoucí. Již z hospodářských důvodů dělnictvo samo musí být sociálním a tudíž se spolčovat ve spolcích konsumních.*“³⁵⁵

K 1. říjnu 1897 byl splněn první bod Masarykova programu Dělnické akademie. Tohoto dne se přeměnilo *Právo lidu*, vzniknuvší v roce 1893, na deník. Nadšené reakce přinesly jak *Naše doba*,³⁵⁶ tak *Čas*.³⁵⁷

³⁵² *Čas*, 20. 2. 1897, roč. 9, č. 8, s. 123an.

³⁵³ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 167.

³⁵⁴ „*Dělnická akademie ustavila se již na schůzi dne 27. září a jedná o ustanovení vyučovacího programu a cíle. Má býti zaveden trvalý kurs 2 – 3 letý, který by účastníkům podal všechno vědění lidské od počátku a soustavně, dále menší kursy o jednotlivých předmětech, přednášky z dějin jednotlivých oborů práce průmyslové, kursy těsnopisný, pravopisný, účetnický, hospodyňský atd. Věsti kursy uvolili se již četní příslušníci inteligence české, universita bude požádána o propůjčení místností. Kdo poznal, s jakou dychtivostí dělnictvo naše chápe všeliké příležitosti k sebevzdělávání, jak pozorným, bystrým a vděčným jest posluchačem každého věcného výkladu z kteréhokoliv oboru vědění, nebude o žádoucím úspěchu Dělnické akademie pochybovati.*“ *Naše doba*, 20. 10. 1896, roč. 4, č. 1, s. 73.

³⁵⁵ *Naše doba*, 20. 4. 1897, roč. 4, č. 7, s. 639.

³⁵⁶ „*Dne 1. t. m. vyšlo první číslo prvního sociálnědemokratického denníku českého. Kdo si přestaví, co znamená vydávati dělnický denník u nás za trvání novinářského kolku a zákazu kolportáže, za kaučukového výkladuparagrafů trestního zákona a četných úskalí předpisů tiskových, pochopí velikost tohoto podniku i jásavá slova sebedůvěry, jakými úvodní programový článek nového ‚Práva Lidu‘ novou ‚etapu‘, ku které jím dospívá česká sociální demokracie. Přejíce dělnickému denníku nejen vzniku, nýbrž i trvání a prospívání, sami jsme pochybovali, bude-li při nedlouhých celkem přípravách moci býti zabezpečen finančně i obsahově. Zatím první čísla prezentují se obsahem příznivě a odbyt předstihuje prý všechno očekávání. (...)*“ *Naše doba*, 20. 10. 1897, roč. 5, č. 1, s.

K *Času*, *Naší době* a *Právu lidu* přibyl koncem roku 1897 *Hlas*, slovenský měsíčník, vedený Vavro Šrobárem. Program nového časopisu, zveřejněný měsíc před samotným vydáváním, otiskl také *Čas*: „*Mladá generácia slovenská – tak zní rozhodnutí její – ustanovila v svojich augustových poradách, vydržiavaných za hojného účastenství 1897 v Turč. Sv. Martine, že založí mesačník, časopis pre poučenie, zábavu a politiku, ktorého prvé číslo vyjde na dvoch hárkoch pod menom Hlas v Ružomberku dňa 20. decembra 1897. Nový časopis zakladá mladá generácia preto, lebo za jedno cíti nevyhnutelnú potrebu, aby slovenská mládež po širom svete roztratená, mala jeden určitý a stály prítulok, svoje vlastné miesto, kde by skládala ovocie svojín duševných námah a prác, ďalej i preto, že zrostúc utěšeným počtom, i napriek všoliakým zovňajším prekažkám slovenská mládež chce vyprobovať svoje duševné sily, dosiaľ k všeobecnej škode ladom ležiace, v svojom časopise, chce sa prvej zdokonaľiť na menšej pode, než vystří na tvrdé a šíre pole verejného života, kde je třeba rúk zaoceľovaných, duševného obzoru rozšíreného a srdca v dobrou a láske k národu upevneného. Hlavnou a vůdcovskou snahou našou bude hľadať v našej domacej pode pramene čerstve a obživujúce ducha i telesné stránky slovenského národa, konečným cieľom našim je blaho jednotlivca i celku, jak po stánke duševnej tak i hmotnej; a posvač v živote národov vidíme, že sú nejdväťšími nepriateľmi onoho túženého blaha predne hrubé mravy, potom nízky stupeň osvety a konečne nespravedlivé spoločenské sriadenia a zákony, stále sa budeme dovolávať nápravy v tomto smere, a za svoju hlavní zbraň ako obranný prostriedok volíme si kresťanskú mravnosť, pravdivosť v smýšľaní a cítení a spavedlivosť pre náš národ. Boh nech nám bude na pomoci.*“³⁵⁸

Spolupráce s vídeňským *Die Zeit* fungovala. Masaryk od jeho redaktorů dostal nabídku, že z listu udělají filiálku pro české záležitosti v plné šíři za předpokladu, že o všech českých příspěvcích, od politiky po umění, bude rozhodovat právě on.³⁵⁹

Vztahy mezi Němci a Čechy se stále zhoršovaly, přibývalo konfliktů, a to nejen na politické scéně. Masaryk již v polovině roku 1898 přemýšlel o založení nové politické strany, rovněž pomýšlel na založení deníku, avšak bezvysledně. Nová politická strana by notně potřebo-

66an. Zpráva o novém dělnickém deníku je v témže čísle *Naší doby* ještě jednou, rubrice „Zprávy“: *Naše doba*, 20. 10. 1897, roč. 5, č. 1, s. 88.

³⁵⁷ „Nový denník *Právo lidu*, ústřední orgán československé strany sociálně demokratické, začal vycházeti 1. října za redakce pana Ant. Němce a vydavatelství p. Jos. Schustera. (...) Přejeme straně denníku, aby mohla co nejvolněji vyjasňovati svoje názory a zejména odrážeti nepravdivé útoky, jež se na ni činí od národních stran; se stanoviska žurnalistického vítáme nového spolubojovníka!“ *Čas*, 2. 9. 1897, roč. 11, č. 40, s. 635.

³⁵⁸ *Čas*, 20. 11. 1897, roč. 11, č. 47, s. 737.

³⁵⁹ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou* 3. Praha 2004, s. 210.

vala svoji tribunu. Proto na přelomu let 1898-1899 Masaryk připravoval nový plán – přetvořit *Čas na deník*.³⁶⁰ Na takový podnik bylo třeba peněz, ty se ovšem sehnat nepodařilo.³⁶¹

Masaryk o žurnalistice: „Žurnalismus je do veliké míry moderní způsob práce myšlenkové. Myslíme telegraficky a stenograficky, t. j. žádáme si poučení krátce a dobře a hodně mnoho. Chceme zvědět všecko, velké, malé, důležité, nedůležité. Novinář musí proto býti lakonický (stručný) a může být, smí-li předpokládat základní vzdělání čtenářovo hlubší a všeobecné. Žurnalista sám však vzdělání to musí mít – nemá-li ho, je nádeníkem v pravém slova smyslu – efemera, ba méně: je náhodník, člověk, stroj minutový. Má-li vzdělání, jež sám předpokládat má u svého čtenáře, je moderní mistr slohu a virtuos myšlení. U nás žurnalistika od samého počátku měla důležitost tím větší, že neměli jsme tak bohaté literatury knižní a časopisové, jako národové jiní. A měli jsme již žurnalisty výtečné. Německy čelili cizině, český sloužili lidu. Palacký byl žurnalista, a byl jím především Havlíček. Žurnalistu jakým byl Havlíček, může nám cizina závidět – jak krásné to zase budou doby, až český novinář z Havlíčka bude hledat poučení, jak má pracovat! Avšak sotva odstoupil Havlíček, nový parlamentární život a zejména aktivní politika ve Vídni mladším žurnalistům přivedla cizí vzory, hlavně vídeňský, a na těch vzorech klesla žurnalistika, jako cizími vzory naše básnictví často klesá, třeba čerpá z nich bohatší obsah...“³⁶²

³⁶⁰ Polák, S.: *Za ideálem a pravdou 3*. Praha 2004, s. 213an.

³⁶¹ *Čas* vycházel ještě téměř po celý rok 1899 jako týdeník

³⁶² *Duch novin*, 25. 2. 1930, roč. 3, č. 2, s. 51.

5. Závěr

Tomáš Garrigue Masaryk překypoval nevšední životní energií, jež se u něho projevovala již od mládí při touze po vzdělání. Byl to člověk pevných morálních zásad a velkých životních ideálů, které procházely obtížnou zkouškou hned po jeho příchodu do Prahy roku 1882. Potřeba vyjadřovat se k veřejným otázkám jej přivedla do mnohých problémů.

Při zakládání časopisu *Athenaeum* měl jasnou představu o změnách, kterými nutně musí česká inteligence a vědecké myšlení a uvažování projít. Pozornost obrátil především směrem ke všeobecné aktivizaci společnosti. Zde se plně projevil jeho smysl pro politické a sociální otázky. Masarykovi nešlo jen o dočasnou změnu, byl si vědom, že musí jít o trvalou přeměnu poměrů.

V polovině 80. let zachvátil českou společnost rukopisný spor, který se přesunul z vědeckých pracovišť na stránky novin. Vlastenečtí novináři, zvláště z *Národních listů*, ovlivňovali veřejné mínění. Mnohdy jejich články mívaly urážlivý charakter a zasahovaly také do osobního života rukopisných odpůrců. Nutno podotknout, že Masaryk se k tomuto stylu nikdy neuchýlil. Ve svých projevech se snažil být stále věcný a soudný, i když si vždy šel za svým cílem a nikdy neustoupil.

V roce 1886 přibyl na Masarykovu stranu v tomto nerovném boji mladý žurnalista Jan Herben se svým listem *Čas*. Herben byl připraven hned poskytnout prostor v *Času* Masarykovi, ve kterém spatřoval svůj vzor, profesní i lidský, a chystal se jej následovat.

Koncem 80. let vstoupil Masaryk do politiky. Ne ovšem proto, aby zde budoval kariéru, ale aby mohl nadále realizovat svůj záměr na povznesení české vědy a společnosti vůbec. Po vstupu do mladočeské strany roku 1889 a úspěchu ve volbách o dva roky později se Masaryk stal říšským poslancem ve Vídni, kde hájil práva své rodné země. Poslaneckého mandátu se však roku 1893 vzdal. Téhož roku založil revue *Naše doba*, jež měla vzdělávat širší obecnost.

Masaryk měl silné vlastenecké smýšlení. V tomto duchu se rovněž nesla i jeho veškerá žurnalistická aktivita ve všech třech hlavních listech: *Athenaeu*, *Času* a *Naší době*. Masaryk se nebál vystoupit z davu, nebál se kontroverzí a konfliktů. Když byl přesvědčen o své pravdě, byl připraven za ni tvrdě bojovat. Lze dokonce říci, že si ve sporech liboval.

Masarykův vliv na studenty a mládež obecně byl obrovský. Sály při jeho přednáškách byly vždy beznadějně plné. Mohl za to nejen jeho přístup ke studentům samým, ale i způsob, jakým přednášky vedl.

Obecná charakteristika Masaryka jako žurnalisty není snadná. Pro svůj tisk stále hledal nové talenty, mladé lidi s podobným smýšlením, kteří by stejně kriticky jako on, hodnotili veřejné dění. Žurnalistická činnost byla pro něho jedním z nejdůležitějších prostředků, mimo přednášek na univerzitě a v různých spolcích, pro komunikaci s veřejností, proto ji bral vážně. Jeho zájem nebyl pouze vědecký, množství případných odboček od jeho hlavních oborů bylo velké, okruh jeho vědění široký. Masarykovým novinářským vzorem byl dozajista Karel Havlíček Borovský, ke kterému jej poutal nejen způsob práce, vášnivý projev, neutuchající činnost, ale, a to především, jakési poslání čtenáře vychovávat.

6. Summary

Thomas Garrigue Masaryk was very active. He was a man of strong moral principles and great ideals of living, which went through difficult tests straight after his arrival in Prague in 1882. The need to comment on public issues led him to many problems. The creation of *Athenaeum* had a obvious conception about the changes which Czech intelligence and science had necessarily go through. Masaryk did not set himself just for temporary changes, but he was also aware that they had to be permanent.

In the mid 80's Czech society was engulfed by controversial manuscripts which moved from a scientific workplace to pages of newspapers. Patriotic journalists, especially from *Národní listy*, influenced public opinion. Their articles were offensive and they often extended into the personal lives of manuscripts opponents. It should be noted that Masaryk had never resorted to this style. He was always pragmatic in his language.

In 1886, Masaryk welcomed a new co-worker to his side, Jan Herben and his magazine *Čas*. Herben was ready to provide a space in *Čas* for Masaryk in whom he saw a role model, both professional and human, and he was also prepared to follow him.

In late 80's Masaryk entered politics. Not for career perspective, but to be able to implement his plans to elevate the Czech science a society in general. After joining „mladočeská“ party in 1889 and its success in elections two years later, Masaryk became a member of parliament in Vienna, where he defended the Czech rights. He resigned from the parliamentary mandate in 1893. The same year he founded *Naše doba*, which was to educate a wider audience.

Masaryk was a patriot, which was also reflected in his journalistic activity in *Athenaeum*, *Čas*, and *Naše doba*. Masaryk was not afraid to stand out of the crowd, he was not afraid of controversy and conflicts. When he was convinced he was right about something, he was prepared to fight hard for it. One could even say that he thrived in disputes. Masaryk's influence on students and youth was great.

General characteristic of Masaryk as a journalist is not easy to make. For his journals, he was still searching for new talents, young people who assessed public affairs as critically as he did. Journalism was for Masaryk one of the most important medium to communicate

with the public. Masaryk's journalist model was Karel Havlicek Borovsky, because of his way of working, passionate speeches, an unflagging energy, and, above all, a „mission“ to educate readers.

7. Použitá literatura

- Balík, S., Hloušek, V., Holzer, J., Šedo, J.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2004
- Belza, I.: *Česká klasická hudba*. Praha 1961
- Beránková, M.: *Dějiny československé žurnalistiky I. díl*. Praha 1981
- Budín, S.: *Jan Neruda a jeho doba*. Praha 1960
- Čapek, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha 1969
- Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká a slovenská politika 1882-1910*. Praha 1999
- Emery, E.: *The press and America: an interpretative history of journalism*. London 1962
- Grégr, J.: *Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského*. Praha 1886
- Herben, J.: *Kniha vzpomínek*. Praha 1935
- Herben, J.: *Proti proudu*. Praha 1997
- Herben, J.: *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osloboditele*. Praha 1946
- Hoch, K.: *Dějiny novinářství od r. 1860 do doby současné. In: Československá vlastivěda VII. Písemnictví*. Praha 1933
- Ivanov, M.: *Tajemství RKZ*. Praha 1969
- Jirák, J., Köpplová, B.: *Masová média*. Praha 2009
- Josek, O.: *Život a díla Josefa Kalouska*. Praha 1922
- Kočí, J.: *České národní obrození*. Praha 1978
- Kolektiv autorů: *Panorama české literatury*. Praha 1994
- Končelík, J., Večeřa, P., Orság, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010
- Kovtun, J.: *Slovo má poslanec Masaryk*. Praha 1991
- Kořalka, J.: *Češi v habsburské monarchii a v Evropě 1815-1914*. Praha 1996
- Kramář, K.: *Paměti Dra Karla Kramáře*. Praha 1938
- Lenderová, M., Jiránek, T., Macková, M.: *Z dějin české každodennosti*. Praha 2010
- Machačová, J., Matějček, J.: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Praha 2010
- Machovec, M.: *Tomáš G. Masaryk*. Praha 1968
- Malíř, J., Marek, P. a kolektiv: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu 1861-2004. I. díl: Období 1861-1939*. Brno 2005
- Marek, J.: *Česká moderní kultura*. Praha 1998

Marek, J.: *Jaroslav Goll*. Praha 1991

Masaryk, T. G.: *Juvenilia: studia a stati 1876-1881*. Praha 1993

Masaryk, T. G.: *Z počátků Athenaea 1883-1885*. Praha 2004

Masarykův sborník

Nejedlý, Z.: *T. G. Masaryk I. díl. Kniha první*. Praha 1949

Nejedlý, Z.: *T. G. Masaryk I. díl. Kniha druhá*. Praha 1950

Nejedlý, Z.: *T. G. Masaryk IV. díl*. Praha 1937

Opat, J.: *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*. Praha 1990

Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka*. Praha 2003

Otáhal, M.: *Význam bojů o rukopisy*. In: *Masarykův sborník VII*. Praha 1992

Pacovský, J.: *Historie budovy Národního divadla*. Praha 1983

Polák, J.: *Česká literatura 19. století*. Praha 1990

Polák, S.: *Za ideálem a pravdou I*. Praha 2000

Polák, S.: *Za ideálem a pravdou II*. Praha 2001

Polák, S.: *Za ideálem a pravdou III*. Praha 2004

Rejchrt, I.: *Athenaeum a literární věda*. In: *Masarykův sborník 11-12*. Praha 1999-2003

Řepa, M.: *Julius Grégr ve sporu o Rukopisy*. In: *Bratři Grégrové a česká společnost druhé poloviny 19. století*. Praha 1997

Skilling, H. G.: *T. G. Masaryk. Proti proudu 1882-1914*. Praha 1995

Soubigou, A.: *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha 2004

Syllaba, J.: *Jan Gebauer*. Praha 1986

Šolle, Z.: *Století české politiky. Od Palackého k Masarykovi*. Praha 1998

Švehla, J.: *Jan Otto. Kus historie české knihy*. Vimperk 2002

Tůma, K.: *Život Dra Julia Grégra, slavného obrance svobody české*. Praha 1896

Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982

Vojtěch, T.: *Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách*. Praha 1980

Vopravil, J.: *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Praha 1973

Zika, J.: *Masaryk a literatura*. In: *Masarykův sborník VII*. Praha 1992

7.1 Seznam použitých periodik

Athenaeum

Čas

Časopis českého studentstva

Čech

Duch novin

Hlas národa

Moravská orlice

Naše doba

Národní listy

Osvěta

Politik

Světobzor

Vojenské listy

7.2 Elektronické zdroje

Ottův slovník naučný

8. Seznam příloh

- I. A První Masarykův článek – *Moravská orlice* 23. 4. 1876
- I. B První Masarykův článek – *Moravská orlice* 27. 4. 1876 (druhá část – dokončení)
- II. První číslo *Vojenských listů* – periodika, které začal vydávat Ludvík Masaryk za Tomášovy finanční podpory
- III. A, III. B Článek Tomáše Masaryka ve *Vojenských listech* 20. 1. 1878
- IV. Obálka 1. čísla *Athenaea*
- V. A, V. B Ukázky stylu a formátu článků v *Athenaeu*
- VI. A, VI. B Masarykův článek v listu *Politik*, kvůli kterému ztroskotala spolupráce s Juliem Grégrem 6. 10 1885
- VII. A, VII. B Masarykův článek v listu *Politik*, kvůli kterému ztroskotala spolupráce s Juliem Grégrem 7. 10 1885
- VIII. Ukázka článku *Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského v Národních listech* 4. 3. 1886
- IX. Fejeton Jana Nerudy v *Národních listech* 19. 9. 1886
- X. Článek *Filosofové samovraždy* v *Národních listech* 19. 2. 1887
- XI. Obálka 1. čísla *Naší doby*
- XII. Ukázka Masarykova článku v *Naší době*
- XIII. Ukázka Masarykova článku v *Naší době*
- XIV. Inzerce v *Národních listech* na druhé číslo *Naší doby* 12. 11. 1893

VOJENSKÝ ORLÍČEK

Číslo 96.

V Brně, ve čtvrtek 27. dubna 1876.

Ročník V. (XIV.)

Na „Moravský Orlíček“ předplatit se v Brně: měsíčně 1 zl.; — čtvrtletně 3 zl.; — půlletě 6 zl.; — celoročně 12 zl. — Za došlou do domu plat se měsíčně 10 kr. — Poštou: měsíčně 1 zl. 25 kr.; — čtvrtletně 3 zl. 75 kr.; — půlletě 7 zl. 50 kr.; — celoročně 14 zl. Jednotlivé čísla prodávají se za 4 kr. — Redakce v „Bezdělném domě“, Eliščiná třída. — Administrace a expedice ve Ferdinandově ulici naproti nádraží sev. dráhy. — Listy přijímají se jen frankované až na reklamace, kterých když 1900 nezapřítelují, netřeba frankovat. — Rakouský se servizní. — Inzeráty počítají se po řádkách. — Předplatit peníze a osobní poplatky platit se pouze v administraci v Brně.

K záležitosti východní.

Nabývá nastal mimo nepravděpodobný, jež se stále svádějí, od několika dní klid. Není to však klid míru, je to spíše dusné ticho, jak předehrává bouři. A bouře patří nevídaně daleko. Odvrácení její zále se byti nemožné a všechny snahy velmocí budou asi v bezku muset se omezit na to, aby obžena byla na území turecké a nezasažila také sousední země.

Vše nasvědčuje tomu, že to bude asi turecká vláda sama, která ztíží plány hraběte Andriássyho, aby Srbsko a Černá Hora nebyly do boje strženy. V Carhradě převládá opět bojechtivost a jmenovitě známého Dervise pápou ministrem války vykládá se ve smyslu válečném. Turecké listy, mezi nimi ovšem také „Nová Presse“, ujišťují, že Turci jsou znamenitě připraveni i že si troufají Srbsko i Černou Horu přemoci a třebas i zneškodniti. O bojechtivosti Turků nikdo nepochyboval, ovšem ale státnici evropské vždy pochybovali o tom, že by turecká moc byla s to požáť jednou rozhodným údusiti. Chvástností Turků a jich ponaháčů nedává se již nikdo oklamati a zejména se jí dají zastřasiti Jihoslované na pohořelém balkánském. Ani rozpoutání náboženského fanatismu moslemů, kterým se v poslední době vyhrožuje, nezmení ani věřit něčeho. Islam sklesl hluboce v mravní a v každém jímém ohledu, dnové slávy jeho minuli, a třebas se snad podarilo rozrušiti náboženský fanatism jeho vyznáváčů, hmotně síly jejich nebudou nikdy v poměru k úloze, kterou by snad chtěli podniknouti.

Čin dále postupuje vývin otázky východní, tím rozhodněji ukazuje se, že tak zvaný spolek tří císařů nikterak nebyl s to způsobiti, aby Rusko vzdalo se své úlohy co moc slovanská a tudíž také co ochránce Slovanů tureckých. Hrabě Andriássy však jako by nic dosud vězí v úhlavní, že všelijakými „opravami“ lze zaržeti katastrofu a očištění jeho opět podezřelým společenstvím přetržení otázky zakročení. Záměry jeho jsou známé. Co Maďar opírá se každému zřízení Rakouska územní slovanským, podobně se obává zřízení nového samosprávného státu slovanského na našich jižních hranicích nebo rozšíření Srbska a Černé Hory. Výhradním předmětem jeho snah je, aby jakýmkoli způsobem zachoval byl nynější stav.

Kdyby záleželo pouze na hraběti Andriássym, mohlo by se bezpochyby zcela doopravdy rokovati o možnosti rakouského zakročení ve prospěch ohroženosti panství tureckého v Bosně a v Hercegovině. Ale hrabě Andriássy, ačkoli v otázce východní hrál prím, není rozhodující osobností v evropském konverzu a tak musí při svých rozhodnutích mimo své přání býti ohled na rozličné okolnosti. Jednotvárného zakročení Rakouska Rusko nikdy nepřipustí. Společné zakročení s Ruskem mělo by patrně za následek opětnou údlodost po r. 1863, kdy Rakousko Slesavě-Holštínu pomohlo dobytí — pro Rusko. Na samovolné zakročení Rakouska odpovědělo by Rusko vyslaním vojska do Itálie. Obějí možnost je velmi povážlivá a proto si to asi hrabě Andriássy rozmyslí, než ponese káži Rakouska na trh.

Proto také nelze pomysleti na nějaké zakročení ani v případě, když Srbsko a Černá Hora zasáhnuv v boj. Na zájmáňkách k započeti boje oběma státním věru neschází a svědčí to skutečně o velké míře trpělivosti, pakli z četných vzávisavostí Turků došlo si nezřeteli zájmáňku k započeti boje. Na hranicích obou zemí stojí velká turecká moc, jsou každou chvíli pohotové ku vypádu. Na na hranicích srbských bylo již národní vojsko nuceno brániti zemi proti vypádu jednotlivých tluputurských.

Všecky evropské listy povážlivě situaci na Východě velmi povážlivou. Tak píše „Ang. alle Ztg.“: „Vojenské přípravy, jež byly Ruskem a Rakouskem včeri povstání na Dunaji znovu učiněny, poukazují s dostatek k tomu, že oba sousední státy Turecka přípravy jsou na brzké vypuknutí katastrofy. V berlinských kruzích politických neslibují si žádného výsledku od nových sáh diplomacie, aby zmatky na pohořelém balkánském mýnyni prostředky byly rozřešeny.“

Za takových okolností není těžko předvídati, že diplomatická kampaň hraběte Andriássyho v otázce východní bude velmi chudá na skutečné úspěchy. Turecko jednou propadlo svému osudu a žádná moc není s to udržeti jeho padl. Tožik ovšem již dokázáno, že Rakousko nebude mít z pádu toho žádné vyhody, ale zdálo se mžáče se nazývá úspěchem, o tom třeba jen pochybovati.

Rusko, které dosud nechtělo hraběte Andriássyho vyčerpávat se prostředky k uhasení požáru, vystupuje

čím dále tím určitěji se svými záměry, aby osvořilo křesťany turecké a tak odvrátilo jeden z následků křimské války. Ze ruch pro svržení panství tureckého dochází v Rusku nejvýdatnější podpory. Je známo a očišosově hrabete Andriássyho, kteří nedávno ještě ujišťovali, že Rusko podporuje jeho postislavskou politiku, upadají nyní v opačný extrém i ujišťují, že jest to vlastně Rusko, které umožňuje postálčním vedení války a které také Srbsko a Černou Horu peněží a zásilkami zbraně posílpuje.

Tožik je jisto, že napnutost dosáhla již nejvyššího stupně a že v několika dnech musí se jiz stát rozhodnutí v tom neb onom smyslu. Srbské a Turci stojí již proti sobě ve zbraní a že takový stav není se dlouho udržeti, netřeba tépr dokazovati. Podobně je jisto, že údlodost shledají Rusko na straně přátel Sionanstva.

Theorie a praxis.

II.

Poznáti sebe samého je prv největší úkol, jenž člověku státníci můžeme: báh deličky okrádali si chrám svůj nadpisem „poznajte sebe“ a Sokrates od téhož boha za nejmaudřejšího byl prohlášen, protože poznal sebe o moudrosti vlastní velmi pochyboval. Jako filosofie nepočala prozkoumání přírody lidské, nýbrž světa vnějšího, který lidstvo na nižším stupni rozvoje a vyvinutí stojí více poutal a zajímal, než svět vnitřní, takže i věda politická zanevřelá zřetel svůj obrátila a posud obrací na svět vnější a na „sousedy“ své. Přezívající takto nezdráka to, co by jí nejlépejší býti mělo — domácnost.

Chtěné, prv, mají velmi rozsáhlou literaturu zeměpisnou; jest známo, že všechna díla ta pojednávají jen o vlasti jejich: mnozí za zlé měli obyvčetním „ře-štrédu“ sobectví této, a snad právem; ne však bychom si z dikuru tohoto velmi dobře mohl vybrati mohli, ať snad třeba nebude od Čiánů něčím se tomu, co kratičké rozvážení nám na ruku dá. — Kdo stroj složitý a v práci udržeti chce, musí stroji důkladně rozuměti, musí stroj zevrubně znáti. Kdo stát spravovati chce, stroj jistě nekomplikovanější, faktičtější jednotlivé části jeho dobře znáti, chtějí-li jisty úkolem diviti; státům tedy a všude každý, jenž o záležitostech státních mluvíti chce, ať si všeho drive jednání znalost, v kterém jímá býti chce. Jelikož však žení mrtvé nevládne, musí vše, co na zemi té se vyskytuje, bohdě seznáti, studovati a pak na základě vědeckých pravidel, pokud už státi jsou, rozsvětiti a opatření svá činiti.

Vím, n. př. že se nyní v Prusku veliké práce věnuje zeměpisu a hlavně výskupu Rusi samé; snad by nekdě v údlodosti té čisté výskupu interes hledati mohli; avšak kdo prohlásí k nutnosti žení tak rozsáhlou a různovárnou spravovati, kdo si vzpomene na strategické postování a vůbec spěky jiné, pro vládu nutné postinuky, např. v podporování zeměpisu, kterémuž tam hlavně vláda přeje, doopravdy zeměpisu, nutno seznáti vlastní a pak i sousední zemi, má-li náležiti řízení býti.

U nás posud u věci této velmi málo čineno; my posud nemáme ani poradně a důkladně sečetní obyvčetelstva dle národnosti; posud nemáme pořádně jednotlivá území a nemáme tedy, jak přírodně částec v jediný celek sestavití možno. Jak poznání žení je nutné pro státníka, poví mu slávy spisovatel německý Cotta v nejnovějším díle svém o zeměpisu v přítomném čase, poukazuje k různé tvárnosti Německa a dokazuje, že sjednocení Německa, jak si tí křev „vlastenci“ přejí, lichým je práním opírajícím se o holé nemožnosti; Bismark si sotva hlasu tohoto všimnul, neboť jemu theorie a praxis jsou sto a jedno.

Důklad pocháť ona nezalost paněně, kterou ve všech skoro časopisech našich nalobáme? Kdo by z listů rakouských duzeleteli se chtěl o povaze těch kterých národnosti državy naší, pochodil by právě tak špatně, jako ten, jenž by v listech našich — vyjímám vždycky některé — pravý názor o naroděch, s nimiž se stýkáme, ať přátelsky neb nepřátelsky si sjednotiti chtěl. Doklad máme n. pr. o údlodostech, paněněch a jednotlivých stran o otázce východní. Z této theoretické nezalosti pravých poměrů plyne ona nesnášlivost v praktickém životě, která někdy až k zrušivosti se podnává. Proto nemáme s to chladně rozvažovati o záležitostech svých i cizích, proto že je neznáme; neboť doznáme-li jednou pravou jich postlátu, nebudeme schopni buod tak a brzy zase jinak souditi, jelikož neznáme a nemáme volání domů vši všechny jednat a touze cestou se bráti; tož snad Baconova slova, věda je moc! Dlužno nám tedy poohlédnouti se napřed, zda-li vůbec státa vedly stát-

nické; Plato, jak už řečeno, chtěl aby filosofové vládili národů. Lichbie se svého stanoviska si žič čemky a snad by někdo u nás v Rakousku nílozky za státníky povýšiti chtěl donouvaje se, že by znalce různých řečí našich nejlépe nás říditi mohl.

Povíme si tedy přístě něco o politice jako vědě a pak čtenář se dozví, proč jsem volně rozpravy své nadepsal „theorie a praxis.“ Dr. r.

Politické zprávy.

Uherští ministři vrátili se do Vídně, aby tam ve společné poradě podali návrh o tom, jak v Pěsti porůditi. V Uhrách zatím jako na komando se nariká na povolnost ministrů uherských, patrně za tím účelem, aby tito ve Vídně ještě další ústupky mohli vymoci. Bezpochyby nebude křik na darum a tak nám ráznost ministerstva dopomůže k dalšímu ještě „vyhodom“ Páni ústavní nemají při tom jiné bolesti, než aby v nýneji, tak náramně mřumiloně době co nejdříve bylo provedeno odzbrojení, za kterozv přínosu svolali na čtvrtek poradu. Frase jsou ovšem lacinější nežli skutky.

V Čelovci, hlavním městě Korutonska, utrpěli ústavní při volbě obecního zastupitelstva v třetím sboru porážku. Zvoleni byli kandidáti federalisti, mezi nimi i poslanec Einspieler.

Ze Stenu se oznamuje, že nový pokus, aby uprchlíci hercegovští v Dalmacii přeměnili byli k návratu, zůstal maršiv. Mluví jejich prohlášení, že se vrátiti nemohou i že zůstanou i na daleko od ochranou císaře rakouského.

V Kobane svlečna byla dne 23. pátku mezi Turky a porvalci z Motaice. Turci byli poraženi i ustoupili k Brodu.

„Glas Cernogorca“ popírá, že by Nikšice z Černé Hory se zasobily a tato že by provozovala dvojitou politiku a panoví dále: Knize Nikšica a Černá Hora nepřiprání na svůj prospěh, jediným cílem knizeze i země jest blaho a svoboda Hercegoviny. Přijetí dofa, hdy zřejmě bude lze mluvit o tomto působem. Kdybychom byli nuceni, snad na slovo národní vějí, o tom promluvíti, objevili bychom vějí, kteréž by postání velmi objasnily. — Zprávy z Trebigne oznamují, že Turci v Itálie a Korytu od poselství byli přepadeni a větších částec zřetel utrpěli, než v bitvě u Dugy, kdež zřetely turecké 1800 mužů omráčily.

V záležitosti východní. „K. N.“ píše: Rusko dovolilo Černé Hore, aby začala válku i sibiho jí Hercegovinu. V ložnici knizeze Milana nalozem byl list s výhrůžkou, že knizez bude zavazčen, neznáme-li výklu. Knizez Milana vydá prohlášení, ve kterém obáholu mohlo být zřetel armády, následkem slůzku turecké moci u Nise. Na Temešvár a Bazias dopovají se tajně do srbska koně, zbraní a sukna. Sukno přichází z Ilma.

Z Dubrovniku se telegrafuje: V pítěk došla povstalská tlupa Alexy Jakšice 40 koni a tureckou epži. Dne 24. přezáta tážž tlupa vřomot pátku proti turecké přesile u Tarnopoljana. Z povstalské bylo 11 poráženo, Turci měli 12 mrtvých a více raněných.

Posádka Nikšice učinila společně s obyvatelstvem vypad ku Presjece, aby se zmocnila zásou od Mocharta pase tam zanechanych. Vypad byl však odlečtinu povstalské překazen.

V Berlíně udala se údlodost změna ve vládě. Předseda úřadu říšského kancelerství Delbruck zadal za poustusnou, kterou čisat přijal. Stalo py se to pro neshody mezi nim a říšským kanclerem Zupmav; jest také, že Delbruck odstoupje právě ve chvíli, kdy nastává na sněmu prašském údlodost rokování s říšským zeměním zákonů. Od odstoupení jeho očekává se zejména rozhodnutí evbat v politice finanční. Také postavení ministra finanční Camplausona je pry ohroženo.

Ve Francii vynesly první dme za první čtvrtletí právě tolik jak bylo rozpočteno; vnos dan nepřipadá obnášel však o 20¹/₂ mil. více nežli bylo rozpočteno, o 1¹/₂ milionů více nežli v stejném období roku minulého. Takový výsledek jovi se sotva pet let po ukončení zhoňbné války i podává nepřesně svědčeti jak o životní síle národa francouzského tak i o moudře vnitřní politice vlády.

Slavnost Palneckého.

Reč dra. Biegeva:

Slavnost státek rodin, státek gosho otec, státek mého otec; státek otec našich snah, našich úspěchů a našich mžáží. Slušet, alychou podzřítel Va-berri, kterých jste z daleka přišli sem mezi nás, abyste se potěšili v kulm radovánem, vítajte nám! Netřeba zřetel, abych Vám vzhlávil zvláštím dá, netřeba Vám zde prokazovati zvláštím řeč,

I. B

č. 1-16

VOJENSKÉ LISTY.

Vydavatel a odpovědný redaktor:

LUDVÍK MASARYK.

Cenka 3

Číslo 1.

V Brně, dne 20. ledna 1878.

Rokník I.

Vydávají se každou sobotu. — Redakce, administrace a expedice jest v Brně na Velké Pekařské ulici č. 23 ve přízemí. — Předplatné činí celoročně 5 zl., půlročně 2 50 zl., čtvrtročně 1 25 zl. Jednotlivá čísla prodávají se, pokud v zásobě jsou, po 10 kr. — Všecky dopisy a záležitosti týkající se buď redakce buď administrace budiž laškově frankovány. — Reklamae se nepřebíjí a nefrankují. — Inseráty počítají se za cenu levnou. — Upomínky jdou na účet odběratelův. — Odběratelství přestává toliko výslovnou výpovědí u administrace „Vojenských Listů.“

František Josef I.

Viribus unitis!

Viribus unitis!

Zachovej nám, Hospodine,
Cisare a naši zem!
Dej, at z viry moo Mu plyne,
at je moudrým vladařem!

Hajme vždy koruny Jeho
proti nepřítelům všem:
osud trůnu Hababurského
Rakouska jest osudem.

vysloví se ze dvou osudných slov jedno, buď „schopen,“ nebo „neschopen.“ Jestli schopen, dovolí se branci, aby se rozhodl pro tu neb onu branži. Volba vojenských odborů jest branci částečně ponechána; nevysloví-li se v té příčině nikterak, ustanoví komise dle svého dobrozdání a potřeby, kde bravec vojenskou službu nastoupiti by měl. Po prohlídce ustupuje jeden bravec místo své druhému a když opustil sál, odebere se do předsíně, kdež se obleče a byl-li odveden, udá se mu, ve kterou hodinu dostaviti se má ku přísaze. Ku přísaze seřadí důstojník odvedené brance tak, aby předřikávání přísazné formule dobře slyšeti, křucifix viděti mohli a sami také dobře slyšáni byli. Každý bravec pozdvihne dva prsty pravé ruky a přísahá věrnost a oddanost svému císaři a králi. Při přísaze není dovoleno nikomu, aby měl ruka-
vičky navlečeny. Přísaha vojenská koná se slavně za největšího ticha. Důstojník předřikává přísahu zřetelně a taktéž zřetelně říkají branci po něm. Strážlivost jest jednou z nejpřednějších podmínek, které každý odvedený bravec vyhověti musí. Po odvodě dostávají branci odvodní listiny, ve kterých jest zaznamenáno, ku kterému pluku byl bravec odveden, a pak kdy a kam se dostaviti čili „narukovati“ má. Obvyčejně povolávají se branci ku dni 1. října. Když pak rozhodná doba nadejde a nastávající obrance vlasti s domovem se rozloučil, jest mu jíti do nejbližšího přepravního domu (Transporthaus), aby odtud závčas ku pluku poslán byl. Pozdní dostavování se k vojsku přísně se tresce. Zároveň dovoleno jest brancům na vlastní útraty ku pluku se odebrati a tam příchod svůj ohlásiti. Brancům dovoleno jest jakožto vojenský odznak čepici nositi, jiného oděvu vojenského nebo zbraně upotřebiti nesmějí. Kdo tyto předběžné věci vykonal, stává se bojovníkem v pravém toho slova smyslu a vrádem bývá mezi své druhy, kteří povinni jsou v případě potřeby život svůj za císaře a krále svého obětovati.

Něco o samovraždě ve vojstě.

Jestli smutným úkazem osvěty a vzdělanosti novověké, že se všude, ve všech zemích obydlených národy vzdělanými množí počet těch, jenž se životem samokojení nejsouce, smrtí samovolně vyhledávají. Ve Francii, kde se velmi mnoho samovražd páše, umírá takto ročně asi 6—7000 lidí a slavný badatel v oboru tomto pronesl mínění, že se ve Francii v první polovici našeho století aspoň 300.000 lidí dobrovolně zabilo. Jak asi veliký počet samovrahů byl by ve všech zemích evropských?

Rozumí se samo sebou, že to, co o společnosti naší vůbec, i o vojsku zvlášť platí; zajímavě však jest zvěděti, že počet sebevražd u vojska poměrně mnohem větší jest než v občanstvu. U nás v Rakousku připadá na 69 civilních sebevrahů asi 140 vojenských; v Sasku, kde vůbec velmi mnoho samovražd se koná, připadlo roku 1869/70 na 640 vojenských 362 civ. samovrahův. Ve Francii zabíjí se z 1000 vojinův asi 0·62, v Anglii jen 0·31 z tohotéž počtu. V Paříži páchány byly mnohdy samovraždy takofka epidemicky. Napoleon I. vydal denní rozkaz, aby vojini smrtí takovou nevyhledávali. A r. 1861. měl maršálek Magnan k shromážděné armádě za touže příčinou asi tuto řeč: „Voják, jenž se zabíjí, páše skutek zbabělosti a nevědomosti: život nepatří jemu, nýbrž státu a vlasti, jenž položiti má v čas nebezpečnosti, život jeho patří vojsku, kterémuž pak scházeti bude v době bitvy a vítězství. Nepodlehajte bázlivosti a slabosti snad pro malicherné osobní zlo, aneb dokonce pro tu kterou malichernost a titěrnost provinivše se snad ve službě; nejste-li s to, abyste spokojenost srdce svého nalezli, přijďte ke mně a vojín porozumí vojínu. Já vás pak upamatuji na povinnost vaši, zachovám vás rodině, Francii, císaři, jenž vás miluje a jenž na vás spolehá!“ Rozkaz tento měl v armádě francouzské velmi dobrý výsledek.

Proč však se poměrně více vojáků zabíjí než civilníkův? Voják jest uvyklý na nebezpečnost života, proto se smrti tak nebojí a má vždy zbraň smrtonosnou po ruce. Mnoho však působí přísnost a pořádek — disciplina — a vznikající z ní strach trestu; ti, jenž práci a přísnému pořádku se přiči, snadno smrti samovolně v náručí se vrhají. Mnozí se ubíjí pro dluhy. Opilství, jemuž se posud mnozí oddávají, vyžaduje rozličné tresty, následkem kterých se pak často samovraždy konají. Vůbec nesmíme opomenouti podotknouti, že mravnost u některých nižších tříd vojska není ještě na tom stupni, na němž by měla býti a že se ve mnohých případech

nevyrovnaná mravnost, která ovládá široké kruhy občanstva, jak nám to statistické počty zřejmě dokazují. Jest tedy důležité, aby se mravnost vyvinula a pak bude naděje, že počet samovražd uveden bude na nízkou míru. V Prusku se trestají ti, jenž ke službě vojenské povinni jsouce samovraždu spáchati zkoušejí. V Římě považována byla za doby císařů samovražda vojína za uběhnutí a zradu.

Nadějme se, že vojínové naši pamětliví budou slov onoho maršálka, jenž armádě své pravil, že vlasti a státu životy svými povinnováni jsou. k.

Sluší pečovatí o zdraví.

Ze doby nejnovější věnuje se slušná pozornost po celé Evropě zdravotnictví. Člověk, jenž obci a státu nějak prospívati a pracovati chce, aby za práci svou dobré sklízel ovoce, říši brániti chce před nepřítelem a vůbec osvědčiti se hodlá jako dobrá síla pro kterýkoli výkon spojený s důležitostmi lidského života — musí býti zdrav. Zdraví jest první podmínkou, která se klade každému, kdo se chce ve prospěch svých a svých bližních účastniti na společné práci potřebné pro blaho člověčenstva. Štěstí člověka zakládá se na zdraví. Kde jest tělo zdravé, kde jest zdrav duch, tam roste síla a vzkvétá život nejutěšenější. Za dávných dob pečovali už zákonodárci a králové o to, aby v národech utěšené zdraví zapouštělo kořeny. Jako tehda, tak i nyní měrou ještě vyšší činí se ve všeobecném zdravotnictví smělé a krásné pokroky. Péče o zdraví lidské stává se vždy vyvinutější a dokonalejší. V útlém mládí starají se o zdraví dítěte rodičové a podle krásného tělesného útvaru svého synka už napřed prorokují, říkájíce: „Bude z našeho hochs statečný voják.“ O duševně i tělesně zakrnělém synkovi nevypravují se tak pochvalně a vidíme z tohoto nepatrného posudku, že hrdým bývá otec i matka na zdraví svého dítěte. Jakkoli nová naše doba ve příčině zdravotnictví daleko to dovedla, tož nedovedla to předece ještě tak daleko, že zvláště v méně vzdělaných rodinách dostatečně postaráno jest o zachování zdraví lidského. Vojenští lékařové přesvědčovávají se dostatečně o pravdivosti tohoto tvrzení při odvozech k vojsku. (Lidé bohatší, inteligentnější mohou si platiti lékaře a drahé léky, při tom se zotavují a život si prodlužují.) Člověk méně vzdělaný neváhá si často svého neuhu, nikdo ho na něj neupozorňuje a tak se stává, že hyne, až zahyne. Lidé méně vzdělaní bývají mnohdy velmi rádi, když jim něco schází, a to jediné z té příčiny, aby nebyli odvedeni k vojsku. Mnohý tají se se svou churavostí od svého 20. až do 23. roku neustále, vyproští se taktó sice ze závazku vojenského, avšak často splatí svou lehkomyšlností smrti. Mnozí nemoudří lidé užívají škodlivých věcí, aby onemocněli a následkem toho odvedeni nebyli. Takové lehkovážné pokusy jsou spojeny netoliko s ničením blaženého zdraví, nýbrž i s trestním zákonem, který má na takovéto lešivé úskoky velmi přísné paragrafy. To poznamenáváme jen tak mimochodem, abychom každému, jenž se k odvodu připravuje, na mysl uvedli, že zdraví svého vážití si má a dbáti má o to, aby se postavil silen a čerstev pod míru. V obyčejném životě zavedla naše státní správa dozorce, kteří bdí nad zdravotnictvím. Tito dozorcové se jsou přičinují se, aby zdravotnictví se zdokonalovalo a kvetlo. Ještě důkladněji než mimo vojenský život provádí se dozor nad zdravotnictvím ve vojenském životě samém. U e. k. vojska našeho přísně se přihlíží k tomu, aby zdraví mužstva podporováno a zachováno bylo, neboť čím zdravější jest voják, tím více vykoná. Aby vojsko bylo zdravé, zkoumá se všecko bedlivě, co voják požívá. Potraviny i voda bývají prohlíženy a pak teprv ku spotřebě vojska odevzdány. Aby tělo vojínovo stále pružné a svěží bylo, přihlíží se přísně k rozkazům, kterými se předpisuje koupání jak v letě tak v zimě. Otužilosť a čistota mnoho přispívají k dobrému a stálému zdraví, tělo se při tom silí a státu oddechává se jádro statečného vojska. Kromě koupání odporučuje a zároveň nařizuje se tělocvik, jezdění a vhodné pohybování se při cvičeních. Volné pohybování se na čerstvém vzduchu vojákům neschází a tím pro zachování zdraví u vojska vyhověno jest nejdůležitějším podmínkám. Posledního času pomýšlí se také na to, aby vojsku příjemnějším se stalo přebývání v kasárnách. Nové kasárny staví se již tak, aby v ohledu zdravotnickém prospívaly vojsku s dostatek.

4035

S. 36. č. 1.

ATHENAEUM

LISTY PRO LITERATURU A KRITIKU VĚDECKOU

ROČNÍK I

REDAKTOŘI:

Pro theologii prof. dr. KLEM. BOROVÝ. Pro práva a státní vědy prof. dr.
ALB. BRÁF. Pro medicinu prof. dr. E. MAIXNER. Pro filosofii prof. dr.
AUG. SEYDLER. Pro vědy technické prof. K. PREIS a prof. A. VÁVRA

Redaktor en chef prof. dr. T. G. MASARYK

V PRAZE

TISKEM A NÁKLADEM J. OTTY

1884

IV.

85

ATHENAEUM

LISTY PRO LITERATURU A KRITIKU VĚDECKOU

ROČNÍK I

15. LISTOPAD 1883

ČÍSLO 2

OBSAH:

O fysikálním badání doby nejnovější.
Landolt a Börnstein, Physikalisch-chem. Tabellen.
Neues aus der Geographie, Kartographie und Statistik Europas (Správy něm. general. štábu).
Salaba, Nauka o konstrukci částí strojů.
Pfaff a Exner, Die Werkzeuge und Maschinen z. Holzbearbeitung.
Brefeld, Botan. Untersuchungen über Hefenpilze.
Lamblova bibliotéka polního hospodářství.
Schneider, Das Ei und seine Befruchtung.
Mikrob cholery.
Bastian, Naturw. Behandlungsweise d. Psychologie.
Dittes, Paedagog. Jahresbericht.
Novější literatura o Karlu IV.
Jahresbericht d. Geschichtswissenschaften.
Oesterley, Histor-geograph. Wörterbuch d. deutschen Mittelalters.
Methodické spisy národohospodářské.
v. Oettingen, Moral-statistik.
Haushofer, Lehr- und Handbuch der Statistik.
Randa, Soukromé obchodní právo rakouské.
Storch, Řízení trestní rakouské (dodatek).
Hevera, Vězení a ústavy dobročinné.
Frany, Le péril national.
Witte, Die sociale Krankheit.
Briefwechsel zwischen A. Böckh und K. O. Müller.
Diez, kleinere Arbeiten und Recensionen.
Humbert, Deutschlands Urtheil über Molière.
Bahder, Die deutsche Philologie im Grundriss.
Jahresbericht der germanischen Philologie.
Perrot et Chipiez, Histoire de l'art dans l'antiquité.
Spisy A. Comta
Všeobecné, kritické a bibliografické časopisy, zprávy, inseraty.

Mathematika, fysika a chemie.

O fysikálním badání doby nejnovější.
(Dokončení.)

V optice stojí v popředí diskuse studium spektrálních úkazů, které se nyní jeví co pravý labyrinth výsledků na mnoze sporných. Jednoduchost, panující při objevení základních vět (Kirchhoff a Bunsen, Stokes) ustoupila před nepřehlednou rozmanitostí zákonů a výjimek. Důležitý problem vícerozsobných spekter (Hittorf, Wüllner, Lockyer, Goldstein, Vogel atd.) dosud nedoznal definitivního řešení; tím méně stvrzeny dosud smělé názory Lockyerovy. Komplikace dotyčných problemů tím je větší, jelikož zasahají též v obor elektřiny a molekulární fysiky. Mnoho pozornosti věnováno záhadným zjevům fluorescence, fosforescence a anomální disperse (Stokes, Lommel, Hagenbach, Ketteler). Méně vzdělávána v poslední době undulační theorie světla, jsouc v první polovici tohoto století na nejvyšší stupeň dokonalost uvedena. Zmínky zasluhuje druhé vydání Beerovy klassického spisu o theoretické optice. O elektromagnetické theorii světla v. níže.

Nové kombinace optické sestrojil (mimo jiné) K. V. Zenger.

Nesnadnější ještě, nežli v ostatních odbořech fysiky, jest přehled pokroků v náuce o teple. Mechanická theorie tepla, t. j. poznání, že teplo jest tvarem energie aequivalentní tvarům jiným, ovládá veškerá badání. Četné spisy pojednávají o této theorii (Clausius v 2. vydání, Rühlmann, Briot; Jahn o thermochemii). Některé důležitější práce: o vodivosti vzduchu (Stefan), kapalin (F. H. Weber), a špatných vodičů (R. Weber), o zákonu vyzařování tepla (neplatnost zákonů Newtonova a Dulong-Petitova: Soret, Rossetti), o kritické teplotě (Andrews, Van der Waals, Amagat, Stoletov). Četné vztahy mezi úkazy thermickými a chemickými všestranně se prozkoumávají, a vzniká zvláštní nová náuka: thermochemie. O vztazích k molekulárné fysice (zejména o theorii plynů) bylo již promluveno.

V největším rozsahu a s největší rozmanitostí výsledků pracováno v oboru elektřiny a magnetismu, k čemuž zároveň mohutný impuls dávaly rostoucí požadavky elektrotechniky. V přísně vědeckém ohledu zasluhují zvláštního povšimnutí tyto momenty: přesné ohledání mechanických základů theorie elektrických úkazů, prohloubení hypotetických pomyslů (hypothesa dvou fluid vždy více se tříbí a zjemňuje, pojem elektrických napjetí co funkce všech částic hmoty klade se proti staršímu pojmu bezprostředního působení do dálky; prisouzená étheru funkce spojuje úkazy elektrické s optickými), mizející rozdíl mezi elektřinou třením a elektřinou dotykem vzniklou, mezi elektrostatikou a elektrokinetikou, vždy těsnější spojení mezi magnetismem a elektřinou. Pozoruhodným zjevem jest Maxwell's Treatise on Electricity and Magnetism (druhé vydání 1880), v kterémž spise mathematicky spracovány Faradayovy hluboké idee o elektrickém působení, zejména o elektrické indukci. Důkladných spisů o elektřině jest hojnost (Mascart, Wiedemann, Gordon, Thompson a j. v.).

Právník 1884, číslo 3. a 4. Zpráva o valné hromadě »Právnícké Jednoty«. — Strobach, Otázka kolkové povinnosti pobočných listů časopisů kolků podléhajících. — Pavlíček, Check neb bankovní poukázka.

Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte IV. Bd. Germanistische Abtheilung. Böhlau, Zur Chronologie der Angriffe Klenkocks wider den Sachsen-spiegel. — Goblers, Die Erbleihe und ihr Verhältniss zum Rentenkauf im mittelalterlichen Köln. — Schröder, Über die Bezeichnung der Spindelmagen in den ält. deutschen Rechtsbüchern, Über die fränkischen Formelsammlungen, Gesetzssprecheramt und Priesterthum bei den Germanen. — Val de Lièvre, Revision der Launegildtheorie. — Wagner, Zur Frage der Entstehung und des Geltungsgebietes der lex Romana Utinensis. — Zeumer, »Cartem levare« in St. Galler Urkunden.

Archiv für katholisches Kirchenrecht. (Vering), 1884. I. Schmitz, Neue Beiträge zur Geschichte der Poenitentialbücher. — Nourisson, De vicariis capitularibus in Gallia. — Constituciones prim. synod. Neapolit. a. 1882. — Csernoch, Das Wahl- und Ernennungsrecht bezüglich der Bischöfe und höheren Prälaten in Ungarn. — Dziatko, Die kirchenrechtliche Stellung des Generalvicars und neuernannten Weihbischofs f. den österr. Antheil der Diöc. Breslau. — Schlichting, Das galizische Gesetz v. 27. Mai 1873. — Organische Bestimmungen über die Militärseelsorge in Österreich.

Archiv für Theorie u. Praxis des allg. d. Handels- und Wechselrechts. (Busch) Bd. 45, 3. Renaud, Entwurf eines Reichsgesetzes betr. die Kommanditges. auf Aktien und Aktiengesellsch. — Förster, Mangel der Präsentation etc.

Filologie a literatura.

Leop. Schmidt, Die Ethik der alten Griechen. 2 sv. Berlin, W. Hertz, 1881—82, mk. 15.

Vytčený spis Sch. není, jak by z titulu se soudilo, etikou starých Řekův, ale více vypsáním starořeckých poměrů společenských, pokud na mravních ideách se zakládají. Spis má tyto části: Die Fundgruben der Ethik der alten Griechen. Die relig. Voraussetzungen der Sittlichkeit. Die Motive des sittlich Guten. Die Ursachen der Abweichung vom Guten. Die Terminologie des Guten u. Schlechten. Der Mensch im Verhältniss: zu den Göttern; zur Naturumgebung; zu den Verstorbenen; zur Familie; zum Staate; zu den Mitmenschen. Das Verhältniss der Gastfreundschaft. Freundschaft u. Feindschaft. Der Mensch u. sein Besitz. Der Mensch im Verhältniss zu sich selbst. — Hojně a dobře poznámky a rejstříky etického názvosloví Řekův, literatury a kultury zakončují užitečný spis. Badatel nalézá v jednotlivých kapitolách bohatý materiál důmyslně vážený z různých spisovatelů; litovati je, že nejsou jednotlivé mravy a zvyky národní náležitě odlišeny od náhledů knižních. Nejcitlivější zdá se nám býti ne-

dostatek logičtější klasifikace pojmů; kniha více vzácným materiálem než soustavným materiálem zpracováním jest; úplnější rejstřík věcný chybu poněkud by byl napravil. Ale přes to zaveděl se nám auktor velice svou svědomitou a, co jednotlivostí se týká, velmi dobrou a methodickou prací. M.

V. Brandl, Život Josefa Dobrovského. (Zvláštní otisk ze Sborníku Matice Moravské.) V Brně 1883. II., str. 296.

Pan archivář Brandl velice zavedl se literatuře naší tímto životopisem velkého našeho Dobrovského. Jsme přesvědčeni, že nebude Čecha uvědomělého, který by neponořil se ve studium spisu, kterým důkladně poučen býti může o jedné z nejvážnějších dob našeho vývoje národního a ze kterého poznati může velikána duchem a charakterem, jehož zářící obraz bohdá hluboce vstřípi se v paměť vděčného národa. Životopis p. Br. najisto vyšetřil, že je Dobrovský prvý krisitel a skutečný otec národa!

Soukromý život D. vylíčen je p. Br. znamenitě; poznávámeť všechny styky D. k přátelům i nepřátelům domácím i cizím, krok za krokem stopovati můžeme životní vývoj D. V té příčině především zajímá nás zevrubné vypsání duševní choroby D., kterou sp. při vši něžnosti obzvláště vhodnými výpisky z listů D. psychologicky případně vylíčil. K porozumění D. tato část spisu nemálo přispívá.

Pravý život člověka, jakým Dobrovský byl, jest arci vědecká práce, a proto i p. Br. po způsobě dobrých životopisců se životem soukromým seč byl doličuje a oceňuje vědecký vývoj D. S velikou péčí zaznamenává mnohá, ba nesčíslná pojednání a oceňuje zvláště kritickou a dějepisnou stránku D. badání; k obsírnějšímu rozboru prací filologických, hlavně slavistických, a dokonce filosofických, theologických a botanických arci nepřišlo.

V charakteristice D. nezdá se nám důkaz býti provedený, že pro strážlivost svou v badání D. prost byl netoliko poetické intuice, nýbrž vůbec citu pro poesii. Zajisté že „háraní fantasmie“ (str. 269.) nelze psychologicky ztotožňovati s „poetickou intuicí“ a „citem pro poesii“; z toho, že psal D. o Štěpničkových básních, že jsou „roztomilé“, taktéž tvrzení p. Br. nevyšvitá nám nevědoucím dosti, co slovem „roztomilé“ řečeno býti má. Z toho, že neodpověděl(?) Grimmovi k dotazu o ceně srbských písní národn., nám nejde, že neměl

bedeutend. Aber ist nicht viel mehr als ein Mittel, wenn man auf andere Weisen in Folge mancher wichtiger Bedürfnisse und Verordnungen nicht thun könnte. In Bezug auf die Mittel ist die Sache nicht so einfach, sondern es ist möglich, gute Mittel zu schaffen.

Wir wissen es nun allerdings, daß die früheren Regierungen unserer Väter die ihm nöthige Anzahl von Schulen nicht geben und, wie gesagt, zum Theil durch unsere Schuld. Lassen wir die Distanz sprechen. Im Beginn des Schuljahres 1844/5 gab es Gymnasien in 22 deutschen, 4 böhmische, in Währen 15 deutsche, 4 böhmische, 2 ungarische, in Schlesien 5 deutsche, 1 böhmische. — Im Jahr 1851 gab es in Währen 10 deutsche, 13 böhmische, in Währen 12 deutsche, 4 böhmische, in Schlesien 4 deutsche und keine böhmische. — Betrachtet man die Schülerzahl, so gab es Gymnasien in Währen 5905 deutsche, 11198 böhmische, in Währen 3502 deutsche, 2764 böhmische, in Schlesien 1822 deutsche, 157 böhmische. Die Schülerzahl hatte wir in Währen 2564 deutsche, 2106 böhmische, in Währen 2496 deutsche, 747 böhmische, in Schlesien 975 deutsche und keine böhmische.

Das wir im Verhältnis zur Bevölkerungszahl unserer Väter nicht weniger sehr im Rückstand sind, sieht jeder, der sehen will, und es bedarf nicht der weitläufigen Erläuterung. Die geringe Anzahl böhmischer Mittelschulen hat an die für sich für unser Volk traurige Folgen: dazu kommen noch sekundäre Nachteile, zu denen ich ganz besonders den Mangel rede, daß die deutschen Mittelschulen mit ihrer oft geringen Schülerzahl in jeder Beziehung unzulänglich sind für die deutschen Schüler, je ungenügender die überflüssigen böhmischen Schulen für unsere Deutschen sind. So z. B. kommen in Währen auf ein deutsches Gymnasium nur 277 Schüler, während auf ein böhmisches 395 kommen. Was bedeutet das? Eine deutsche Schule für eine städtische Stadt mit städtischer Umgebung bedeutet, an welcher z. B. 52 Schüler 8 Lehrer ihre Aufmerksamkeit widmen können, zumal in einer Zeit, in welcher die Interessen der nationalen Bewegung so hoch stehen sind, wie in unserer Zeit!

Besonders schieflich sind wir mit Realhöfen versorgt: überall, in Währen, Währen und Schlesien, gibt es keine Realhöfen an den deutschen Anstalten: und in dem letzten Jahre der Germanisation, in Währen, sind die Realhöfen, wie alles in diesem Jahre, ganz besonders mangelhaft. 2498 Schüler an deutschen Gymnasien 747 an böhmischen Anstalten!

Wir wissen es sehr wohl, daß wir an Gymnasien sehr verarmt sind, so ist es in Anbetracht der oben geschilderten Verhältnisse umso trauriger, daß wir gerade an Mittelschulen einen so großen Mangel haben. Wir wissen nämlich voraus, daß die Realhöfen nur vorübergehende Gewerbeschulen sind. Nun ist allerdings darauf aufmerksam zu machen, daß unsere Mittelschulen nicht mehr eine wirkliche Vorbereitungsschule für die Realhöfen sind, eine wirkliche Vorbereitungsschule ist. In dieser großen Fehle ist es seit dem Jahre 1857 verfallen, und zwar nicht zum geringsten Theile in Folge der verfallenen Mittel, das gesammte Schulwesen als Germanisations-Apparat zu bezeichnen; daran wurden die praktischen Zwecke der Schule überhaupt außer Acht gelassen und die allgemeine Unterrichtsmittel herabgesetzt — ein vollständiges Scheitern! Derzeit ist es gekommen, daß die Realhöfen, die bis dahin eine gute praktische Vorbereitung waren, eine rein theoretische Schule wurden, um einer Zeit zu dienen, die in ihrer neueren Organisation ebenfalls mehr eine theoretische als praktische Beschule geworden ist.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

Korrespondenz der „Politik“

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

*) Wir haben gelegentlich die weiteren Schritte auf die werthvolle gemeindliche Schulreform, welche unter dem Namen der „Mittelschule“ bekannt ist, im Auge gefaßt, die wir in der nächsten Nummer besprechen werden.

První vydání, týdeník, 1887

Prostřední část, 1887

První vydání, týdeník, 1887

Dneska číslo jest pro Prahu 17. svazek.

Zvláštní telegramy „Nár. Listů“

1. Z Vídně, 18. února. (Z. Škrobík)
1. Z Vídně, 18. února. (Z. Škrobík)
1. Z Vídně, 18. února. (Z. Škrobík)

Telegramy „Nár. Listů“

1. Vídeň, 18. února. (O. B.)
1. Vídeň, 18. února. (O. B.)
1. Vídeň, 18. února. (O. B.)

Filosofie samovraždy

Od vědy vyšel v Praze...
Od vědy vyšel v Praze...
Od vědy vyšel v Praze...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Ríšská rada

Ríšská rada...
Ríšská rada...
Ríšská rada...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

Průběh jednání

Průběh jednání...
Průběh jednání...
Průběh jednání...

NAŠE DOBA

REVUE

PRO

VĚDU, UMĚNÍ A ŽIVOT SOCIÁLNÍ.

REDAKTOŘI:

DOC. DR. FR. DRTINA.

PROF. DR. JOSEF KAIZL.

PROP. DR. T. G. MASARYK.

VYDAVATEL:

DR. JOS. LAICHTER.

ROČNÍK I.

PRAHA.

MAJITEL A NAKLADATEL DR. JOS. LAICHTER. — TISKEM J. OTTY.
1894.

Kult Rozumu a Nejvyšší Bytosti.

(1793—1794.)

Vzpomíná T. G. Masaryk.

O liberté! quedes crimes on commet
en ton nom! Mme ROLAND.

Ještě pátého října 1789 francouzský král Ludvík XVI. napsal do svého denníku: »Hon u Châtillonu; zabil 81 kusů; událostmi vyrušen« — »události« byly prvě bouřné projevy revoluce, jež slaboského krále zbavila trůnu a života. Za 13 let prožiti 1562 dní na honě, — jak podivná to chlouba v ústech francouzského vladaře XVIII. století! Ludvík z historie se ničemu nenaučil a znamením doby nerozuměl. Zdali kdy pamatoval na osudy Karla I. a Jakuba II.? Vzpomněl, že před sto čtyři a čtyřiceti lety radikální independenté podmanili si trojjediné království anglické a odpravili krále pro »papism« a zemězradu? Vzpomněl, že syn Karlův, Jakub II., chráněnc jeho předchůdce Ludvíka XIV., také ztratil trůn pro »papism« ještě zřejmější a pro usilování o absolutní monarchii podle vzoru francouzského? Ludvík XVI. dopouštěl se všech chyb těchto svých předchůdcův a připojil ještě svou zvláštní, chabou, neupřímnou povolnost netoliko hnutí reformnímu, ale i revolučnímu. I Ludvík XVI. byl revolucionář, byť často proti přání a nevěda; nedělajť se revoluce jen zdola, ale i shora, a platí to pravidlem o revolucích všech, jistě o francouzské.

Francouzská revoluce je pokračováním revoluce v celé Evropě v nové době zahájené. Revoluce ta začala u nás v Čechách, vedla se pak v zemích ostatních a vede se posud v různých formách. Jakmile se v nové době proti pevné společenské a státní organizaci, založené na katolicismu, začal boj o samy ty základy, nutně dostavily se převraty politické a sociální; nové názory náboženské, nové názory o církvi a státu, nové názory vědecké a umělecké,

O poměrném zastoupení.

Referuje T. G. Masaryk.

Zastoupení parlamentární má býti takové, aby v malém odpovídalo skutečným politickým směrům a stranám ve státě. Proto že prostě nemohou se všickni shromáždit na místě jednom v stejnou dobu, vysílají své zástupce. »Sněmy jsou pro národ tím, co mapa je pro své území; v částech i v celku tento obraz země musí vždy míti stejné poměry jako originál, jež představuje.« Těmito slovy *Mirabeau* jadrně a prostě vytkl podstatu správného a spravedlivého zastoupení.

Takové zastoupení jen všeobecné může býti.

Všeobecnost zabezpečena musí býti ve směru dvojím.

Prvý požadavek do všeobecnosti jest, aby všechna mínění a přesvědčení, politicky organisovaná, byla zastoupena. *Zastoupení musí tudíž býti poměrné.* Kladu požadavek ten na místo první, protože je nejdůležitější, jak vysvítá i z vývoje parlamentárního zřízení. Poměrné zastoupení ve svých počátcích zaváděno ve mnohých zemích dříve nežli zavedeno hlasování všeobecné. Z věci pak plyne veliká důležitost zastoupení poměrného. Jak může se vůbec mluvit o zastoupení, když minority nejsou zastoupeny? Každý, kdo skutečné poměry stran zná, ví, že minority často jsou velmi značné, ba že nezřídka majorita ve skutečnosti je minorita! Má-li tudíž zastoupení býti všeobecné, musí býti poměrné. Jen takto vyhovuje správnému požadavku *Mirabeauem* formulovanému.

(Avšak má-li zastoupení býti všeobecné, musí zároveň se vztahovati na vrstvy *všecky*. Tot druhý požadavek, jež činíme na spravedlivé zastoupení. Požadavek tento jest, stručně řečeno, onen požadavek *demokratický*, podle něhož každý dorostlý občan má směti hlasovati, voliti a volenu býti.) Ve smyslu tom obyčejně pojímá se *všeobecné* hlasování *všech*.

